

Николай Райновъ

КНЯЗЪ и ЧУМА

ПРИКАЗКИ

НИКОЛАЙ РАЙНОВ
КНЯЗ И ЧУМА
ПРИКАЗКИ

chitanka.info

ЕЛМАЗЕНО СЪРЦЕ

Както се случва понякога (в приказките то става често), в една далечна земя царували цар и царица, които нямали деца. Те тъжали много поради това. Целият народ чакал престолонаследник, а царицата все не добивала. Кому ще остави царят престола, когато умре? Той нямал ни брат, ни сестра. Па и царицата била още от мома сираче.

Тежко им било — и те все за това мислели. Една заран царят излязъл по лов, а царицата отишла в градината, зад двореца — да се изкъпе в езерото. Тъкмо се била изкъпала и облякла, ето че дървесата зад нея се разклатили, сякаш силен вятър подухнал. Обърнала се тя — замръзнала на мястото си от учудване. Видяла едър елен с огромни рога, а между тях — бляскав златен кръст.

Царицата се дори уплашила — толкова голям бил еленът, който вървял към нея.

— Не бой се, царице! — рекъл ѝ той с човешки глас. — Дойдох да ти кажа, че подир година ще имаш момче. Но добре го пази от вода! То ще бъде юнак и хубавец, — морската царкиня ще го хареса и ще поиска да го вземе.

Като рекъл това, изгубил се. Дървесата и храстите изпращели зад него — и се не видял вече еленът. А царицата се върнала в двореца много зарадвана.

— Защо не е тука мъж ми — да му кажа, та и него да зарадвам? — рекла тя и въздъхнала.

А царят по това време бил на лов. Цял ден се лутал по горите. Надвечер, когато слънцето вече залязло, той се озовал всред най-гъстото място на една гора. Свирил, свирил, на рога, но никой от неговите другари не се обадил. Царят се бил изгубил. И тъкмо когато се чудел, в коя посока да тръгне, между дървесата светнало.

Царят се уплашил. Светлината се приближавала към него. Дървесата се клатели, шумели и прасцели. Наоколо изведнъж притъмняло — сякаш е дълбока нощ. Само едно място между клоните

светело — и оттам се показала огромна глава на елен, с бляскав кръст между рогата. Той бил същият елен, що видяла царицата.

Царят не вдигнал оръжие срещу елена. Животното било толкова хубаво, тъй мъдро гледало и толкова бил величествен изгледът му, че никой ловец не би го померил. Еленът пристъпил към царя и му казал същото, което бил предрекъл на царицата заранта — ще им се роди син — хубавец и юнак, какъвто не се е раждал, но трябва да го пазят от вода — да не би да го грабне дъщерята на морския цар.

Когато еленът изчезнал, зачули се надалеч роговете на ловците. Царят потеглил натам и намерил другарите си. Скръбен и мълчалив си отишъл той в двореца.

Жена му не спяла. Тя го чакала цяла нощ — да му каже радостната вест. Но той я изслушал, без да се зарадва и — когато тя се почудила — казал й:

— Ти си запомнила, че ще имаме момче. Но забрави ли, че ще го дебне морската царкиня? Ако тя го грабне, кой ще остане на моето място, след като умра?

— Защо да се грижим още от сега? — рекла царицата. — Ще го пазим. Няма да го пушчаме да ходи край реките и езерата. Нека ни даде Бог син, па ние ще го увардим!

Когато се добило момчето, царят заповядал да затрупат с камъни езерото в градината и всички водоскоци. Синът растял — от ден на ден все по-хубав, по-силен и по-смел. Когато станал на шестнадесет години, бил вече пръв юнак в цялото царство.

Баща му го не пускал да излиза никога сам. Дето и да тръгне, с него вървели мъже — да го пазят. До вода му не давали да се приближи. Това го ядосвало много, и веднъж момъкът се оплакал на баща си. Тогава царят му казал кротко:

— Недей се гневи, сине, че те не пускаме да вървиш сам! То си има причина. Преди да се родиш, на майка ти и мене биде предречено, че ще те гони морската царкиня — да те отвлече в морето. Затова е.

— Как ще ме отвлече? — рекъл докачено князът. — Че аз съм по-силен от нея! Що може да ми направи?

— Недей приказва ти! — казал баща му. — Ти ли си по-силен, или тя, — не се знае. Духовете имат сила, каквато ние не сме дори сънували. После — те могат да омагьосат човека.

— Добре тогава, — съгласил се накрая царският син. — Яз ти давам дума, че додето съм жив, няма да пристъпя до вода. Само недей праща люде да ме пазят — аз мога и сам да се пазя.

И наистина, момъкът се държал на страна от водата. Не от страх, а само за да угоди на баща си, когото обичал много. Дори и локвичка да види на пътя, заобикалял я от далече.

Когато пораснал, обявила се война. Царят бил стар, та синът трябвало да води войските. Той ги сбрал и повел. Дълго траяла войната, но князът най-после надвил. Повел войските си назад, км бащиното си царство.

Една вечер се спрели да нощуват край голяма река. Князът бил забравил вече за обещанието, що дал преди години на баща си. Войските се разположили на стан, до реката. Опнали палатки, запалили огньовете. Стъмнило се съвсем.

Князът излязъл да се поразходи с войводите край реката. По едно време из водата се подала голяма зелена глава — чорлава, мокра, космата. Страшна глава — озъбена и опулена.

— Я вижте там! — викнал царският син й посочил главата на войводите.

Но те не могли да видят нищо.

— Привидяло ти се е, — рекли. — Нощем на човека се привижда всякакво.

Но той им посочил отново главата и казал:

— Ето я, още седи. Пули се и ми се зъби. Брадата и мустаците й са дълги, а косата — рошава. Наместо влакна, обрасла е с водорасли. Очите й са големи, като паници, току се въртят и светят. А зъбите й са завити, като охлюви.

Загледали се пак войводите, но и тоя път не видели нищо. Тогава князът замерил главата с копието си — да я прободете, но тя изчезнала.

Прибрали се да спят. Князът бил сам в шатрата си. Месецът светел — едър и сребрист. На княза се не спяло. Както лежал, ето че шатрата се отворила и влязъл водният дух. Той бил толкова голям, че трябвало да се превие доста, за да се побере в палатката. Брадата и косата му изглеждали още по-дълги. От тях капело вода. Ръцете му нямали пръсти, а щипки — като на рак. Нозете му били като опашки на риба, та той ходел трудно. Цял бил зелен, обрасъл във водорасли, а по гърба и гърдите му имало бляскави люспи.

Колкото и да бил юнак, князът се уплашил и се обърнал да грабне меча си. Но колко се учудил, като не видял никъде своето оръжие! Нямало ни ризницата, ни шлема, ни щита, ни меча, ни лъка, ни копието му. Нямало дори обувките му — той бил бос.

А в това време духът се приближил и рекъл с гръмовит глас, като че ли реве цялото море в палатката:

— Не бой се, княже — няма да те изям! Аз ти мисля доброто. Дошъл съм да те отведа в своето царство. Ти там ще бъдеш много по-добре, отколкото на земята.

— Къде ти е царството? — запитал князът. — И що ще правя там аз?

— Моето царство е голямо, най-голямото от всички. То е в дъното на океана. Там има дворци, каквито никой от вас не е дори сънувал. Има съкровища, които човешко око не е още видяло. Ти ще ми бъдеш главен пълководец. И ние там водим войни, и нам трябва юнаци. Аз съм стар, трябва ми помощник. От тебе няма по-голям юнак на земята, затова съм дошъл да те повикам.

На княза се не понравил грозният цар с рибените опашки и рачешките щипки.

— Не ща, — рекъл. — И тука ми е добре.

— Не щеш ли? — озъбил се морският цар и почнал да се приближава към него и да простира ужасните си щипки. — Ей сега ще те грабна и отвлека!

На княза изведнъж дошло нещо на ума.

— Чакай малко! — рекъл. — Ти искаш да ме водиш в царството си, а си ми взел оръжието и дрехите. Дай ми ги, че тогава да говорим!

Морският цар се засмял, па казал:

— Защо ми е твое оръжие? Яз имам оръжия, на които не може никой да се противи. Не съм ти взел оръжието, ами ти от страх си го съборил на земята. Я го виж, къде е!

И наистина, когато князът се извърнал, той видял, че оръжието и дрехите му лежат зад него. Той се засрамил, но все пак се чудел, как не ги е видел, ако са били там, когато се е обърнал първия път.

— Добре, — казал той смутено. — Да се облека, па ще видим.

Облякъл си князът военните дрехи и погледнал към морския цар. Било го много яд, че оня го е сметнал за страхливец. Той си изтеглил меча, размахал го и рекъл заканително:

— Хайде, приближи се сега, ако смееш!

Морският цар се навел над княза и разтворил страшните си щипки. Юнакът го ударил с меча, но острието се плъзнало. Замахнал втори път — мечът се плъзнал отново. Я в това време щипките стиснали яко княза за двете ръце и го понесли. Той изпуснал меча, надал ужасен писък — и се пробудил.

Скочил от леглото — нямало никакъв морски цар. Отвън се развиделявало. Князът надул своя рог — и войниците наскачали. Почнали да се стягат за поход. Но когато излизал от палатката, князът намерил досам леглото си голям зелен водорасъл, — като ония, с които била обрасла главата на морския цар. Той го прибрал, да го покаже на баща си, когато му разкаже своя сън.

Върнал се князът с войските си. Но, откак взел оня водорасъл, като че ли някой го омагьосал. Той виждал нощем странни сънища, а денем — чудновати видения. Сънувал огромни дворци от кристал, сапфир и изумруд, в дъното на морето. В тях светели големи елмазени звезди и се леели реки от течен огън. Прелестни моми с бляскава бяла кожа се носели и пеели, накитени с цветя като скреж. Водела ги морската царкиня — най-хубава от тях, много по-хубава от всички земни моми. Когато, през деня, поеме някоя чаша да пие вода, князът виждал в нея отразени очите на морската царкиня — сини, като незабравки, и дълбоки, като самия океан. Понякога, както си седи, дочувал да се носят около него същите песни, които сънувал, че пеят русалките.

Затова той не казвал никому нищо; боял се, че ще му се изсмеят, или ще го сметнат за луд. Криел дори от баща си. Той му не разказал и оня сън, що видял край реката, през време на похода. Нито пък му показал водорасъла.

Но родителите забелязали, че сина им се топи от някаква тайна мисъл. Питали го, — той не казвал нищо. Решили най-сетне да го задомят, — дано се оправя, когато се загрижи за дом и челяд. Но момъкът не харесвал ни една от момите в царството.

— Щом е тъй, — казал царят, — върви си потърси мома другаде! Но недей се бави, че мене и на майка ти ще бъде тежко да живеем без тебе.

Сбогувал се князът със своите родители и тръгнал на път сам-самичък. Не искал — никой да го придружава. Път не знаел —

тръгнал, накъдето му очи видят. Вървял, що вървял, стигнал до морския бряг. Спомнил си тогава думите, що му бил казал баща му преди години; да се пази от вода. Макар че го теглело нещо към брега, върнал се, та поел друг път.

Пак вървял дълго — и накрай се озовал отново на морския бряг. Тоя път му се още повече прищяло да се приближи до морето — поне да го послуша, как бучи и се удря о скалите. Но пак му дошли на ум бащините му думи. Върнал се и тоя път. Поел друга посока.

Но колкото и да вървял, не срещал ни човек, ни село, ни град. А храната му се била свършила. Гладен бил. Решил — да се спре в първото село, което срещне. Повървял още малко — стигнал до черни скали, високи като кули. Отвъд тях се виждало морето.

Князът бил много уморен. Спрял се под скалите да си почине. Слънцето залязвало и позлатявало всичко наоколо, и пясъка, и вълните, и черупките по брега; всичко било като червено, разтопено злато. Само скалите били черни, а слънцето се скривало все повече и повече, оставала на небето само една тънка, тънка ивичка, сякаш златно ножче.

Когато и тая ивица потънала в морето, зачули се откъм скалите гласове:

— Хайде, време е! Хайде, време е!

Изведнъж князът усетил, че камъните под него се повдигат. Видял, че плочите, на които седи, образуват нещо като голям престол. Изправените наоколо канари се раздвижили, като живи. Те неочаквано се превърнали на черни великани, навели се, вдигнали каменния престол и го понесли, заедно с учудения княз, право към морето.

Додето момъкът се опомни от почудата, той се намерил всред водата. Но вълните се изправили наоколо, като кръгла стена; великаните спуснали престола чак на дъното, оставили го там и се наредили около него. Те държали в ръцете си по един широк железен меч и по един голям костен боздуган. Отде се явило това оръжие, момъкът не видял. Черните исполини мълчали — те се сякаш вкаменили отново.

Князът се изправил на престола и погледнал нагоре. Над него се издигала празнина — като дълга тръба, през която не смеела да мине нито една риба. А много риби плували наоколо. Навръх празнината се виждало небе, а по него летели сини птици с дълги крила и разцепени

опашки. Момъкът не знаел, какви са тия птици, но разбрал, че ще да пътуват много отдалеко.

Мръкнало се. Птици се не виждали. Небето горе почерняло — и се явили звезди. Тогава цялото морско дъно светнало, сякаш озарено някъде отдолу. Заблестели червени корали, сребристи бисери, златни песъчинки, жълти морски звезди. Закръстосвали насам-натам големи риби, прозрачни като стъкло и светли — сякаш в корема им има огън. Едни — сини, други — зелени, трети — червени или теменужни, или пък портокалови.

Зачули се и песни — много по-хубави от ония, що слушал князът насъне. Задали се най-после и прелестните русалки. Те били много на брой, чет нямали. Косите им били златисти или сребристи, а очите — сини или зелени. Тия сладкопойни моми, задиплени в тънки развиващи се дрехи, украсени с цветя, се носели право към княза и пеели в един глас. Когато наближили, каменните великани почнали да се топят във водата, както се топи буца сол. След малко от тях не останало нищо. Тогава вълните нахлули — и празнината над престола се запълнила с вода.

Князът усетил, че вълните го подегат и понасят на някъде. Всичко почнало да играе пред него. Той се уплашил — да не би да се стопи, както се били стопили исполините. След това изгубил свят.

Когато се опомнил, видял, че лежи на легло от морска трева. Над него се издигал огромен свод от прозрачен синкав камък. По стените на големия чертог, направени от разноцветни камъни — все прозрачни, като стъкло, били изваяни какви ли не морски чудовища, хвъркати риби, стоглави и крилати змии, водни прасета с крила и рибешки опашки, морски костенурки с човешки глави и ръце — и много други. Очите на всички светели ярко, като пламъци, и люспите им блестели.

Додето разглеждал всичко това, князът чул, че нечий силен глас — звучен, като камбана — извикал:

— Донесете гостенина!

И отведнъж леглото се разлюляло, понесено от невидими ръце. Малко след това, юнакът се озовал в престолния чертог на морския дворец. Нищо от онова, що бил видял той на земята, не можело да се сравни по разкош, великолепиe и блясък с тоя чертог и неговата чудна украса. Би рекъл човек, че и стените, и сводът, и покъщнината са все от едри скъпоценни камъни, злато и платина — тъй блестяло всичко,

изработено много майсторски от водните духове. Замаян от такъв невиджан блясък, юнакът се озъртал наоколо и не знаел, на що да спре очите си.

Но ето, че гръмовитият глас проговорил отново — тоя път тихо:

— Добре дошъл в моето царство!

Князът си вдигнал главата и видял пред себе си много стъпала от бял камък. Те водели към широка площадка, дето имало златен престол, а на него седял морският цар. Той не бил такъв страшен, какъвто го видял князът на сън. Няма ни щипки, ни рибешки опашки. Очите му не били като паници, нито косата и брадата му — от водорасли. На престола седял снажен мъж, хубавец и силен, с буйна сребриста коса и брада, синеок, с кротък поглед. Той бил облечен в златотъкани дрехи. Усмивал се.

Князът му се поклонил.

— Защо си дошъл тук? — попитал го морският цар.

Чак тогава юнакът си спомнил, защо бил напуснал бащиния си дом.

— Тръгнал съм, — отвърнал той, — да си търся жена. В нашето царство се не намери мома като за мене.

— Доведете най-хубавите моми от моето царство! — заповядал царят.

Изведнъж леглото изчезнало. Стъпалата, на които се издигал престолът, потънали под земята — и князът се озовал пред самия престол на морския владетел.

В това време се разнесъл шум — като от вихрушка. И ето, че се извило около княза бясно хоро; все що имало русалки, заиграли, наловени ръка за ръка, под омайните звуци на музика, която се не виждало, откъде иде.

Момите се въртели толкова бързо, че князът не можел да разгледа ни една. Но музиката почнала да свири все по-бавно и по-бавно. Въртежът на хорото се също позабавил. Момъкът можел вече да разглежда русалките, но те били премного — и все хубави. Гледал, гледал, не можел да спре погледа си ни на една, макар че били похубави от земните моми. Очите им били много големи, снагите — тънки и високи, а нозете и ръцете — с ципа между пръстите.

Това не му се понравилось.

— Няма тук мома за мене, — рекъл князът.

Морският цар го погледнал усмихнато, па казал:

— Вярно е, че нашите моми не са родени да живеят на земята, затова и не приличат на ония горе. Но ако се ожениш за някоя от тях, тя ще се промени и ще може да живее с тебе на земята. Ципата между пръстите ѝ ще изчезне. Виж ги пак! Избери си!

Музиката засвирила отново. Хорото се завъртяло втори път. Князът започнал да разглежда още по-внимателно русалките, една по една. Но и тоя път не могъл да избере.

Тъй три пъти играли русалките своето хоро около него, а сърцето на момъка все оставало празно.

Тогава морският цар казал:

— Има още една. Ти може да я харесаш, но не знам, дали тя ще те хареса.

— Искам да я видя, — рекъл князът. — Коя е тя?

— Дъщеря ми, наследницата на морското царство.

— Искам да я видя.

— Можеш да я видиш, но само отдалече. Ела тук!

Морският цар снел от ръката си един пръстен, украсен с едър елмаз, приближил го до дясното око на момъка и рекъл:

— Гледай!

Князът видял малка стая, украсена богато — пребогато. Всред нея седяло момиче на седефено столче и нижели бисер, корали и скъпоценни камъни — правело си огърлица. То било най-хубавото момиче на света. Като слънце светело, та всичко наоколо помрачавало. Колкото го гледал момъкът, все повече се унасял. Искало му се вечно да го гледа.

— Хареса ти се, а? — попитал морският цар, като дръпнал пръстена.

Князът навел глава; той нямал сила да изрече дума.

— Но, — добавил царят, — за да ти дам дъщеря си, трябва да направиш три неща: да отделиш, да пречистиш и да превърнеш. Наемаш ли се?

Без да помисли, князът казал, че се наема.

— Ала и това не стига, — рекъл царят. — Трябва дъщеря ми да те хареса.

— То се знае, — казал князът.

— Тогава да се заловим за работа. Донесете ведрото!

Невидими ръце донесли голямо ведро с тиня и вода над нея. Морският цар си потопил жезъла във водата и разбъркал сместа. Князът надникнал и видял рядка кафена кал.

— Виждаш ли тая смес? За четири часа трябва да отделиш в нея червеното от зеленото. Ако успееш, ще видиш морската царкиня, не успееш ли, ще те превърна на морска пяна.

Рекъл това морският цар — и се изгубил. Изгубили се и момите. Никой не останал в големия чертог. Князът се навел над ведрото. Ни червено, ни зелено не виждал той, всичкото било кафена тиня и кална вода. Кое от кое да дели — и как да го дели? Замислил се, но нищо му не идвало на ум. Яла, както се бил загледал в тинята, тя се утаявала и водата излизала над калта. Той се надявал, че все може да се покаже нещо зелено или червено.

Тъй гледал той дълго. По едно време, когато сместа се избистрила, на повърхността на водата се мярнал образ на глава. Като се загледал князът в него, видял лицето на морската княгиня. Тя го гледала и му шепнала нещо. Вслушал се той и едва-едва дочул тия думи:

— Една сълза ще отдели червеното от зеленото.

Разбрал князът. Но отде да вземе сълзата? Той не помнел да е плакал през живота си. Образът се изгубил. Наоколо притъмняло дотолкова, че нищо се не виждало; ни златният престол, ни бляскавата покъщнина, ни светлите стени.

Отведнъж момъкът си спомнил един миг от миналото. Когато се връщал с войниците от война, наизлезли сестрите и майките на юнаците да ги посрещат. Той видял, как една стара жена гледа с жадни очи — дано съзре сина си между многото. Син й бил млад и той паднал убит във войната. На княза станало тогава толкова мъчно, че си извърнал главата — да не види отчаяното лице на майката. Той си спомнил това, сърцето му се разкъсало от болка — и едра сълза капнала във ведрото.

Изведнъж наоколо светнало. Сълзата се стопила в сместа, тинята кипнала и се разделила на две — отдолу останала зелена утайка, а отгоре — червена вода, червена — като вино. Бръкнал князът — то не било вода, а червен камък. Извадил го той и го сложил на пода.

На уреченото време царят дошъл и се почудил, като видял червения камък, че лежи на пода, а във ведрото се зеленее друг — прозрачен и чист.

— Ти успя, — рекъл. — Доведете княгинята!

Малко след това, се отворила една голяма врата. Сто и двадесет и четири русалки въвели морската царкиня в чертога. Князът ѝ се поклонил, а тя му се усмихнала. Тая усмивка се разляла в сърцето му, като балсам.

— Сега, — рекъл морският цар, — трябва да пречистиш, след като си отделил. Изнесете ведрото.

Изнесли ведрото със зеления камък. Останал червеният.

— Ще го вземеш — казал царят, — и ще го пречистиш, докле стане румен, като цвят на трендафил. Ако успееш, моята дъщеря ще ти проговори. Ако ли не — ще се вкамениш.

Морският цар изчезнал, а след него — момите и княгинята. Останал само князът — и, пред него, червеният камък от ведрото. Пак се загледал той в него. Как да му избистри цвета, че да стане от винен — румен, като трендафил? Мислил, мислил — нищо не могъл да измисли. Но колкото се повече вглеждал в камъка, толкова по-бляскава ставала червенията. По едно време камъкът заблестял, като огън. И ето, че в него се отново показал образът на хубавата морска княгиня.

Князът чул пак шепот:

— Една добрина ще избистри червеното и ще го направи румено.

Момъкът разбрал, що трябва да направи. Но кому да стори добрина, когато е затворен в тоя дворец, вдън морето, и край него няма никой? Образът се изгубил, камъкът потъмнял, та станал дори черен. Почерняло отново всичко наоколо — нищо се не виждало, не се виждал и камъкът.

Князът се замислил. Той си спомнил за добрите каменни великани, които го пренесли, заедно с тежкия престол, в дъното на морето. Спомнил си, че те се стопили във водата, когато се разнесли песните на русалките. Изведнъж му дожаляло за тях.

— Те загинаха заради мене, — си казал той. — Добре им беше горе, където стояха на стража, край морето, да посрещат и изпращат слънцето. Ах, да можех да ги съживя! Половината си живот... — не, целия си живот бих дал — само да можеха те да оживеят!

Изведнъж наоколо светнало. Толкова силно било желанието на княза — да се съживят исполините, че то ги възкресило. Те се изправили около него — мощни, едри и снажни, но не черни, а бели — сякаш от сняг. Наредили се, поклонили му се и вдигнали мечовете си — да го поздравят.

В това време камъкът започнал да се избистря. От винен станал кърмъзен, а после — румен, като бледен рубин, като росен цвят на шипка.

Дошъл морският цар. Дошла и дъщеря му. Тя заговорила с момъка. Разпитала го за горното царство, откъдето идел, и му разказала за много чудеса на морския свят. Гласът ѝ бил толкова сладък и омаен, че князът не забелязал, как минава времето; той се унесъл.

Но морският цар им прекъснал разговора.

— Остава още едно, — казал: — най-мъчното. Ще трябва да превърнеш тоя камък от прост румен камък на рубин. Яко извършиш това, ще бъдеш достоен да поискаш морската княгиня; не успееш ли, ще се разтопиш във водата.

След тия думи, морският цар изчезнал. Изгубила се и дъщеря му, заедно с русалките. Изгубили се и белоснежните великани. И сега останал едничък князът, а пред него — руменият камък.

И тоя път момъкът се загледал в камъка, но умът му бил все у момата. Колчем помисли за нея, отведнъж камъкът изчезвал от очите му. Направил той голямо усилие — да забрави морската княгиня, та да не изпуска от погледа си камъка. Това било много мъчно, ала най-сетне успял.

Загледал се князът втренчено в румения камък, без да мисли за нещо друго. Но как да го превърне на рубин? Мислел все за това, но пак не измислил нищо. Ала колкото повече се взирал в камъка, толкова камъкът се смалявал и сгъстявал. По едно време станал дребен колкото пестник и заприличал на звезда. От него наченали да бликат лъчи и да изскачат искри.

— Превръща се вече, — рекъл си князът.

Но той се излъгал. Щом казал това, камъкът се отново разширил, наедрял и станал какъвто бил преди това. На княза станало тежко и досадно. Той трябвало отново да се загледа в румения камък и все за него да мисли, докле го накара да се сгъсти пак. Тоя път камъкът се

смалил колкото яйце и заблестял още по-силно. От лъчите му се извила дъга, и в нея се явил образът на княгинята.

Чул се шепот:

— Една дума ще преобрази камъка на рубин.

Момъкът се замислил още по-дълбоко. Коя е тая дума? Той не бил магьосник. Не знаел думите, които имат сила да преобразяват. В това време образът на момата се стопил. Лъчите на камъка се прибрали, като пипала на морско животно. И тоя път притъмняло наоколо. Не се виждал дори и руменият камък.

Коя е думата, що трябва да се каже? Князът се отчаял. Не каже ли думата, ще се разтопи във водата, както се били стопили ония каменни исполини. Па и ще ли се намери след това някой да го съживи, както съживил той тях? Тежка мъка обзела момъка. Защо му е трябвало да слиза в морето? Защо му е трябвало да взема оня водорасъл, който го обаял с потайната си сила и го накарал да мисли все за морето и за морската царкиня? Не би ли било по-добре да не вижда оня страшен сън? Не би ли било по-добре и никога да не чува, че дъщерята на морския цар ще го хареса и ще иска да го отвлече?

И, както бил отчаян, князът извикал:

„Татко...“

Той искал да каже: „Татко, защо ти трябваше да ми казваш, какво ми е предречено?“

Ала тъкмо тая била думата, що трябвало да се каже. Тутакси целият дворец светнал. Всичко заблестяло с ослепително сияние. Ала най-силно светел камъкът, който се бил превърнал на рубин. Той пръскал толкова много искри и лъчи, че се не виждал от тях.

В тоя миг внезапно гръмнала тържествена музика. Влязъл морският цар, придружен от своите царедворци — едри, като ония исполини, които князът възкресил, но облечени великолепно. Дошла и царкинята, с корона на глава и с празнична мантия — толкова дълга, че я носели деветдесет и три момичета, съвсем мънички русалки, колкото охлювчета.

Морският цар казал тържествено:

— Признавам, че нашият гостенин успя да направи и трите мъчни неща, които му предложих. Той може да се ожени за морската княгиня, стига тя да го хареса.

Тогава момата се приближила и казала със своя звънлив глас:

— Аз харесвам княза, но той трябва да спази обичая на нашето царство, ако иска да се ожени за мене.

— Какъв е този обичай? — попитал момъкът.

— Ти трябва да се вречеш, че ще ми бъдеш верен вечно.

— Кълна се, че ще ти бъда вечно верен, — казал князът.

— Това не стига. За да ми бъдеш наистина верен и за да можеш да живееш и в морето и на сушата, в гърдите ти трябва да има, вместо сърце, елмаз. Съгласен ли си?

— Съгласен съм, — отговорил момъкът, — но как ще стане това? Може ли сърцето ми да стане елмазено?

Тогава се чул гласът на морския цар:

— Гостенинът е съгласен. Сменете сърцето му с елмаз.

До княза се приближили белите исполини. Един го хванал за ръцете, друг — за главата, трети — за нозете. Сложили го на пода, прибрали му нозете една до друга, а ръцете му прострели тъй, че тялото му образувало кръст. Сетне четвъртият великан му разпрал с меча си гърдите, петият му извадил сърцето, а шестият му сложил, вместо сърце, голям елмаз. Седмият се приближил, намазал раната с морска пяна, и тя тутакси зарасла.

Изправил се тогава юнакът и усетил у себе си сили, каквито нямал до тогава. Той можел да вижда всичко, що става по света. Можел да чува всичко, що се приказва и на земята, и в морето. Можел да лекува всички болести. Имал сила — ако поиска — да вдигне цялата земя. И други сили имал — всякакви.

Князът се оженил за морската царкиня и заживял в лъчезарния дворец, вдън морето. Но, като се минало време, спомнил си за своите родители и решил да ги навести. Казал на тъста си — морския цар.

— Бива, — рекъл царят. — Но повече от година няма да се бавите. След година ще се върнеш, заедно с дъщеря ми.

Царят заповядал да извикат най-голямата крилата риба. Тя била по-стара от хиляда години, но била по-силна от другите. Яхнали ѝ се младоженците и тя ги понесла. Летяла, що летяла, излязла от морето, хвъркнала над брега — и се понесла право към онова царство, отдето бил князът. Спряла се тъкмо пред двореца, на големия площад.

Събрали се люде да гледат: огромна хвърката риба, голяма — като някоя джамия, а на нея седи князът им, пред него — млада

хубавица, каквато никой не бил виждал. Князът и княгинята слезли, а рибата отлетяла.

Старият цар и царицата заплакали от радост, като видели, че син им се връща, па си води и булка — хубава, за чудо и приказ. Поживял князът при баща си година. Много добрини направил той на хората. Нали всичко виждал и всичко чувал — нищо не можело да се скрие от него. Що имало крадци, убийци и злосторници — той ги ловял и затварял. Като се разчуло по царството, че от княза нищо не може да се укрие, никой се не решавал да напакости на другите. Князът отсъждал винаги право — нали имал елмазено сърце, никому не угаждал. Но той обичал всички. Лекувал болните, помагал на злочестите. Понеже силата му била голяма, никой цар не смеел война да му обяви; всички гледали да му бъдат приятели.

Тъй прекарал той при баща си година — и онова царство станало най-щастливо на земята. Като изтекла годината, рекъл на родителите си:

— Стига съм живял тук — и долу ме чакат. Ще ида в морското царство.

Баща му и майка му не желаели да го пуснат, но той настоял.

— Дума съм дал, — рекъл, — на тъста си, след година да се върна. Как мога да го излъжа? Не съм ли ви казал, че сърцето ми е елмазено?

— Ями как ще ни оставиш? — почнали да го придумват родителите му. — Ние ще умрем. Кой ще управлява царството? Не ти ли е жал за хората? Всички казват, че не могат да намерят цар като тебе.

— За това се не грижете! — утешил ги синът. — Ще ми се роди наследник — него ще пратя да ви управлява царството. Додето не порасне той, вие няма да умрете. И той ще има елмазено сърце. Може да излезе по-добър и от мене.

Като казал тия думи, князът погледнал през прозореца — на площадът вече чакала хвърковатата риба. Той се сбогувал с царя и царицата и заминал с жена си. Яхнали се на рибата и отлетели.

Казват, че той царува и днес в бляскавото морско царство, а син му управлява държавата на дядо си. Може и да е вярно, защото се знае, че оня, който има елмазено сърце, не умира.

КНЯЗ И ЧУМА

1. ЗА ДАЛЕЧНОТО ЦАРСТВО

Едно време, преди стотини години, живеел в някое далечно царство млад княз. Името на това царство не помни никой. Людете са забравили и името на княза. Някой помнят само чудната приказка, която ще ви разкажа, за да я знаете и вие.

Майката на княза умряла, още когато бил дете. А когато станал юноша, народи от далечни страни нахлули в царството, за да го завладеят. Бащата на княза — старият цар — трябвало да поведе войските си срещу враговете.

Войната се продължила много, царят все не се връщал. Князът бил още млад. Той останал в двореца — да пази, заедно с болярите, престола на баща си, докле се свърши войната и царят се върне.

Не била честита тая царщина, за която разказва приказката. Додето траела войната, в престолния град се явила чума. Тя върлувала вече много месеци наред и изморила току-речи половината цареви поданици. Нямало ни един дом без покойник. Всички къщи били заразени; по големите площади димели денем и нощем клади, на които изгаряли мъртъвците.

Мрачно и страшно било в града. Самият въздух бил тежък, болен. Тъжно ставало на човека да излезе на улицата и да погледне. Людете по цял ден се молели в църквите на Бога — дано спре коситбата на страшния мор, но нищо не помагало.

Само в двореца нямало още ни един болник. Най-строго се пазело — да не би заразата да проникне и там.

Дворецът бил съграден върху висока скала, над града. Обикалял го широк ров, пълен с вода. За да влезе човек в двора, трябвало да мине по голям висящ мост; вечер мостът се вдигал, а денем го пазели войници, въоръжени от глава до пети. Отвъд рова обикаляла, като страшна змия, висока и дебела крепост от камък, с назъбени бойници. От там стрелци следели, да не би врагове да нападнат двореца и да вземат короната.

Но чумата се не бояла нито от широкия ров, пълен с вода, нито от лъковете на стрелците, нито пък чакала да спуснат моста, че да влезе. Тя се страхувала само от един стар магьосник, който бил съветник на царя и учител на младия княз.

2. ЗА МАГЪОСНИКА

Що правел този магъосник?

Той прекарвал денем в двореца, заедно с княза, а нощем влизал в една голяма кула, дето му било жилището. Магъосниците живеят винаги в кули, и не пушат никого да влиза при тях. Под кулата имало седем подземия, едно под друго.

Когато настъпи полунощ, магъосникът слизал в подземните стаи по една стълба, която се извивала надолу, като черупка на охлюв.

В самото дъно на седмото подземие имало една тясна и висока стая, съвсем тъмна. Там влизал магъосникът след полунощ. Той запалвал вълшебни смоли, чиито дим издавал особена миризма. После правел тайнствен знак с ръка и цялата стая се осветявала от зловещ червен пламък. Под неговата светлина белобрадият магъосник почвал да чете заклевания и врачби от стари книги, написани на език, какъвто говорели хората още преди потопа.

После вземал един голям меч с кръстообразна дръжка, замахвал към сребърното огледало, което висяло на стената, и с магична сила заповядвал да се яви духът на чумата.

Магъосниците знаят клетви, от които се боят всички духове. Щом изричал клетвата и насочвал меча към огледалото, магъосникът виждал духа на чумата, отразен върху сребърната плоскост.

Чумата се явявала, разтреперана от страх. Тя се плашела не толкова от магъосника, колкото от голямата петолъчна звезда, извезана със златни жици на дрехата му — тъкмо над гърдите. Около звездата били написани някакви тайнствени букви. Такава била тая звезда, че всички зли духове треперели, като я погледнат, а добрите се покланяли смирено и с почит пред магъосника; на нея били написани всичките Божии имена, които споменават ангелите.

Всяка нощ магъосникът повтарял на чумата, че не бива да влиза в двореца, освен — когато я повика той.

Тя си излизала уплашена и отново тръгвала по глухите тъмни улици на заразения град. А хората, които били още по улиците, или се

връщали от работа, виждали суха и висока, черна жена, с кървави очи и зелени уста, с костеливи ръце и крака. По тялото ѝ зеели страшни рани, прилични на кървави цветя, а на раменете ѝ се веело скъсано покривало, чиито дупки приличали на мъртвешки глави. На главата си имала корона от човешки кости, оплетени със зелени змии.

Когато погледнела тая жена, нему се веднага припадало. Той се гътва без сваяст, а тялото му се обсипвало с големи рани.

Тая жена била чумата.

3. ЗА ГОЛЕМИЯ БРЪМБАР

Една вечер князът седял в широката стая на двореца и разглеждал чудните цветя, изписани по прозореца.

Той се бил замислил. Искало му се много да слезе в града и да види чумата, за която разказвали с ужас всички в двореца. Но той знаел, че магьосникът не дава никому да излиза от крепостта.

Само двама можели да слизат в града, за да внасят храна, но и те носели муски, зашита от магьосника, за да ги познава чумата, та да ги не напада. Князът седял дълго на прозореца и с любопитство гледал тъмния град и големите зловещи огньовете на кладите, запалени по градските стъгди.

Докато гледал тъй, един голям бръмбар влязъл в стаята и се ударил о дебелото стъкло на прозореца. Насекомото паднало по гръб върху мраморната плоча, на която си бил сложил князът ръката. То почнало да мърда живо с краката си, но било тежко, та все не можело да хвъркне, а само се въртяло по гръб.

Князът хванал бръмбара, погледнал го и се готвел вече да го пусне през прозореца, но изведнъж забелязал на корема и по гърба му особени белези и шарки. Той запалил сребърния светилник и приближил насекомото до светлината, за да го разгледа добре.

На корема му била изобразена със зелени жилчици корона със седем върха, а на гърба, дето се разклонявали, като два щита, жълто-златистите крила, се виждали преплетени чертици, прилични на двурога глава със страшен изглед.

Момъкът се подвоумил, дали да занесе бръмбара — да го види магьосникът, или да го пусне. Като размислил малко, той го похлупил с една кристална чаша, за да не отлети, и го оставил на масата, па отишъл да вечеря.

4. ЗА ДЪЩЕРЯТА НА МАГЪОСНИКА

Всеки ден князът и магьосникът обядвали и вечеряли заедно. Ала тая вечер старецът не дошъл в трапезарията, ами пратил слугата си да му отнесе вечеря в кулата.

Князът вечерял сам и си легнал.

На сутринта той отишъл да повика учителя си — да му покаже бръмбара. Но слугата, който стоял пред вратата на кулата, казал на момъка, че старецът е тежко болен.

— От снощи е много зле, — рекъл той. — Заключение се е в една стая — и мене дори не пуска да вляза. Дъщеря му дохожда преди малко да го споходи, но и нея не пуска.

Князът не искал да безпокой магьосника, затова се върнал.

Ала като слизал по стъпалата, що водили към кулата, срещнала го дъщерята на стареца.

Тя била много хубава: очите ѝ блестели, като светкавица, гласът ѝ звънтял, като сребърно звънче, а лицето ѝ било бяло и румено.

Момата поздравила княза и го поканила да ѝ отиде на гости — да си попрिकाзват. Тя живеела в една стая на кулата. Князът не бил влизал там — до тогава все магьосникът идвал при него. Ето, че му се паднало случай да влезе в кулата — и той се съгласил на драго сърце.

Стаята на момата приличала на пещера. Един висок прозорец на потона пуцал слаба светлина, а около него висели на гроздове планински кристали, които блестели, като сребро. В тъмните кътове се чувало, че някой диша тежко, но князът не можел да види от начало нищо.

Чак когато посвикнал с тъмнината, забелязал, че стените на стаята са от къдрави варовити скали и от тях тече бистра вода. По ъглите имало накачени на едри китки много горски цветя, треви, листа и корени, от които дъщерята на магьосника варяла лекове. Там имало билки за обич и омраза, за люта болест и смърт, за беда и зла среща, за злополука и щастие, за лошо око и лека ръка.

По каменливия под на пещерата пълзели зелени и пепеляви змии. Иззад скалите надзъртали големи гущери — с очи като огледала. Кукумявки и бухали с кървави очи хвърчали из тъмните ъгли, а по висулките на потона се били обесили надолу с главите едри кафяви прилепи.

Върху плоските камъни, наредени като полици, имало натрупани много стъклени и глинени гърнета, чаши, кърчази и кюпчета с всякакви лекове. А срещу самата врата, в дъното на една широка вдлъбнатина в скалата, имало голямо огнище. Две червеновласи маймуни се плезели край него една на друга и пазели огъня да не изгасне; току притуряли в огнището дърва.

Магьосницата поканила княза да седне на едно столче и, като видела, че той разглежда уплашено стаята, рекла му:

— Тия животни са кротки. Те не правят никому зло, ако ги не закачаш; не бой се — те обичат добрите люде.

На княза се видяла омразна пещерата и му се не искало да остане, но пък и не желяел да оскърби момата, като си отиде веднага.

Той седнал. При нозете му допълзяла една голяма змия и го загледала в очите, сякаш иска да се хвърли върху него. Момъкът подскочил уплашено.

Магьосницата се засмяла, погледнала змията, па й рекла: „Хайде върви си, оддето си дошла!“ Змията веднага се изгубила.

Сетне момата се обърнала към княза и му казала:

— Като че не ти допада моето жилище. Наистина, то не е светло, като двореца, но в него човек може да намери всичко, каквото му потрябва. Искаш ли да се увериш?

5. ЗА ЧУДЕСАТА В ПЕЩЕРАТА НА МАГЪОСНИЦАТА

Като рекла това, момата плеснала с ръце и отведнъж всред пещерата се изправил един мъж, който се явил — кой знае, от къде.

Той бил космат, като маймуна, с големи челюсти. Ушите му били толкова дълги, че се прегъвали и висели надолу, пред раменете му. Нозете му били пък дебели и къси, сякаш нозе на слон. Той имал само едно око — голямо, насред челото. То светело толкова много, че от него излизали искри. Накрай гръбнака си тоя черен мъж имал опашка, а на нея — златно звънче.

Като го видял, князът се уплашил. Не че бил страхлив, но никак не очаквал — момата да плесне с ръце; а още по-малко пък се надявал — току изневиделица да изскочи такъв черен и опашат човек, със звънче на опашката.

Косматият мъж дори не се и обърнал към княза. Той погледнал дъщерята на магъосницата, поклонил и се и я запитал, какво ще му заповяда.

— Донеси ни да ядем! — рекла тя.

Черният слуга изчезнал и се върнал малко след това, та донесъл голяма златна табла с всякакви гозби и плодове; той я сложил пред момата и отново се изгубил.

По всичко си личало, че магъосницата е доволна, като гледа, как князът се учудва и на слугата, и на таблата, и на ястията.

Додето закусвали, тя разпитала момъка за много неща. От дума на дума, заговорили за чумата. Князът казал, че много му се иска да види чумата, за която приказват всички в двореца.

— Ями ако я видиш, да не би да се уплашиш? — попитала го момата.

— Не знам, — отговорил той. — Може и да се уплаша; казват, че била много страшна. Но нали — ако имам муска, каквато носят двамата слуги, — тя няма да ми направи нищо? Не можеш ли ти да ми

направиш такава муска? Аз мислех да помоля баща ти, но ми се не вярва да се съгласи...

— Нему ти не трябва да казваш нищо, — каза магьосницата. — Той няма да ти даде и да издумаш дори каквото си намислил. Аз ще свърша тая работа; ще направя да отидеш при чумата и да я видиш, без да ти направи нещо.

— Моля ти се, направи това! — рекол радостно князът. — Ще ти бъда много благодарен. И никому нищо няма да казвам.

— Добре, — каза магьосницата, — но и ти трябва да ми направиш една малка — много малка — услуга.

— На драго сърце, — рекол князът. — Още сега ще я направя. Какво е то?

— То е дребна работа, — отвърнала момата. — Когато оздравее баща ми, ще го запиташ, знае ли нещо за дяволския бръмбар.

— Какъв е тоя бръмбар?

— Той се познава по това, че на гърба му има изобразена глава с два рога, а на корема — корона със седем върха. Едър е, крилата му са жълти и блестят, като злато. Целият е нашарен с всякакви украшения — по шарките си прилича на пеперуда. Кротък е, не хапе, не е отровен. Ако искаш да знаеш, мене ми трябва за лек. Ще го изсуша, ще го скълцам и ще направя цяр за някой болести. Баща ми трябва да го знае къде е; той знае всичко, що има по земята.

6. ЗА КОРОНАТА НА МАСАТА

Като чул тия думи, князът си премислил, не е ли добре — да отиде и донесе веднага бръмбара; той разбрал, че момата приказва за същия бръмбар, що бил хванал той предната вечер.

Но любопитството го карало да узнае най-напред подробно, защо може да е потребен тоя бръмбар на магьосницата.

— Съгласен съм, — рекъл той на момата. — Но аз бих искал да узная, какъв цяр ще направиш от бръмбара. Какви болести ще лекуваш с него?

При тоя въпрос девойката се смутила.

— Не бива да ме питаш за това, — рекла тя. — Колкото ти казах, стига. Не бива и на баща ми да казваш, че аз те пращам да го питаш; не искам той да знае нищо.

Князът си отишъл в двореца.

Той разбрал, че бръмбарът, що е уловил случайно, не ще да е обикновено насекомо, затова решил да го не показва никому, докле не узнае нещо повече за него. Разбира се, той се надявал да узнае всичко това от стария магьосник.

Момъкът взел чашата с бръмбара и я заключил в един ковчег, дето си криел подаръците.

На другата сутрин магьосникът оздравял. Той дошъл в двореца да види княза и да продължи уроците си с него. За много неща говорили те през тоя ден. Учителят разказвал на своя ученик за чудесата на земята, водата, въздуха и огъня. Как скалите се превръщат бавно — в продължение на хиляди години — на полупрозрачни кристали, и как тия кристали се полека-лека избистрят, за да станат скъпоценни камъни. Едни добиват жълт цвят — като липов чай — и се наричат топази. Други са като черен облак, но с векове стават все по-прозрачни; цветът им се променя, докле получат теменужна багра и станат прозрачни. Тогава се казват аметисти. Трети са червени — като зърна от нар — и се наричат гранати; ония, чиято червенина е като на трендафил, се казват рубини. Има и тъмносини — такива са

сапфирите; зелените като трева се наричат смарагди или изумруди, а белите като мляко — със седефен блясък — опали. Но най-твърди са елмазите. Те са безцветни, прозрачни, като чист лед, и светят, защото поглъщат жадно светлината и я разпръскват на искри.

Сетне магьосникът разказвал на княза, къде какви народи живеят по земята. Той му разправял за негрите — черни като въглен, с червени месести устни и кръгли очи. За жълтите малайци, които са най-търпеливи от всички люде. За монголците, с тесни и дълги очи. За червенокожите, чието тяло е като излято от бронз.

Разказвал му той и за различни чудни животни, които плуват по водата, или летят по въздуха, или пък живеят в далечните гъсти гори и в безкрайните пясъчни пустини. За черната пантера, която е гъвкава, като каучук, сякаш няма кости, а кожата ѝ е като скъпо черно кадифе. За опасния крокодил, който излиза сутрин от реката Нил — да се порадва на изгряващото слънце. За исполинския кит, който прилича на остров всред северното море.

Тъкмо когато магьосникът разказвал за животните, които се срещат из далечните краища на света, по непознати и чужди царства, князът му казал, че бил слушал някога от баща си за един особен бръмбар, с корона на корема и двурога глава на гърба, който имал никакви чудни свойства.

Щом чул това, магьосникът скочил, като ужилен и изгледал княза подозрително. Челото му се сбръчкало, очите му светнали от гняв и той казал с разтреперан глас на своя ученик:

— Защо ме лъжеш? Нима е можел твоят баща да знае нещо за дяволския бръмбар? Тебе те чака корона, мое дете. Помни добре, че царете никога не лъжат! Каж ми право, от кого си чул това, за което ме питаш? Кой ти го е казал?

При тези гневни думи, младият княз не се само уплашил, а и почервенял от срам. Без да се колебае, той обадил на стареца, че за дяволския бръмбар се е научил от младата магьосница, неговата дъщеря.

— Ти не биваше нито да се срещаш с нея, нито да се разговаряш, преди да ме питаш, — му казал тогава магьосникът с по-спокоен глас. — Разкажи ми, как стана това и що си приказвахте.

Момъкът разправил на стареца, че искал да го види и да си поприказва с него, но го не пуснали в стаята му, затова се върнал.

Срещнала го момата и го въвела в стаята си, дето поговорили за различни неща. Тогава чул от нея и за тоя бръмбар. За чумата, разбира се, князът не казал нищо.

Когато магьосникът изслушал това обяснение, той се успокоил. Олекнало му. Той си пооправил дългата бяла брада, турил си високата островърха шапка от кожа и синя коприна, извезана със златни звезди, и тръгнал да си отива.

На момъка се много искало без друго да узнае нещо за чудния бръмбар, затова запитал отново стареца. Но магьосникът го прекъснал със строго движение на ръката, направил му знак да мълчи и му не отговорил нито дума.

Той се спокойно запътил към вратата — да си отиде.

Ала тъкмо като минавал покрай масичката, дето бил преспал през нощта бръмбарът, старецът изведнъж се извърнал към нея, вгледал се втренчено и се спрял, като вкаменен.

Князът също се загледал натам и забелязал върху бялата слонова кост, с която била обкована масата отгоре, ясно изображение на корона — също като онова, що имал бръмбарът на корема си.

7. ЗА БОЛЕСТТА НА КНЯЗА

И магьосникът и князът се загледали с голяма почуда в изображението.

Старецът бил толкова изненадан, че дори изпуснал радостен вик, сякаш е неочаквано намерил нещо, което е търсил отдавна.

— От кога е тази корона тук? — попитал той момъка.

— Не знам, — отговорил князът. — Пръв път я виждам. Трябва да е била и от по-рано тук, защото изглежда издълбана в костта.

— Не може да бъде, — казал магьосникът.

— Такава корона не е имало. Тя е отпечатана от оня бръмбар, за който ме питаше преди малко ти.

После се замислил и казал тихо, като че ли говори на себе си:

— Проклетият бръмбар е влетял тук, без да го забележи никой, пренощувал е на масата и е изхвъркнал пак. Тая корона се е изобразила от корема му. Но къде ли може да е сега той? Когато се разболях, аз разбрах, че е изхвъркнал. Когато почнах да оздравявам, дойде ми на ум, че някой ще да го е уловил. Но къде е сега бръмбарът?

И магьосникът си отишъл в кулата, дълбоко замислен.

Замислил се и князът.

Той разбрал, че между магьосника и дъщеря му има никаква голяма тайна. Той подозирал, че дяволският бръмбар трябва и на стареца и на момата, че това насекомо е съвсем особено, щом го търсят и двамата. Много му се искало да узнае, какъв е тоя бръмбар, който отпечатва с корема си корони.

Кого да попита?

С дъщерята на магьосника той не желаел да се среща вече, откак узнал, че на стареца е неприятно. А самият магьосник мълчал. И на обяд, и на вечеря, па и през деня, князът отварял дума за необикновеното насекомо, но старецът все казвал, че след време момъкът ще узнае каквото трябва — да не бърза.

За чумата князът забравил.

Той мислел само за бръмбара.

Магьосника той вече не запитвал, па и старецът престанал да идва при него. Князът го виждал само сутрин и вечер; как обикаля по всички кътчета на двореца, като маха златна кадилница с димяща смола, камфора и сол, шепне никакви молитви и минава, без да каже никому дума.

Дъщерята на магьосника не излизала по цял ден от стаята си.

Тя се показвала само вечер. На мръкване момата минавала край прозореца на княза и поглеждала — да види, там ли е, па се изгубвала.

Очите ѝ били зачервени от плач. С никого се не срещала тя и с никого не приказвала, ако го срещне случайно.

Князът я виждал през прозореца, жално му ставало за нея, искал да ѝ помогне. Но той се не решавал да излезе и да се срещне с момата, — да не би да разгневи своя учител, когото обичал много още от дете. Па и всички в двореца почитали стареца, заради неговата мъдрост и добро сърце.

Князът се измъчвал. Той нямал охота за ядене, не можел вече да спи, почнал да слабее и съхне.

Той прекарвал сам по цели дни. Никой го не спохождал. Почнал да тъгува и за своя баща, който бил все още на война в далечни земи и за когото се нищо не чувало.

Само късно през нощта момъкът отварял костеното сандъче, за да види, там ли е дяволският бръмбар. Той бил все там. И дори когато князът го вадел и слагал на своето колено, насекомото весело ходело със своите назъбени, членести крачка, помирисвало с косматите си пипалца и не желало да лети, а само влизало отново в сандъчето, заравяло се дълбоко в миризливия памук, който криел златни пръстени и скъпоценни камъни, и после заспивало.

И момъкът заключвал отново сандъчето, па го оставял в ъгъла на стаята си, под балдахина на леглото.

8. ЗА ЦАРСКИЯ ИЗПОВЕДНИК

Всички в двореца забелязали, че князът линее.

Видял това и царският изповедник — един стар, костелив инок, който служел във високата църква на двореца и преподавал на княза латински език.

Тоя калугер живеел като постник. Той не обичал да се среща с хората, бил мълчалив, по цял ден си стоял в килията и четял или се молел. Когато е хубаво времето, излизал по двора или по градината, копаел, като ратай, лехите, садял цветя, хранил гълъбите, фазаните и пауните.

Щом го видят, гълъби, врабчета и лястовици се разхвърчавали около него, кацали на главата и раменете му и весело чуруликали, а той вадел от джоба си пълни шепи с трохи и зърна, които те кълвели радостно.

Обичали го и рибите в голямото езеро. Те се събирали до брега, щом се покаже инокът, подхвърляли се над водата и ловели късчетата хляб и тестените топчета, що им хвърлял той. После старецът влизал в обора — да погали конете, кравите и теленцата, които му душили ръцете с влажните си муцуни.

Килията на изповедника била наврѣх високата камбанария. Там се прибирал той да спи вечер, след като отслужи вечерня в църквата, а сутрин ставал преди разсъмване и слизал да служи утрень.

След служба отивал в двореца — да види княза и да му преподаде урок. Той му четял от голяма латинска библия, тълкувал му прочетеното, карал го да го напише, а после благославял момѣка и си отивал.

Един ден той отишъл в двореца и влязъл в стаята на княза, когато момѣкът не бил още излязъл от трапезарията. Седнал да го почака.

Погледът му се спрял на масата и той видял изобразената корона. Тѣкмо в това време дошъл и князът.

— Какво е това изображение? — запитал инокът. — Друг път не съм го виждал; то трябва да е от скоро.

Князът разказал на изповедника всичко — и как уловил бръмбара, и как се срещнали с момата, и що приказвали, и що казал отпосле магьосникът.

Той му показал и дяволския бръмбар, но го помолил да не казва никому нищо.

— Сега разбирам, — рекъл изповедникът, — защо ти е неспокойна душата от толкова време. Дето е този бръмбар, там се навъртат постоянно зли духове — и те тревожат човека, не му дават мира. Махни от тука това сандъче — да не стои в твоята стая.

Князът пренесъл сандъчето в големия престолен чертог и го сложил под самия царски престол. В оня чертог не можел да влиза никой, освен него; пред всяка от трите медни врати пазели по дванадесет стражи, въоръжени с мечове и брадви.

След това князът се върнал при инока — да чуе новата глава от Свещеното Писание и да запише тълкуването ѝ.

Урокът се свършил. Изповедникът станал да си върви и като се разделял с княза, казал му на ухото (да не би случайно някой от царедворците да чуе, ако мине край стаята):

— Сине мой, поздравявам те за твоята искреност. Както ти ми разказа, като на духовен баща, всичко, без да скриеш нещо, тъй и аз ще ти разкажа много неща, които друг не бива да знае. Ела довечера, след вечеря, в килията ми — там ще научиш всичко.

9. ЗА ГОЛЯМАТА ТАЙНА МЕЖДУ МАГЪОСНИКА И ДЪЩЕРЯ МУ

Килията на инока била наредена много скромно. В единия ъгъл се виждало просто легло, постлано с черга от козя вълна; в другия имало висок дървен чин, на който коленичел монахът да се моли или да чете библията. На стената висяло дървено разпятие, а пред него горяло кандило. По лавиците имало подвързани книги, писани на кожени листа.

Князът седнал на простия дървен стол, що му показал инокът. През прозореца се виждала високата кула, дето живеел магьосникът с дъщеря си.

Към тая кула посочил с пръст изповедникът и почнал да разказва.

Едно време, — рекъл той, — когато ти беше още малко дете, ние бяхме приятели с магьосника, който живее в оная кула. Отпосле станаха някои неща, които за сега не мога да ти кажа. Ти ще ги узнаеш, когато навършиш пълнолетие. Поради тия случки, ние се разделихме с магьосника и престанахме да се срещаме. За станалото между нас не узна никой — дори и баща ти, който обича и него и мене еднакво и слуша съветите и на двама ни. Но всички в двореца разбраха, че е станало нещо; те забелязаха, че се не срещаме с учителя ти, па и когато потрябва да се срещнем, не си приказваме. Всички се опитваха да узнаят причината — било от него, било от мене — ала не успяха; и двама мълчахме.

Магьосникът беше женен за млада жена, от която имаше дъщеря. Един ден жената изчезна; никой я не виждаше вече ни в двореца, ни в градината, ни по двора. Мълва се разнесе, че била внезапно починала и мъжът ѝ я бил погребал в подземната гробница на кулата. Това разтревожи всички ни, защото знаехме, че царят, твоят баща, не желае да има в оградата на крепостта мъртвец. Бояхме се — да не би магьосникът да има неприятности с царя или дори да бъде изгонен от двореца.

Но после се научихме, че баща ти се срещнал и поговорил с него; като изслушал магьосника, той одобрил постъпката му. И тая работа е заплетена, мое дете. И за нея ти ще узнаеш нещо повече, когато станеш пълнолетен.

Както и да е, с магьосника остана да живее дъщеря му. Тя беше добро и хубаво момиче, което всички обичаха и галеха. Това го разглези и девойчето стана своенравно, твърдоглаво и горделиво. На години тя е по-голяма от тебе. Отначало се беше привързала към мен, но след като се спречкахме с баща ѝ, тя престана да идва в църква, не искаше да слуша моите неделни проповеди и дори престана да се среща с мене. Нито се изповядваше, нито се причестяваше.

Магьосникът беше научил дъщеря си още от малка да чете и пише. Той ѝ беше поверил и много тайни на магьосническата наука. Всички знаехме, че тя му помага в работата. Но магьосниците не казват всичко дори и на синовете и дъщерите си. Макар че момата беше вече седемнадесетгодишна, той криеше от нея най-важните книги.

А момата беше много любопитна.

Тя живееше с едничко силно желание — да стане царица. Искаше ѝ се да узнае ония вълшебни думи, които могат да омагьосат някой царски син, за да я обикне и да се ожени за нея. Дали има такива думи, не знам. Но знам едно: че момата успяла да прочете скришом от баща си някой книги, които той ѝ не давал. От тях узнала много тайни на вълшебната наука, които бащата не искал да знае друг, освен него.

По онова време беше пристигнал в двореца един арабин, посланик на багдадския халиф. Знаеше се, че той е много учен човек. Дори се говореше, че бил магьосник и можел да превръща желязото и медта в злато. Дали е истина това, не знам, но той беше много богат. На баща ти донесе подаръци, каквито нашата земя за пръв път виждаше. Между тях имаше едно златно кълбо — голямо колкото най-голямата камбана на църквата; на него бяха изобразени всички по-големи звезди, които се виждат по небето. Имаше някой — едри колкото пестник, а най-дребните бяха колкото лешник. Всяка звезда беше от скъпоценен камък — елмаз, изумруд, рубин, аметист, сапфир или топаз. Само с това кълбо човек би могъл да купи цяло царство. А имаше и други подаръци — кой от кой по-скъпи.

10. ЗА МАГЪОСНИЦАТА И АРАБИНА

Когато дойде този арабин, всички царедворци го посрещнаха много любезно. Само магъосникът се държеше с него студено. Това зачуди и царя и придворните.

Отпосле узнах, че арабинът и магъосникът се познавали от дълго време. Що ги е накарало да се намразят един друг, не знам, но те бяха врагове. Дори някои казваха, че магъосникът заповядал на дъщеря си да се не среща с арабина.

Но тя беше много любопитна. Може би — надявала се е да узнае от арабина ония магъосни думи, които не е могла да намери в тайните книги на баща си.

Един ден момата се видяла с арабина и говорила с него дълго. Тогава научила много нови неща. Баща ѝ узнал за това; той разбрал, че е прочела и тайните му книги. Повикал я и почнал да ѝ говори с такъв гневен глас, че момата се уплашила да я не убие — и побягнала.

От тогава старецът ѝ забранил да влиза при него. Тя заживяла в онази стая на кулата, която е служела преди години за тъмница; ти си влизал там, та знаеш, каква е стаята.

Додето арабинът живееше в двореца, момата се срещала всяка вечер с него. Те излизали през нощта заедно и отивали в гората, в една голяма пещера, на кръстопътя.

Там се събирали на разговор и на угощение магъосници и дяволи. А в петък вечер ставал в гората голям събор. Всички зли духове се събирали тогава там — да се веселят, да се гощават, да играят хоро и да си разказват, кой що е направил. Идвали и много магъосници от различни царства — мъже, жени и моми. Старият магъосник от кулата не отивал там; той не искал да другарува с дяволите и да се среща с магъосници, които вършат злини.

Момата отивала всяка нощ с арабина в оная гора. Тия сборища ѝ се толкова понравили, че и когато арабинът си беше заминал за родината, тя продължавала да посещава нощните съборове на дяволите.

11. ЗА НОЩТА НА ВЕЛИКИ ПЕТЪК

Една нощ — продължавал да разказва изповедникът, — на Велики Петък, преди да пропеят първи петли, дошъл на това сборище и сам Великият Дявол — оня, който е началник на всички зли духове и черни магьосници по света.

Дъщерята на магьосника била, разбира се, там. Цялата гора била пълна с магьосници, врачки, вещици, знахари и врачове.

Момата била най-хубава от всички и Великият Дявол я харесал. И тя го харесала. На трапезата седели един до друг и си приказвали цяла нощ, додето другите играели и се веселели. Тогава момата узнала най-тънките тайни на магьосната наука и разбрала всички тъмни неща, за които се дори и не загатва в книгите.

От тогава момата и Великият Дявол почнали да се срещат често. Ако не всяка нощ, то поне през нощ или две, дяволът отивал да причака момата под големия орех, край крепостта. Магьосницата излизала по един подземен проход да се срещне с него.

Те обикаляли през нощта заедно всички сборища. Посещавали много подземни дворци, пещери и кули, дето се събират дяволи, дяволици, чудовища, магьосници и вещици. Там се забавлявали, играели, танцували и се веселели до зори. На сутринта момата се намирала пренесена на леглото си, дълбоко заспала.

За всичко това се научил старият магьосник. Той узнал тия неща от своите роби — духовете. Домъчняло му, че момата ще си продаде душата на дявола, та — като умре — душата ѝ ще се лута по тъмни и лоши места и ще страда, докле изкупи греховете си.

Той влизал нощем, когато дъщеря му излезе, в стаята ѝ, ръсел леглото ѝ със светена вода, но капките се превръщали на пламъчета и прогаряли леглото.

И сутрин идвал, додето тя спи. Кадял в стаята тамян и пръскал с китка босилек светена вода. Тогава момата начевала да се тръшка на леглото, сякаш под нея има жарава, да надава страшни писъци и да се хвърля, като луда.

Старецът разбрал, че не може вече да ѝ се помогне с нищо. Той ѝ говорил много пъти със строг глас, че е тръгнала по лош път, но тя му се смеела в очите. Дори му се хвалела, че знае големи тайни, каквито не знае ни той, ни, който и да е от другите магьосници.

12. ЗА БРЪМБАРА И ТАЙНАТА МУ

Един ден магьосникът узнал, че Великият Дявол ще дойде да прекара тая нощ в стаята на дъщеря му.

Той се приготвил да го улови и свърже с вълшебство. Когато момата излязла, за да посрещне при ореха дявола, баща ѝ влязъл в нейната стая, нарисувал отвътре на прага страшната звезда с пет лъча, от която бягат злите духове, и се отдалечил, та се скрил в коридора, зад вратата.

Когато дяволът дошъл с момата, той влязъл в стаята, но се сковал на прага, защото не смеел да прекрачи страшния знак. Момата била вече вътре и чакала гостенина. В това време магьосникът побързал да начертае същата магична звезда и на външния праг, а сетне се скрил в един ъгъл.

Дяволът треперел от страх, затворен от двата образа, но нямал сила да ги прескочи, та не можел нито да влезе в стаята, нито да излезе из кулата. Момата го гледала зачудено и не разбирала нищо. А той стоял, като вкаменен, и не можел да си махне погледа от страшните образи. Дъщерята на магьосника ги видела тогава и разбрала, че баща ѝ ги е начертал. Тя се спуснала да изтрие образа, но видела, че е невъзможно: колкото по-силно натискала, толкова по-дълбоко се врязвало магичното изображение.

В това време вратата се отворила с трясък и в стаята влязъл старият магьосник. Той изрекъл с гръмлив глас едно страшно заклинание и Великият Дявол се превърнал на бръмбар, като запазил на гърба и на корема си изображенията на своята власт.

Магьосникът го взел в ръка и го отнесъл в своята кула. Но с някакви тайни вълшебства момата успяла да помогне на своя обичен да избяга и дяволският бръмбар изхвъркнал през прозореца.

Понеже магията била на половина разтурена, нейната сила се обърнала против самия магьосник; той се разболял. Можел да оздравее само тогава, когато някой улови отново бръмбара.

Вечерта бръмбарът хвъркнал, за да потърси своята обична, но сгрешил и влятел в твоята стая.

Ти сега разбираш, мое дете, какъв е тоя бръмбар и защо го търсят и бащата и дъщерята. Оня, който улови това насекомо, може да добие голяма власт, ако разбира от магии. Чрез него той може да принуди всички зли духове да го слушат и като роби да му слугуват. Затова магьосникът го търси постоянно по всички стаи на двореца.

И друго ще ти кажа, сине мой, — добавил отшелникът. — Откак Великият Дявол се е лишил от своята власт, понеже е преобразен на бръмбар, — бесовете, които са му подвластни, не знаят, що да правят.

По света е настанала голяма безредица. Духът на чумата върлува, където си ще. Духът на войната погубва, когото си иска. Тия духове са останали без господар, та се чудят, що да правят. Ако човек знае, как да постъпи, той може да завладее с тоя бръмбар цялото дяволско царство и да стане най-силен от всички магьосници.

Но то е опасна работа, сине мой, и ти не бива дори и да мислиш за нея. Помни, че всички магьосници — дори и добрите между тях — умират от чужда ръка или биват разкъсани от невидими злосторници; духовете винаги си отмъщават на оногова, който ги е принуждавал да му слугуват.

13. ЗА ВЪЛШЕБНОТО ОРЪЖИЕ

Късно през нощта било, когато инокът свършил своя разказ. Старецът изпроводил княза до стаята му и още веднъж му напомнил, че магията е нещо опасно, — да се не залавя за нея.

Момъкът спал тая нощ добре.

Сънят му бил лек.

На сутринта стражите му съобщили, че магьосникът дирил през нощта нещо из целия дворец; той поискал да влезе и в престолния чертог, но стражите му преградили пътя. Той бил толкова ядосан от това, че когато си тръгнал за към кулата, заплашил и придворните, и стражите, па и самия княз с големи злополуки.

Като чул това, момъкът отишъл при младата магьосница. Тя го посрещнала с голяма радост, защото мислела, че иде да ѝ каже, къде се намира бръмбарът.

— Каза ли ти нещо баща ми? — запитала тя княза. — Научи ли се, къде е дяволският бръмбар?

— Всичко знам. Знам и това, което ти не пожела да ми кажеш. Научих се — и какъв е тоя бръмбар, и отде е дошъл, и къде е отишъл.

Момата се смутила при тия думи, изгледала княза с недоверие и рекла:

— Не ми се вярва — баща ми да ти е казал всичко. Не ти ли се струва, че те е излъгал? Кажи ми тогава, отде се е явил бръмбарът?

— От подземното царство, — отвърнал момъкът. — Но, преди да стане бръмбар, той е бил дявол, господар на всички дяволи.

— Добре, — рекла момата още по-смутено. — Вярно е. Ами къде е сега бръмбарът?

— В двореца, — отговорил князът. — На тъмно е, на топло е, на скрито е. Кажи ми сега ти, как да отида при чумата.

— Ще ти кажа, — рекла момата, — но то ще стане довечера, когато всички заспят. За да те не видят стражите, че излизаш от крепостта, аз ще те изведа по таен подземен проход.

Тя му казала тъй, защото мислела, че — додето князът отиде в двореца на чумата и додето се върне — тя ще успее да намери дяволския бръмбар и да разтури магията. А князът пък си мислел, че — като отиде при чумата — от нея ще научи, що да направи с бръмбара.

Тоя ден момъкът прекарал в стаята си.

Било влажно и мъгливо. По двора се не показвали люде. Магьосникът не дошъл при княза. Дошъл само инокът. Князът не му казал, че има намерение да отиде при чумата, но го запитал, — що е най-добре да направи човек, ако изпадне в голяма опасност и не вижда помощ от никъде.

— Нима не знаеш? — рекъл зачудено изповедникът. — В колкото страшна опасност и да изпадне човек, той трябва да се надява на Бога. Нему трябва да се помоли — и помощта ще дойде веднага. Ако споменеш Божието име благоговейно и с вяра — и се прекръстиш, зло няма да те налети. Но сърцето ти трябва да бъде чисто, да не мислиш никому зло и да казваш истината; това е първата ти защита. И злосторникът може да се моли Богу; но — ако той повика Бога, да му помогне в злото — ще ли го чуе Бог? Няма, разбира се. Има люде, които кадят тамян в стаите си, за да пропъдят злите духове. Тамянът помага. Но, ако духът на злото е влязъл в сърцето на човека, той не може да се прогони от там с тамян.

След това старецът преподал на княза урока отреден за тоя ден, па си отишъл.

Когато почнало да се мръква, момъкът изнесъл от стаята сандъчето с бръмбара и го турил в една чанта, която праметнал на рамото си. Освен това, взел няколко зърна тамян и ги сложил в джоба си. Закачил си на гърдите златно кръстче, което било останало от майка му. После се помолил на Бога да го пази от всяко зло и отишъл при магьосницата.

Момата го чакала.

Тя му дала да облече ризница от люспи на костенурка и да си сложи на главата шлем от мидени черупки. Препасала му и меч от кост на речен кон. Сетне го извела през тайния проход извън крепостта, отвела го при големия орех и му казала:

— На добър път! Щом извадиш меча, ще се яви пьстър кон. Ти ще го възседнеш и той ще те отнесе бързо-бързо в двореца на чумата.

Там ще слезеш и ще скриеш меча в ножницата. Конят ще се изгуби. В двореца можеш да стоиш колкото си искаш — няма от що да се боиш. На връщане пак ще извадиш меча и ще яхнеш коня. Но едно да запомниш добре: не бива да се обръщаш назад, каквото и да стане, нито пък да проговаряш някому дума.

14. ЗА СТЬКЛЕНАТА ГОРА

Като рекла това, магьосницата се сбогувала с княза и си отишла, а той се прекръстил, па изтеглил меча.

Отведнъж пред него се явил голям кон, изпъстрен с черни и бели ивици, като на зебра. Конят бил оседлан богато. Едър черен човек му държал юздите. Той гледал княза право в очите — покорно и кротко, както вярно куче гледа обичния си господар.

Князът възседнал коня и взел юздите. Робът се изгубил, а конят полетял — като стрела.

Момъкът виждал, как под него бързо се явяват и изчезват големи осветени градове с високи замъци, църкви и кули, как блестят широки реки, спокойни езера и бурни морета, как изникват гори с борове или с къдрави палми.

После почнали да се явяват големи полета с висока трева, а след тях — обли бърда, покрити с пясък.

Дълго пътувал князът.

Към полунощ стигнал до една стъклена гора. Дърветата били като от лед — все от тънко кристално стъкло. По листата им блестяла светлината на пълния месец. Подухне ли вятър, всички клонки и листа зазвънтявали.

Като се понесъл из гората, конят забавил крачка.

— Навярно, дворецът на чумата е близо, — си помислил князът.

Но в това време се чул зад него много жален глас.

Отведнъж вятърът затихнал. Стъклените дървеса престанали да звънтят. Конят тръгнал съвсем бавно.

А жаловитият глас продумал:

„О, далечен рицарю! Не те знам кой си, но те моля — помогни ми! Чуй плача ми, смили се над мен! Зъл магьосник ме закова за това дърво, завърза ме със змии за клоните му. Само твоето оръжие може да ме отърве. Недей ме отминава; съжали се над мен!“

Когато чул тия оплаквания, князът усетил, че сърцето му се свива от мъка. Дожаляло му за оная незнайна жена, която е отминал,

без да ѝ помогне. Но в същия миг му минали през ума думите на магьосницата, че не бива да се обръща, каквото и да се случи.

— Отде да знам, — си помислил той, — че тия скръбни въздишки и плачове не са коварна измама?

И той подкарал коня си напред, без да се обърне.

15. ЗА ПУСТИНЯТА

Още дълго пътувал князът. Той минавал над заледени морета и треперел от студ. Конят го носел над вулкани, които димят, над запалени градове, над кървави полета, по които се е водила война.

На разсъмване се показала безкрайна пустиня. Тук-таме се виждали високи пирамиди от пясък, що бил натрупал вятърът през нощта. Чувало се, как някъде далече реват лъвовете.

Изгряло слънцето и цялата пустиня почервеняла. Из пясъка заблестели големи елмази, рубини и топази. Те светели толкова силно, че заслепявали очите на момъка; той не можел да види нищо.

По едно време конят пак намалил крачка и завървял по-бавно.

— Сигурно, дворецът на чумата ще да е вече някъде наблизно, — си помислил и тоя път момъкът.

Но конят все вървял, не се спирал.

Изведнъж князът усетил във въздуха някаква силна и приятна миризма — толкова силна и приятна, че почнало да му прималява от нея.

В същото време се чул зад него глас, който пеел много хубаво; би рекъл човек, че е глас на някой ангел. Князът се забравил от прехласване и дори не забелязал, че конят се е спрял и чака да го подкарат.

А чудният глас пеел в това време:

— О ти, далечен рицарю! Само си обърни главата — да видиш, каква хубавица те вика! Няма никъде на земята по-хубава от мене! Ако си тръгнал да търсиш щастие и радост, ела с мене! Моето царство е златно. Моята хубост свети, като слънце. Не чуваш ли гласа ми? Аз съм царицата на златната пустиня. Ела: не отминавай!

Като слушал тоя омаен глас, князът си мислел, колко ще да е наистина хубава оная, която пее тъй. Той дори си казал за миг на ума:

— Накъде съм тръгнал? Защо ми е оная страшна чума и що да правя при нея? Не е ли по-добре да се обърна и видя, какво щастие ми обещава тая мома с ангелски глас?

Но нещо му подсказало, че ще сбърка. Той се замислил. Спомнил си, че не бива да се обръща, нито да проговаря.

— И тук ще да има никаква измама, — си помислил отново той и мушнал коня да върви.

Тогава конят полетял и пустинята скоро се изгубила.

16. ЗА ПОДЗЕМНОТО ЦАРСТВО

Князът пътувал още дълго време — все по ненаселени места.

Минал през широки равнини, обрасли с огромни гъби — по-едри от дървета; сетне навлязъл в гора от папрати; всяка папрат била висока колкото топола; после конят го понесъл над една замръзнала река: по бреговете ѝ стърчали остри камъни, наредени като зъбци на гребен.

Изведнъж се мръкнало. Станало по-тъмно от най-тъмната нощ, нищо се не виждало. Въздухът се стъстил, та конят едва вървял, а князът не можел да си вдигне ръката — толкова тежал въздухът около него. На небето се показал голям кървав полумесец, па и звездите били червени, като кръв. В това време конят превалял гребена на една висока планина.

Когато минали отвъд билото, конят отново препуснал. Нямало вече тежкия студен въздух. На княза омръзнало да язди. Той си помислил:

— Сигурно, тоя проклет дворец на чумата ще да е някъде накрай света. Що ли ми трябваше да тръгвам за там?

Но в това време усетил, че конят намалява отново крачка. Пред момъка се явило голямо езеро; додето можели да погледнат очите на човека, все вода се виждала, а краят на езерото се губел.

Конят вървял вече много бавно, а когато стигнал до брега на езерото, спрял се. Князът не знаел, що да прави. Тогава отведнъж се явил, като изпод земята, черният роб и хванал юздите на коня, а на своя господар направил знак да слезе. Момъкът слязъл и скрил меча в ножницата. Тогава конят се изгубил, а робът повел господаря си край езерото. Стигнали до голяма скала, с вид на човешки череп; вълните падали върху скалата и се разбивали о нея с голям плясък. Черният човек направил с ръка таен знак и тихо изрекъл думи на непознат език.

Тутакси канарата се раздвоила, разтворил се в нея дълъг коридор, осветен от огнени морски звезди и от коралови цветя, които се протягали навсякъде, като пламтящи ръце. По стените и потона на

коридора блестели големи миди, от които се леела спокойна синя светлина.

Князът и робът влезли в подземния проход, походили малко и стигнали до една стълба, която водела надолу. Стъпалата слизали стръмно. Князът бил много уморен, та едвам вървял, като се държал с едната ръка о стената. А черният роб ходел толкова бързо, че скоро изчезнал по стълбата — и момъкът останал сам.

17. ЗА БЛЯСКАВАТА РАКОВИНА

В това време светлината, що падала откъм коридора, отслабнала съвсем. Стълбата била тъмна — по нея не се виждало нищо.

Князът се уплашил. Той вървял съвсем бавно надолу, от стъпало на стъпало, крепял се о стените, но не знаел, къде извежда стръмната стълба. Струвало му се всеки миг, че кракът му ще стъпи на празно — й той ще потъне някъде. Отгоре не падала вече никаква светлина. Момъкът усетил страшна умора и се спрял на едно стъпало — да се поотмори.

Но в това време внезапно му причерняло пред очите. По стълбата се понесъл отгоре силен студен вятър, задухал бясно и откъснал княза от стъпалото, на което стоял.

Момъкът усетил, как лети надолу по стълбата, без да може да се хване о стената. Разтреперан от страх, той едвам успял да се задържи на една по-широка площадка и да опре ръце о канарата.

Но вятърът продължавал да съска и да пронизва тялото му с ледени игли. Князът се вкопчил о стената и цял треперел. По едно време видял, как наченали да плуват над него два пламъка, които идели отзад, някъде от далече. Те се ту усилвали, ту отслабвали. Ту се приближавали, ту се отдалечавали.

И князът чул женски глас, който пеел спокойно някъде зад него:

„О, непознати рицарю! Тук е опасно. Обърни се, та вземи моята светеща раковина — да видиш, какво има на пътя ти!“

Тая песен прозвучала като спасение за уплашения княз. Той бил наистина в непознато подземно царство, дето можел да стане примамка за смъртта. Невидимата мома, която пеела, била готова да му даде своята раковина, с която да освети пътя си по тъмната стълба.

Но той си спомнил веднага след това за предпазването на магьосницата и решил да се не обръща. Тогава гласът отслабнал, съвсем заглъхнал, и светлината изчезнала. По стълбата притъмняло отново.

18. ЗА ЧЕРТОГА НА НАСЛАДАТА

Князът наченал пак да слиза по стръмните стъпала. Но сега той вървял по-спокойно, па и стъпалата ставали все по-широки. Вятърът утихнал. Някъде отдолу почнала да прилива на буйни вълни приятна топлина.

По едно време блеснала силна светлина над стълбата. Князът видял, че до него стои отново черният роб и държи голям запален факел.

Скоро стъпалата се свършили, робът изчезнал, а князът се озовал в големия подземен дворец на чумата.

Той влязъл в широк чертог, цял накичен с позлатени човешки скелети. На някои от черепите имало царски корони, на други — рицарски шлемове, а на трети — лаврови венци. Тия скелети били наредени един до друг, по стените. Около ръцете и нозете им се обвивали пъстри змии, а из очите и устата им пълзели скорпиони.

Другите скелети били сложени на столове, по чертога. Те седели като живи люде, само че си не приказвали. Някои били наметнати с царски багреници и държали с костеливите си ръце жезли. Над костите на други се виждала ръждясала броня, те държали мечове и копия. А трети седели пред широка маса, наведени над големи книги, като че ли четат или пишат.

Всред чертога имало голям погребален ковчег от черен гранит. На похлупака му се виждала златна чаша, а на нея пишело:

*„И мало и голямо дири само мене;
о, рицарю, снагата ти е още млада,
виж — колко души паднаха сломени:
в борба за мене станаха на прах!
Взemi ме: мойто име е Наслада —
ти мина през нечувани промени,
но не разбра, какво е страх.“*

Князът прочел тия редове, погледнал още веднъж голямата златна чаша и си помислил:

— Тоя надпис лъже. Аз минах, наистина, през много прекеждия, докле стигна до тоя чертог, но не мога да кажа, че не съм се боял. Помня много добре, че на няколко пъти се уплаших здраво. Па и защо ми е наслада? Не всичко, за което копнее цял свят, си струва труда — човек да се бори и страда за него. Мене ми трябва да видя чумата: за това съм дошъл.

И той прекосил големия чертог, па минал по-натам, накъдето водел широк коридор.

19. ЗА ЧЕРТОГА НА СКРЪБТА

В края на коридора се отворила нова врата и князът влязъл във втори чертог. Стените били облепени с черно кадифе, подът — постлан с дебел губер, на който се виждали изтъкани жълти човешки черепи върху черно дъно.

До стените имало големи престоли от слонова кост, украсени със злато, седеф и скъпоценни камъни. На тях седели замислени люде — момци, мъже и старци, — все облечени в скъпи дрехи.

Те мълчали. Когато влязъл князът, всички надигали глави, загледали се в него, но му не рекли нищо. Телата им стояли все тъй неподвижно, както по-напред — само главите им се обръщали да гледат, какво ще направи момъкът. Всички приличали на кукли — толкова неподвижно седели на своите престоли.

Князът ги изгледал един по един. Всички били умислени, потънали в дълбока скръб. Погледите им били погледи на умиращи люде. На главите им имало корони, а пред нозете на всекиго блестели купчини от злато и скъпоценни камъни. Но скръбните люде и не поглеждали съкровищата.

Всред чертога се издигал, над няколко стъпала, празен престол. На възглавницата от кремава коприна лежала чудно хубава корона, а до нея — голям златен жезъл, на върха с едър черен елмаз.

На едно от стъпалата, що водели към празния престол, пишело:

„Ти си влязъл в тъмното и мълчаливо Царство на Скръбта. Писано ти е, рицарю, да извършиш славни дела и велики подвизи. Тоя скъп жезъл е отреден за юнак като тебе, който се не плаши от нищо. Няма защо да отиваш по-натам. Седни на тоя престол; ще станеш цар в Царството на Скръбта.“

Князът прочел надписа, погледнал насядалите наоколо люде, па си казал на ума:

— Не е за мене тоя престол. Не разбирам, защо седят тук тия люде и защо са толкова умислени. Такива мъртви поданици ми не

трябват. Защо ще ми е престолът на Скръбта? Аз съм дошъл да видя чумата, а не да царувам над кукли.

И той излязъл из чертога.

20. ЗА ЧЕРТОГА НА МЪДРОСТТА

Пред княза се простирал нов коридор — светъл, постлан с бели и сини квадратни плочи. Минал той по него и стигнал до трети чертог.

Тоя чертог бил дълъг и тесен — приличал на коридор. По средата му имало улей, по който течала вода — бистра и студена. Чертогът наподобявал планинска пещера. Стените били обрасли със зеленика, едър мъх и горски цветя. Малките сини, жълти и бели цветове издавали приятна и свежа миризма. Във водата плували разноцветни рибки — златисти, сребристи, червени и бели. Князът уловил една от тях, но тя веднага се превърнала на камък. Хвърлил я във водата — и рибката тутакси оживяла и почнала да плува.

Накрай чертога се издигала висока пропукана канара. От пукнатините на синкавия камък падали буйни струи вода, а на скалата се виждали издълбани букви, доста заличени от водата.

Там пишело:

„Ти не пожела ни Царството на Насладата, ни това на Скръбта. И добре направи. Но още много изпитни те очакват занапред. Към опасни места и при опасни люде отиваш ти, о, непознати рицарю. За да се защитиш, пийни от тоя извор! Той се казва Тайна.“

Князът бил много уморен. Той погледал извора, па си помислил:

— Както съм ожаднял, не е зле да пийна от тая вода: тя е бистра и студена. Няма да говоря, нито ще се обръщам. Пък и водата на Тайната ще ми помогне да не издам онова, което зная и което ще науча за напред. Като се разхладя, ще потърся отново чумата.

И той се навел над извора, измил се и се напил. Но — както се бил навел — сандъчето се изплъзнало от чантата и паднало във водата. Князът се сепнал веднага и бръкнал да го извади, но то било тежко й потънало в кладенеца. Нямамо никаква надежда да го стигне, защото изворът бил много дълбок. По едно време князът видял сандъчето, че блести, като малко бисерче, някъде към дъното, а след това то потънало още по-дълбоко — и той го изгубил от очи.

Застанал момъкът до извора на Мъдростта и се умислил — също като ония люде, които бил видял малко преди това в съседния чертог. Стоял той — и не знаел, що да прави. Струвало му се, че няма защо да върви по-натам. Той страшно се наскърбил. Почнал да се ядосва, че не е съдържал жаждата си и че е забравил за миг чантата със сандъчето.

Въпреки строгото напомняне на стария инок, князът се надявал да научи в двореца на чумата, що да направи с дяволския бръмбар, за да добие власт над всички духове. Тая надежда го крепяла в опасностите и затова бързал той да минава от един чертог в друг.

След като изгубил сандъчето, момъкът трябвало да се откаже от своята надежда. У него останало само ключенцето, крайните зъбци на което образували кръст. Но защо му е то, когато сандъчето е потънало толкова дълбоко, че дори не се вижда?

21. ЗА ЧЕРТОГА НА ЧУМАТА

Като мислил дълго, князът разбрал най-последно, че всичко е загубено, и решил да продължи пътя си. Той минал през висока врата, която зеела срещу него, и влязъл в един много голям чертог. Там чумата посрещала своите гости. Тоя ден бил петък — и в двореца на чумата бил надошъл твърде много свят. Чертогът бил препълнен. Там се били събрали тази нощ всички дяволи и дяволици с дяволчетата си. Имало много магьосници, врачове, знахари и знахарки, чудовища и джуджета. Имало, освен тях, духове на бурята, на болестите, на злополуките — и много други още, които никой не знаел, какви са. Всички погледнали учудено княза и никой от тях не можел да разбере, как е дошъл този непознат рицар в двореца и що дири при тях. Но момъкът ги изгледал наред и се запътил бавно, със самоуверени стъпки, към големия престол, на който седяла домакинята — чумата. Тя била облечена в царска багреница, а на главата ѝ имало голяма корона от сребро и седеф. Тая вечер чумата не била толкова грозна, колкото се показвала нощем из града, дето върлувала и моряла народа.

Князът се приближил до престола, спрял се и погледнал чумата втренчено — право в очите.

Всички гости и гостенки гледали мълчаливо, за да видят, какво ще стане по-нататък. В очите им блестяло любопитство. Чумата попитала княза, защо е дошъл и какво ще иска от нея. Когато говорела, от устата и ноздрите ѝ излизали дълги зелени и сини пламъци, но те не можели да опарят момъка, защото го пазели вълшебните дрехи. Той мълчал и спокойно чакал. Чумата втори път го запитала, какво дири в двореца ѝ. Момъкът и тоя път не отговорил. Тогава тя се ядосала и гневно му заповядала — или да отговори, или да напусне веднага двореца. Но князът все мълчал и я гледал. Като видели това, всички, които били събрани в чертога, почнали да крещат и да се заканват на рицаря, но чумата им дала знак да млъкнат и със спокоен глас се обърнала към княза. Тя му рекла:

— Непознати рицарю! Разбирам, че си смел, защото не си се побоял да дойдеш от далечния край, дето се намира твоето царство, в този чуден замък, към който се минава през много големи промеждия и опасности. По всичко виждам, че разбираш и от магия, защото иначе не би се сдобил с тия вълшебни дрехи и с чудотворния костен меч. Аз познавам, че си един от странстващите рицари на Черната Перуника, защото виждам на лявото ти рамо образа на перуника, направен от черни елмази. Тези мои почитаеми гости са се събрали тази вечер в двореца ми на угощение, защото ще сгодявам дъщеря си. Тя ще си избере оногова, който ѝ се хареса. Ти си достоен гост и аз те каня да останеш тези три нощи — да се веселиш с нас.

Като казала това, чумата седнала отново на своя престол, а князът се отдалечил.

22. ЗА УГОЩЕНИЕТО В ДВОРЕЦА НА ЧУМАТА

Момъкът полюбопитствувал да види, какво ще се случи подир това, затуй останал в чертога, макар че гостите на чумата не му се харесвали. Те го наобиколили и почнали да го разпитват, като че ли са яли и пили с него цели години под ред. Той мълчал. На някой се усмихвал, а на други отговарял с ръце.

По едно време в дъното на чертога се отворила голяма врата и на прага застанало черно джудже, облечено с копринени дрехи. То държало дълга пръчка от сребро, на края с прилеп от черна кост. Джуджето се поклонило на гостите и те се запътили към вратата.

Князът тръгнал с тях. Всички се блъскали, всеки бързал да излезе напред. Навлезли в дълга и широка трапезария, дето имало наредени големи маси, покрити с черно сукно, а на блюда от черупки на костенурки черни слуги в червени дрехи слагали горещи ястия. Всеки сядал там, дето му покаже една висока, черна дяволица с два позлатени рога на главата. На княза се паднало да седне между две магьосници — една стара и една млада, а срещу него седял едър брадат дявол и държал дълъг меден тризъбец. Сложили много гозби, но те се видели на княза гнусни и той не пожелал да яде. Сторило му се, че ястията са сготвени от човешко месо и кръв. Затова ядял само хляб, но още при първата хапка разбрал, че в хляба няма ни зрънце сол. По едно време намерил в залька си нещо, което намирисвало на кръв — лигаво и кисело. Догнусяло го и той престанал да яде. Черните слуги шетали усърдно и пълнели всяко празно блюдо. Те поднасяли и вино в човешки черепи, но то било кисело, та князът не могъл да сръбне повече от глътка. А всички други лакомо ядели и пиели — и хвалели вкусните ястия и приятното вино. Много от тях дори се рано-рано напили и почнали да пеят.

Магьосниците, между които седял князът, го мислели, че е глухоням. Те го подсетили със знак, че трябва да изяде всичко сложено и да си изпие виното, за да не се оскърби и разгневи царицата-чума.

Но той направил знак, че не е гладен, и те изяли неговите ястия и си споделили виното му. Вечерята траяла дълго. Гостите били много лакоми. Едни ядели и пиели, други пеели, трети си приказвали и се смеели. Когато се свършила вечерята, двете магьосници, които седели от двете страни на княза, също се заприказвали. Те говорели високо: мислели си, че рицарят не чува. А той слушал всичко и всичко запомнял.

23. ЗА РАЗГОВОРА НА МАГЪОСНИЦИТЕ

— От къде си, сестрице? — попитала старата вещица момата.

— През девет морета съм дошла, — отвърнала младата магьосница. — Аз съм от оная земя, дето людете впрягат охлюви да орат.

— Тъй ли? Ти си тогава много отдалече.

— А ти от къде си, сестро? — попитала момата.

— Аз дойдох през четири планини. В нашата земя вали от три години огнен дъжд, та людете няма що да ядат. Дошла съм да се помоля на Великия Дух на Вятъра да пропъди тоя дъжд от моята нива, та да се роди жито. Ще го продавам по жълтица зърното, та ще имам цяла плевня жълтици. А ти защо си дошла, сестрице?

— Защо ли? От година време ни налетяха щъркели — големи, като мечки, и гладни, като просяци. Изядоха всичките ни охлюви. Та съм дошла да питам, няма ли средство да ги изморим.

— Ще се намери, сестрице, — рекла вещицата. — Но кой да ти го каже? Додето едно време Великият Дявол идваше на сборищата, всичко ни казваше и нам бе драго да му служим. А сега кой да ни посъветва, като го няма него?

— Да, — рекла с въздишка момата, — няма го. От деня, когато го затвориха в бръмбарска черупка всичко тръгна на опаки. Няма вече ред по света — всеки прави каквото му хрумне.

— Това щях да река и аз. — добавила старата. — Всички вилнеят, никой си не гледа работата. Но скоро ще се свърши безредицата. Още три деня има да почакаме. Ако до тогава Великият Дявол не смогне да се освободи някак от магията, ще изберат на негово място друг.

— Тъй е, — рекла младата магьосница. — Но как да се освободи? Кой може да му помогне?

— Мъчна е тая работа, — каза бабата. — Ако улови някой опитен магьосник бръмбара, той ще му кръстоса нозете и ще залепи тамян върху щита на гърба му, дето е изобразена двурога глава;

тогава духът ще се освободи. Но това може да стане чак на четиридесетия ден. Па и магьосникът ще поиска сигурно големи обещания от Великия Дявол срещу тая помощ. Той няма да му даде черупката, докле оня му се не закълне, че ще изпълни обещанията си.

— Тъй ли? — попитала зачудено момата. — Ами защо му е черупката от бръмбара, когато духът е свободен?

— Защо ли? — рекла вещицата. — Ти си още млада, та не знаеш тия работи. Ако магьосникът задържи черупката, той ще може да затвори Великия Дявол в нея, когато си иска. А ако оня я вземе от него, ще я изгори на огън от смърчово дърво, върбови клони и сухи листа от кукуряк. Тогава магията ще се разтури.

— Та не може ли да се намери някъде тоя бръмбар? — запитала младата магьосница.

— Още не е намерен, — отвърнала бабичката.

— Колко магьосници го търсят! Никой не може да го намери. Па има и друго; на чумата се като че ли не ще — Великият Дявол да бъде освободен. Тя крои нещо, но какво крои — не мога още да разбере.

— Ами да речем, че Великият Дявол се освободи. Защо му е да дава обещания на оногова, у когото е черупката? Не може ли да прати някой дявол да му я отнеме?

— Не бива, сестрице, не бива. Магията няма да се развали, ако черупката бъде взета на сила, с измама или с кражба. Оня, който е освободил духа, трябва да я даде доброволно на дявола.

24. ЗА ДЪЩЕРЯТА НА ЧУМАТА

Като слушал тия думи, князът се ужасно ядосал, че е изпуснал сандъчето с дяволския бръмбар.

— Каква власт щях да имам, — си казвал той на ума, — ако беше у мене онова сандъче! Що ми трябваше да пия от водата на проклетия извор, който сякаш на подигравка е наречен — Бог знае, от кого — Извор на Мъдростта!

В това време засвирила музика. Черните завеси на стаята се дръпнали и се показали свирачите. Те били червенокожи, жълтокожи и чернокожи; някои — голи, други — облечени със зверски кожи, трети — накичени с пера. Едни свирели с дълги пищяли от човешки кости, други надували гайди, трети удряли тъпани с кости от човешко бедро.

Няколко джуджета клатели в това време човешки и маймунски скелети, по чиито ребра и челюсти висели накачени звънци и звънчета. Три-четири маймуни свирели на гъдулки, върху които имало опъната крокодилска кожа. Десетина сухи дяволи стържели на цигулки, чиито струни били навити на тигрови зъби.

Чувала се ужасна мелодия — нещо гръмливо, пискливо и нестройно. На дяволите и магьосниците тая музика допаднала, но князът не можел да я търпи — главата го заболявала, като я слуша.

Той си отдъхнал, когато свирачите спрели и завесата се спуснала отново.

Тогава се отворила друга врата — и от там влязла дъщерята на чумата, която водели два дявола, облечени разкошно. На главите и на двамата имало — между рогата — по един запален факел, който се крепял на сребърна корона. Факлите издавали мъждива червена светлина и голям пушек. От тях летели по въздуха сажди.

Дъщерята на чумата била голяма хубавица — поне тъй се сторило на княза — и това го много зачудило. Тя била по-хубава от всички царкини на земята. Приличала не на чумина дъщеря, а на ангел. Облечена била в тънморави дрехи, на шията ѝ висели шест бисерни огърлици — коя от коя по-големи, а над буйната ѝ коса

блестяла коронка от червени и бели корали, стегнати със златни и сребърни жици, във вид на цветя и листа.

Когато князът я видял, сърцето му затупкало, като че ли дълго време я е очаквал. Той се почудил на себе си и не могъл да разбере, защо става това.

25. ЗА ГОДЕЖАРИТЕ

Дъщерята на чумата влязла тържествено и бавно изгледала всички гости. Те се разделили на две, за да ѝ сторят път. Момата минала между тях, като се покланяла на ляво и на дясно, и отишла, та седнала на висок стол.

Тогава гостите се разместили. От дясно на стола застанали мъжете, а от ляво — жените. Всички се разприказвали — дигнала се голяма глъчка. Някои се дори карали, — кой знае, защо.

По едно време се явило същото джудже с жезъла, което било поканило гостите в трапезарията. То направило особен знак със своя жезъл — и всички млъкнали. Дошло било време — дъщерята на чумата да си избере мъж, за да се сгоди за него. Магьосниците, дяволите и другите годежари почнали да си подръпват дрехите, да си засукват мустаците и оправят брадите — дано се харесат на момата. По всичко се виждало, че всеки смята за много висока чест — да стане зет на царицата-чума. Някои дори наизвадили огледалца и почнали да се оглеждат.

В това време джуджето направило нов знак с жезъла. Дошъл мигът за избор. Всеки от мъжете трябвало да мине пред гостите, да целуне ръка на царкинята и да отговаря на въпросите, които тя ще му зададе.

Всички се блъскали, — кой да мине по-напред. Князът останал най-назад от всички. Минавали замислени магьосници в скъпи дрехи, везани със златни жици, или наметнати с тежки мантии, подплатени със свила, — навъсени дяволи в пъстро облекло, с жезли, вили или тризъбци в ръка, — ухилени знахари с дебели кожуси, — врачове, облечени в източна премяна, с големи копринени чалми, накичени със скъпоценни камъни; след тях се изреждали едно по едно какви ли не джуджета — коремести или костеливи, едни — като жаби, други — като комари, облечени в дълги дрехи от кашмирска вълна; — смешници, прилични на маймуни, с облекло на половина зелено, а на половина червено, с широкополи шапки, окичени с големи рошави

пера от камилска птица; подир тях дохождали малки духове на Земята — с брада, пет пъти по-дълга от тях, с голяма глава и дълъг червен нос; те били наметнати с дрехи, прилични на отровни гъби: червени, с бели топчета; сетне идвали високи духове на Огъня, обрасли с дълги жълти косми; наметалата им били огненочервени, разцепени и развеяни на страна; после минавали бледни духове на Водата, облечени в коприна, която се прелива, като седеф; косата им била украсена с корали, а брадата — с морски звезди и водни охлювчета; идвали най-сетне различни духове на Въздуха, Бурята, ветровете, пожарите, болестите, бедите, злите срещи и много още, които князът не можел да следи и запомня.

26. ЗА ГОДЕЖА

Всеки от тия годежари се спирал пред царкинята-чума, ухилвал ѝ се, говорел ѝ усмихнато, като правел при всяка дума дълбок поклон, и я гледал хитро в очите, за да разбере, дали ѝ се е понравил.

Момата се покланяла леко на всекиго от тях и му давала знак да отmine.

Тъй се изредили всички. Дъщерята на чумата не избрала никого. На пръста ѝ още стоял големият златен пръстен с изображение на човешки череп и с два рубина в очните дупки. От всички мъже не бил минал само князът. Той стоял и не знаел — да отиде ли при царкинята, или — не.

Всички гости гледали към него. Царицата-чума го укорявала с поглед за неговата нерешителност, па и дъщеря ѝ поглеждала от време на време към него. Той разбрал, че трябва да отиде, за да не оскърби домакинята.

С решителни крачки се приближил момъкът към стола на царкинята, целунал ѝ ръката и я погледнал в очите. Тя му се сторила отблизо още по-хубава. Той се изчервил от смущение и навел поглед надолу.

Момата запитала княза, кой е. Той показал мълчаливо образа на черната перуника на лявото си рамо и своя кожен меч. Момата кимнала одобрително с глава. После го попитала, отде иде. Той посочил с ръка нагоре, а сетне поклатил китката си; искал да каже, че е пътувал дълго, защото е от далечно царство. Момата одобрила и това. След това запитала княза, като го погледнала втренчено в очите, би ли имал смелост да живее с нея в подземното царство, дето е страшно, па и животът не е като на земята. Момъкът хванал дръжката на меча си, направил смела крачка напред и погледнал момата упорито в очите. Ней се харесало и това. Най-после, като се позасмяла, запитала го, защо мълчи: ням ли се е родил, отсетне ли е онемял, или е дал дума да не говори известно време. Князът си кръстосал двата показалеца пред устните, а после ги разделил и пак посочил образа на перуниката и

меча си. От тоя знак всички разбрали, че — додето рицарят носи бронята и меча, той е длъжен да не проговаря дума.

Дъщерята на чумата се съгласила и с това. Сетне извадила пръстена от пръста си и го сложила на пръста на княза. Той и поблагодарил с поклон, но нямал свой пръстен — да ѝ даде в замяна; и през ума му не минавало дори, когато тръгвал от бащиното си царство, че ще се сгодява, та да си вземе пръстен.

А момата очаквала мълчаливо. Па не само тя, а и майка ѝ, че дори и гостите разбрали смущението на рицаря. Жените го съжалявали с погледи, а мъжете почнали да се побутват един друг; те се подсмивали злобно и подхвърляли:

— Я го вижте — тоя годеник: дошъл на годеж без пръстен!... Хи-хи-хи! Ха-ха-ха!... Без пръстен!...

Те говорели така, то се знае, от завист.

27. ЗА ПРЪСТЕНА НА РИЦАРЯ

Но ето че — докле мъжете се подигравали на княза — изведнъж излязъл, сякаш из земята, оня снажен черен роб, който държал коня на момъка и го бил довел в двореца.

Той поднесъл на своя господар кутия от черна кост. Князът я отворил — и що да види? В нея блеснал, като голяма звезда, златен пръстен с аметист в средата, а наоколо с елмази.

Всички гости загледали учудено. Разбрали, че рицарят е магьосник, щом има такава тайнствена прислуга. Никой вече не шепнел, никой не отварял уста. И мъжете и жените гледали, като поразени.

В това време робът изчезнал, както се бил появил, а князът сложил пръстена на пръста на царкинята, хванал я под ръка и, тъй заловени, обиколили чертога, а всички гости ги поздравили. Пръстенът, който младият рицар подарил на своята годеница, блестял толкова силно, че всички светилници на големия чертог помръкнали пред сиянието му. Князът бил в тоя миг толкова щастлив, че забравил и опасното царство, в което се намирал, и дяволския бръмбар, що бил изгубил, и вълшебния кон, и черния роб, па и самата магьосница, която му дала чудотворната рицарска премяна. Той забравил за миг — може да се каже — дори и двете обещания; да се не обръща назад и да не проговаря дума. Но тъй станало тогава, че годеницата му мълчала, та не дошло ред и той да продума, нито пък потрябвало да се обърне. Па и скоро подир това князът се опомнил и решил да не забравя вече обещанията си.

След като годежът свършил, почнало се ново угощение — много по-разкошно от вечерята.

Джуджетата се разшетали отново. На гостите наливали черно и жълто вино — и те пиели непрестанно, додето всички се напили — и мъже, и жени, и деца. Само Великият Дух на Водата — млад човек — не искал да пие. А князът посръбвал от време на време — и то много малко, колкото да не оскърби годеницата си и майка ѝ. Клонило към

полунощ. Царицата-чума излязла със своята дъщеря и с дяволите-царедворци, за да разпоредят да се приготвят легла и стаи за гостите. Три дена и три нощи трябвало да се продължава годежният празник с угощението. Князът останал сам при гостите. Те пеели някакви дивашки песни — луди и кресливи, дерели си гърлата, изплезвали езици, кривели си лицата, като маймуни, закачали се. Грозната музика засвирила отново, мъжете и жените почнали да танцуват и да се кълчат. Само Великият Дух на Водата седял замислен, не говорел с никого, а само от време на време допирал до ухото си дълга позлатена раковина.

28. ЗА ВЕЛИКИЯ ДУХ НА ВОДАТА

Князът гледал наоколо си разсеяно. Всичко му се виждало глупаво. Искало му се да се махне, но нямало как да направи това; трябвало поне да се сбогува с чумата и дъщеря ѝ, за която тъй безразсъдно се сгодил.

По едно време Великият Дух на Водата се приближил до него и тихо му казал:

„Непознати рицарю! Осмелявам се да измоля от тебе една голяма услуга. Аз съм син и наследник на Великия Морски Цар. С тази раковина слушам всичко, що става в морето. Преди малко чух вест, че баща ми бил на смъртно легло: един водолаз го бил ранил — и раната изглежда неизлечима. Лудост е да се надявам, че на своята колесница, впрегната в делфини, ще мога да стигна на време до двореца на Морския Цар. А аз съм наследник на престола и трябва да приема короната и жезъла от ръцете на умирация си баща, иначе се лишавам от царска власт. Зная, че рицарите на Черната Перуника имат меч, с който извикват веднага най-бързия кон. Аз няма да се бавя в двореца на баща си. Помогни ми, като ми отстъпиш своя меч само за една нощ, и аз ще ти се отблагодаря, с каквото мога“.

На княза дожаляло за Великия Дух на Водата, като го чул, че говори тъй. Той веднага откачил меча си и му го препасал на бедрото. Духът изчезнал в същия миг.

Когато изтекла полунощ, в чертога влезли черните слуги на чумата и поканили гостите да се разотидат да спят. За всекиго била отредена отделна стая; толкова много стаи имало в подземния дворец.

Княза отвели шестима разкошно облечени слуги в една голяма спалня, богато украсена. Там имало хубаво легло с черен копринен балдахин и през големия прозорец се откривала нощна гледка. Тайнствено блестели, с някаква особена светлина, невиждани за княза полета, планини, езера и гори; това било подземното царство, дето живеят всички духове, които са на земята невидими.

29. ЗА СТРАШНИТЕ ПАЗАЧИ НА СПАЛНЯТА

Слугите на чумата си отишли.

Князът бил страшно изморен от дългия път и от онова, що станало в двореца. Той се проснал на леглото, както бил облечен, ала не могъл да заспи.

Много чудни неща станали с него през тия дни, много ново видял и чул, та още не можел дори да повярва, че всичко това е истина, а не чудноват сън. Главата го боляла — може би от виното, може би от глъчката и проклетата музика, а може би и от умора.

По едно време се отворила вратата, влязла дъщерята на чумата, пожелала лека нощ на годеника си и като го целунала нежно, си отишла.

Когато останал сам, князът угасил светилника, но решил да не спи, а само да дремне малко. Някои неща в тая спалня го уплашили, а други му се видели много чудновати. Тъй, за пример, когато седнал на единия край на леглото, то се тутакси разцепило на две и под него зейнал голям отвор — като дълбок кладенец. Малко останало — князът да падне в него. Той скочил — и дупката се затворила. Запалил светилника, но не видял ни следа от процеп на пода. Станал. Но щом се доближил до един от ъглите, видял там — неподвижно изправен — грамаден, черен човек, чиито очи светели в мрака. А после забелязал, че във всеки от четирите ъгъла на стаята стои такъв великан. Те се не виждали, когато се запали светилникът, но щом се угаси, очите им почвали да светят. Князът виждал добре, как при дишането им се повдигат гърдите, и чувал, как тежко пращят ребрата им, когато вдишат и издишат.

По едно време, като си вдигнал случайно очите нагоре, момъкът видял, че на покрива се отваря безкрайна квадратна дупка; сторило му се, че странни същества слизат и се качват по назъбените ѝ стени. Какви са те, той не можел да определи, но тук-таме в дупката се виждали няколко пламъчета, които блясвали и пак угасвали.

30. ЗА РИЦАРЯ НА МРАКА И ПАЖА НА ГРЕХА

Както се бил загледал нагоре, князът чул стъпки, които идвали към него от всички страни на стаята. Огледал се, но не могъл да види нищо. А чудноватите същества, които сменяли своя изглед, все слизали и се качвали по зъбците на високия отвор. Чувало се, как драцят с нокти по стената. Някои дори толкова се приближили до него, че той можел да ги разгледа: едни приличали на грамадни мравки, с очи като стъклени кълба; люспите им светели, като стомана. Други наподобявали скакалци, но из устата им се подавали навън дълги заострени зъби; трети били като хвърковати змии — те се носели във въздуха над самия него и от тях излизала отвратителна миризма.

Князът не бил толкова смел, колкото го хвалела чумата; той се разтреперил от страх, леден трепет плъзнал по гръбнака му; заобиколен от толкова чудновати същества, той решил да напусне страшната стая. Но щом стигнал до вратата, видял, че от четирите ъгъла тутакси наизлезли черните люде и се спрели в сред стаята с извадени мечове. Князът потърсил меча си, но си спомнил, че не е у него. Той още повече се уплашил. Натиснал ключалката, но вратата била заключена. Спрял се до вратата — и не знаел в своето отчаяние, що да прави. В това време черните великани скрили своите мечове и си отишли по местата.

Князът разбрал, че е затворник на чумата; трябвало да остане, защото не можел да измисли никакво средство да избяга.

Той седнал до прозореца. Пропели някъде петли. Силен вятър се задал отвън и един чудноват рицар минал. Той яздел вран кон, в ръката си държал голям боздуган, облечен бил в черна желязна ризница, а на главата му имало сребърен шлем. Лицето му било замислено; той яздел коня си бавно. След него препускал оръженосец, яхнал голям черен козел. Пажът бил млад, облечен в пъстри дрехи. На главата му имало шарена чалма; целият бил богато облечен. Лицето му било засмяно,

той държал голяма китка от кукуряк и говорел нещо тихо на господаря си.

Конниците отминали бавно и се скрили в една гъста гора. След като се изгубили, изсвирил рог от върха на дупката, която била над леглото на княза, и един от четиримата черни исполини се приближил до момъка с изваден меч и гръмко казал:

„Господарю! Преминаха Рицарят на Мрака и Пажът на Греха. Изсвири първият рог на тръбача. Моята стража се свърши. Аз си отивам. Какво има да ми заповядаш?“

31. ЗА ПОДЗЕМНАТА СТЬЛБА

Князът не отговорил на тия думи нищо. Той бил решил да бъде за напред внимателен и да помни, що е обещал на магьосницата.

Когато разбрал, че няма вече работа, черният исполин слязъл в квадратната дупка, що се отворила под леглото на княза, и се изгубил, а дупката се затворила веднага след него.

Князът се успокоил. Той дори легнал на леглото и успял да си дремне малко. Но сънят му бил лек — скоро се събудил. Когато станал, той натиснал случайно единия край на леглото и дупката на пода се отворила. Князът се навел над нея и видял, че надолу водят стъпала; първите няколко се виждали, а другите се губели в мрака.

Той полюбопитствувал да види тая подземна стълба. Слязъл по стъпалата и стигнал до един пруст, където било съвсем тъмно и влажно. Почнал да пипа по стените, но никъде не намерил врата. Когато очите му привикнали към тъмнината, видял, че прустът е продълговат, стените му са доста високи и гладки, а подът е от плочи, наредени като шахмат. До самите стени тия плочи се сглобявали тъй, че образували по един голям черен квадрат, всред който се забелязвала плоча с по-светъл цвят.

Както разглеждал стените и пода, князът стъпил на една от тия светли плочи. Ненадейно целият пруст се разклатил, всички плочи почнали да подскачат, а в стената паднала бавно към пода една отвесна преграда, та се отворила врата. Преградата изчезнала в пода, като че ли не я е имало. Князът се дръпнал уплашено назад. Когато кракът му се махнал от светлата плоча, преградата се показала отново из пода, дигнала се и бързо затулила отвора.

Всичко това станало тъй неочаквано за княза и толкова го поразило, че той не успял да разгледа, що има отвъд вратата. Доколкото могъл да забележи, там пламтял огън, пламъците му се извивали право нагоре — червени и ослепителни — и ближели каменния потон. Такива огнени стълпове имало много — те вървели един зад друг, на две редици, чак до края на дългата стая. До стените

стояли въоръжени мъже с медни ризници, като че ли пазят огъня. Те изглеждали неподвижни — сякаш не са живи, а излети от метал.

Имало й друго нещо, но князът не успял да го види добре. Сторило му се, че в дъното на стаята подскача някакво чудовище, прилично на крилат козел; то танцувало върху пламъците, въртяло се, политало нагоре.

Колкото и за малко да се отворила тая врата в стената, от нея нахлули в пруста тежки изпарения, които ударили княза в главата. Той усетил, че се задушавя; побързал да се изкачи по стълбата към спалнята, защото се боял, че — ако остане в пруста — ще умре от задух.

32. ЗА РИЦАРЯ НА ВОЙНАТА И ПАЖА НА ГЛАДА

Когато излязъл от подземието, момъкът видял, че тримата черни великани стоят до леглото му и гледат надолу, към стълбата. Но веднага след това те отишли по местата си и отвесният проход се затворил.

Рицарят бил много изнемощял. Той се проснал, като мъртъв, на леглото и потънал в тежка дрямка. Сепнал се, когато пропели отново петли. Тогава се чул втори път шум на силен вятър, който свири и бучи.

Князът погледнал през прозореца и видял, че минава конник, а след него препуска паж. Тоя рицар бил облечен в медна броня, на главата му имало златен шлем, а в десницата — широк кървав меч. Лицето му било разгневено, той препускал силно коня си. След него прелетял паж, възседнал двугърба камила. Той бил облечен в дълга жълта дреха, препасана с въже; лицето му било грозно и навъсено; в ръцете си държал големи везни — и с прегракнал глас разправял нещо на господаря си.

Те скоро изчезнали в една пясъчна пустиня. След като се изгубили, изсвирил втори път рог от върха на отвесния пробив и вторият от четиримата великани с изваден меч застанал пред княза.

Той му рекъл:

„Господарю! Преминаха Рицарят на Войната и Пажът на Глада. Изсвири вторият рог на тръбача, който бди цяла нощ от върха на кулата. Моята стража се свърши. Отивам си. Какво ще ми заповядаш?“

Князът и нему нищо не отговорил. И тоя исполин слязъл по стълбата на квадратната дупка и се изгубил надолу.

33. ЗА ЧЕРВЕНАТА ЖЕНА

Князът се спуснал веднага след исполина — да го види, къде ще влезе. Той слязъл бързо по стълбата, озовал се в пруста с шахматните плочи, но не видял никого. Това го зачудило много. Той постоял, почакал, но никой се не показал. Тогава настъпил друга от светлите плочи. На отсрещната стена пак се открил отвор, който водел в нова голяма стая.

Тоя път князът се не дръпнал веднага назад, а разгледал внимателно стаята. Тя била светла. Светлината падала откъм потона и се струяла на вълни. В дъното на стаята имало висока каменна маса, а на нея лежал мъртъв човек, съвсем гол, с бледна кожа; дългата му коса падала на къдри по масата, а русата му брада била окървавена.

Около мъртвия мъж имало натрупани цветя и зеленина. Големи китки люляк, игличина и момина сълза били наслагани; цъфнали клонки от вишна, слива и зарзала лежали край тях. А пред масата играели моми, заловени за ръце. Те се въртели на хоро. По стъпалата, които водели към масата, седели чернокожи робини и свирели на арфи, удряли дайрета и пеели.

От песента им князът дочул само — „Великият Дявол умря. Великият дявол е мъртъв“.

А навръх горното стъпало, тъкмо пред масата с легналия човек, танцувала хубава черноока мома, облечена в червена дреха, с венец от трендафили на косата и с широк пояс. Тя приличала много на младата магьосница от двореца и князът дълго я гледал, но не могъл да разбере, дали е наистина тя, понеже била далече.

Отначало жените не забелязали, че вратата е отворена, та ги гледа чужд човек. Но по едно време червената жена съзряла княза и отведнъж спряла своя танц. Млъкнала и музиката. Хороиграчките се сковали по местата си. Всички загледали най-напред момата, а после — княза. Настъпило страшно мълчание. Момъкът не знаел, що да прави.

В тоя миг станало нещо съвсем неочаквано. Легналият мъж бавно се изправил, седнал, обърнал се към отвора и загледал княза. Очите му били черни и много големи. Те светели, като жарава. Ръцете му били дълги — като на маймуна, с ноктести пръсти. Той си сложил едната ръка на рамото на червената жена, а с другата посочил към втренчения от изненада момък.

Тогава момата тръгнала напред, право към отвора. Очите ѝ светели от гняв. Князът я видял, как се приближава към него и трепери цяла. Тя приличала на очиларка-змия, която се е загледала в някой гълъб, смразен пред неподвижния ѝ поглед; тялото ѝ се извивало, ръцете ѝ се дърпали и приближавали, нозете ѝ се плъзгали безшумно по каменния под. Когато стигнала на раздалеч от две-три крачки до отвора, момата се спряла, изправила се на пръстите си и разперила ръце, сякаш се готви да се хвърли върху момъка.

Той разбрал тогава, че пред него не стои приятелката-магьосница, а съвсем друга жена — жестока и опасна. Спомнил си тогава думите на стария изповедник и се прекръстил, като си рекъл на ума:

— Моля си се, Боже, запази ме!

И веднага между него и червената жена се спуснал черен облак. Нищо се не виждало отвъд. Князът усетил, че в сърцето му се връща предишната бодрост; кръвта му, която се била като че ли смразила в жилите, потекла буйно; той отскочил и видял, че изпод пода се издига отново преградата и затваря прохода.

34. ЗА РИЦАРЯ НА СМЪРТТА И ПАЖА НА БЕДАТА

След това момъкът се върнал в спалнята. Тялото му още треперело, но като легнал, поуспокоил се.

Минало се време. Пропели трети петли.

Отново се зачуло, как бесен вихър свири и лети към подземния дворец.

Трети конник минал. Той яздел сив кон, бронята му била посребрена, а шлемът — оловносив. Тоя рицар държал дълга остра коса. Той карал коня си с умерен ход и лицето му било спокойно. Едрата му снага седяла тежко и неподвижно на седлото; по всичко се виждало, че рицарят обмисля нещо.

Малко надалеч от него яздело голобрадо русо момче — оръженосец, яхнал бял слон. Момъкът бил облечен в черни дрехи, над които висяла наметната мрежа; накичен с шлем от кожа и пъстри птичи пера, той носел в десницата си пясъчен часовник. Със сух глас тоя паж говорел бавно и равномерно нещо на своя господар.

Те нагазили в едно замръзнало езеро и се изгубили.

Тогава протръбил трети път рогът на тръбача, който пазел двореца на чумата от врагове и възвестявал всяко влизане и излизане. Защото тези странни рицари и пажове, както личало по всичко, излизали от двореца на чумата.

И ето, че третият черен великан застанал с изтеглен меч пред княза и произнесъл с твърд глас следните думи:

„Господарю! Преминаха Рицарят на Смъртта и Пажът на Бедата. Изсвири за трети път тръбача от кулата. Свърши се и моята стража. Аз цяла нощ те пазих, но ти не можа да заспиш. Сега си отивам. Какво ще ми заповядаш?“

Князът не казал и на тоя исполин нищо. Стражът се изгубил. В това време почнало да се разсъмва. Вратата на спалнята се отворила. Влезли тринадесет черни пажове, които носели дрехи на младия княз.

35. ЗА НОВИНИТЕ ОТ РОДНОТО ЦАРСТВО НА КНЯЗА

Пажовете заобиколили княза.

Един му полял да се измие, друг го избърсал, трети му разтрил лицето, врата и ръцете с ароматен балсам, от който му станало добре.

Те поискали да му съблекат бронята, за да го облекат в разкошни дрехи, що били донесли, но той не дал. Тогава му облекли новите дрехи над бронята. Един го натъкмил, а друг обърнал към него огледало от излъскана мед — да се огледа.

Князът бил пременен в чудновати дрехи от кадифе, коприна и кожа, които падали на много дипли; по тях висели накачени разни украшения от злато и сребро — сърца, звънчета, луни, верижки, топчета и други. Всичко това му се видяло смешно, ала нямало що да прави — трябвало да се покори на странните обичаи в тая подземна страна.

След това пажовете украсили момъка с огърлица от едри късове корал и седефени плочки, а на ръцете му закопчали широки гривни от сребро и скъпоценни камъни. С тия накити той станал още по-смешен.

Но в тоя миг на момъка не било до смях. Той се бил замислил дълбоко. Много му се искало да се махне от тоя дворец, населен с неприятни люде, да се върне в родната земя, да заживее отново като по-рано, да забрави всичко това, което бил видял и преживял, откак напуснал бащиния си дворец. Но как да излезе от подземното царство, като му няма костеният меч, с който би могъл да извика хвърковатия кон? Князът почнал да се безпокои. До кога да чака Великия Дух на Водата? Няма ли синът на Морския Цар, като наследил бащиния си престол, да забрави обещанието си и да се не върне?

Докле момъкът размислял за всичко това, тринадесетте пажа изчезнали. Съмнало се. Тогава четвъртият черен великан извадил своя меч, застанал пред княза и му казал със сух глас:

„Господарю! Защо мълчиш? Всички гости си отидоха. Довечера те ще се съберат отново в двореца, но всички са много наскърбени, че

не си поискал да кажеш никому от тях нито една дума. Сега се свърши моята стража и аз си отивам. Какво ще ми заповядаш?“

Ала и нему князът не отговорил нищо.

Исполинът се изгубил и момъкът останал сам. Било вече съвсем светло, но слънце нямало; в подземното царство слънце никога не изгрева. И князът се затъжил за своята родна земя, дето слънцето е голямо и светло, горите са росни, прохладни и зелени, а езерата — бистри, студени и бляскави. Нищо подобно нямало в подземното царство. Там той виждал през прозореца вкаменени сиви гори, замръзнали мъртви езера, широки каменливи пустини и изгорели, като пепел, полета. Тежка скръб го нападнала и той дори заплакал. Едра сълза капнала от окото му.

Там, дето паднала тя, върху голямата тигрова кожа, постлана на пода, избухнало изведнъж пламъче — и веднага се явил черният роб, който държал юздите на вълшебния кон.

Робът се спрял пред момъка и го погледнал зачудено. Очевидно, той го смятал за магьосник, а знаел, че и магьосниците — като населниците на подземното царство — не плачат никога и за нищо.

— Не скърби, господарю! — рекъл му робът.

— Аз ти нося новини от твоята родна земя. Прати ме нашата господарка, годеницата на Великия Дявол, да ти кажа важни неща. Твоят баща, царят на голямата страна, дето зреят нарове и смокини, се върна тая нощ от война. Чумата вече не мори народа в онова царство и всички са щастливи. Но господарката ми поръча да те помоля да се върнеш бързо, защото баща ти имал на гърдите си ужасна рана. Магьосникът не можел да му помогне с нищо. Тия дни щели да се съберат лекарите и знахарите от цялата царщина — да видят, кой що може да направи. Старият инок бил казал, че само ти си можел да излекуваш баща си. Господарката ми каза да ти напомня, че след седем деня се навършва твоето пълнолетие, та трябвало да се върнеш в двореца, защото никой не знаел, къде си се изгубил, и всички били отчаяни, че не могат да кажат на баща ти, къде си. Тя ме замоли да ти кажа още едно нещо. У тебе имало някакво сандъче. Да го не отключваш тук, а да го отнесеш на нея.

Като казал това, черният роб изчезнал.

Князът останал, като гръмнат, на местото си.

36. ЗА РЕШЕНИЕТО НА СЪВЕТА

Да зависело от момъка, той би тръгнал веднага, но костеният меч не бил у него. Той се замислил за баща си, който лежи ранен — може би, на смъртно легло — и не ще дочака сина си. Станало му още по-тежко, като си спомнил думите на роба, че само той може да излекува царя. Дошло му на ум и за момата-магьосница, която черният мъж нарекъл годеница на Великия Дявол. Тогава му хрумнала неочаквано една мисъл: дали момата не е пратила роба да го излъже, само за да се върне по-скоро и да ѝ даде бръмбара, та тя да освободи годеника си?

Князът не знаел, дали е право подозрението му, или пък робът му е казал истината. Но все пак, при мисълта, че всичко, що чул, може да е лъжа, му олекнало.

Додето мислел, кое е право и кое — не, в спалнята влязло джуджето с жезъла, което било поканило вечерта гостите да минат в трапезарията.

То застанало с почит пред княза, поклонило му се и рекло:

— Господарю, направете ми честта да ме последвате. Нейно Величество желае да поговори с Ваше Височество — ако е възможно — още сега.

Князът тръгнал след джуджето.

То го повело; минали през много заплетени коридори и стаи, за да отидат в широкия престолен чертог, украсен разкошно. По стените му били накачени позлатени скелети на чудовища, които живеят в черните гори и горчивите езера на подземното царство. По костите на тия скелети били накачени различни украшения. От потона висели огромни полилеи, направени от кости на големи чудновати риби, също позлатени и накичени с изделия от седеф, черни кристали, морски звезди, бисерни нанизии и пъстри мидени черупки. Подът бил постлан с дебели губери, изтъкани от шарена морска трева.

Джуджето се спряло пред престола на чумата, която станала, щом се приближил князът. Той ѝ се поклонил и целунал ръката, която му протегнала.

После му каза:

— Имам да ти съобщя важно решение. Съветът на моите министри и главни царедворци — рицарите на Мрака, Войната и Смъртта, пажовете на Греха, Глада и Бедата, великите духове на Водата, Земята, Огъня, Въздуха и деветдесетте пратеници на злодеянията — се събра тази нощ и реши да направим още днес твоята сватба с княгинята на подземното царство, моята дъщеря. Трябва да ти съобщя и това, че утре вечер ще има голям съвет; той ще избере заместник на Великия Дявол, който е лишен от власт. Мнозина от моите съветници искат да бъдеш избран ти. Такава е и моята воля, затова трябва да се приготвиш, та тази вечер да приемеш брачния венец.

След това, чумата слязла от престола си и изпроводи рицаря до прага на престолния чертог, а джуджето го отвело от там до спалнята му и се изгубило.

37. ЗА ПЪСТРОТО ОХЛЮВЧЕ

Князът изпаднал от чудо в чудо.

Току-що си излязло джуджето, ето че в стаята се разнесъл, откъм кулата на потона, силен шум — сякаш прииждат бурни вълни. В същия миг стаята се изпълнила с дребни чудновати същества — голи човечета с люспеста кожа, като на риба, с ципа между пръстите, с дълга лигава опашка — като на попова лъжичка — и с големи ококорени очи, също като на жаба. Те всички закръкали весело и почнали да подскачат около княза, който не можел да разбере, защо му се радват.

— Навярно, — помислил си той, — тия рибообразни дяволчета си мислят, че съм вече избран за заместник на Великия Дявол. Весело би било, ако всичките ми поданици бяха все такива.

В това време, обаче, шумът се усилил — като че ли водата влачи и обръща огромни камъни. Докле князът се опомни, като вихър вляял по отвесния пробив в стаята Великият Дух на Водата.

Той подал на момъка костения меч, като му поблагодарил от все сърце и му казал, че никога не ще забрави голямата услуга.

— Ти спаси, — рекъл той, — цялото ми царство, което щяха да завладеят мои врагове, ако не бях отишъл навреме. Моето желание да ти се отблагодаря, е много голямо, но за сега ти нямаш нужда от мен. Все пак, ще ти дам за спомен едно малко охлювче — толкова малко, че можеш да го скриеш под езика си. Вземи го и го сложи още сега в устата си, защото — да ти кажа право — никой не знае, що го очаква. Ако стане нужда да ти потрябвам, извади го и духни в него — аз ще дойда на часа при тебе.

И той подал на момъка дребно шарено охлювче. Не живо, разбира се, а само черупка. То било малко, колкото зърно от леща, и много хубаво изписано. По него били изобразени в много умален вид всички морски чудовища, които служат на Великия Дух на Водата. Магьосната сила на това охлювче била такава, че — като духне човек в

него — притичали му се на помощ всички изписани чудовища, а и самият Велик Дух на Водата идвал да го защити или да му помогне.

Князът се много зарадвал на тоя подарък и — за да го не изгуби — сложил си го под езика. Нему се искало да разпита Великия Дух на Водата, вярно ли е онова, що му бил съобщил черният роб; искал да го запита и за много други неща — за онова, що видял в подземните стаи, за намеренията на царицата-чума, за нрава на дъщеря ѝ; но той все не забравял обета си да мълчи.

Види се, че Великият Дух на Водата разбрал всичко това. Той погледнал проникателно княза и му рекъл:

— Много неща има да ти съобщя, но някои е още рано да узнаеш, а други е добре никога да не узнаваш. Което мога да ти кажа сега, ще ти го кажа. Слушай внимателно!

38. ЗА ТАЙНАТА НА ПОДЗЕМНИТЕ СТАИ В ДВОРЕЦА НА ЧУМАТА

Великият Дух на Водата почнал тъй:

— Аз те видях, когато слезе на два пъти в подземие, — и той посочил пода под леглото, където не личало, че има отвор — толкова добре се затварял капакът.

— Ти не видя всичко, що има там, но аз ще ти обясня онова, което си успял да видиш. Освен двете стаи, в които можа да надникнеш, има още две. Тия четири стаи са големи килии в затвора на чумата. Има и други — малки килии, много на брой, във всяка от които лежи само по един затворник; но за тях не е позволено да се разказва.

В първата килия, която видя, чумата е затворила Духа на Братството, който е най-големият враг на всички злини. Едно време, когато той беше свободен и живееше между хората, те се обичаха и работеха братски, помагаша си един на друг. Те бяха щастливи. Но чумата и Великият Дявол успяха да хванат Духа на Братството, преобразиха го на крилат козел и го затвориха в тази килия. Те запалиха сто и двадесет огнени стълпа, които горят и не изгарят, защото въоръжени стражи постоянно се сменят — да подклаждат огъня и да пазят затворника. В ония страшни пламъци човек би изгорял веднага, но Духът на Братството е безсмъртен — нему те не могат стори нищо. Той е горд и, макар че каменните плочи го парят, та трябва постоянно да подскача, от устата му никой не е чул до сега вик; той не само не се оплаква от мъките, ами се дори преструва, че му е драго, та подскача тъй — като че ли танцува.

Стига ти да знаеш това за първата килия. А за втората, която също видя, ето що мога да ти кажа. Над чумата, над всички подземни духове, па и над духовете на Водата, Огъня, Въздуха и Земята, царува един много силен дух — Великият Дявол. Преди години той се скарал с някакъв стар магьосник, който му бил направил много голяма услуга.

Ще ти кажа — и каква е била услугата, и защо се скарали те. Великият Дявол се избира да управлява подземното царство сто

години. Но той може да бъде свален от престола, ако духовете, които управлява, са недоволни от него. На тоя престол може да седне дори и някой опитен магьосник, ако е получил от Великия Дявол безсмъртие, сиреч — ако е добил сила, която крепи тялото му и го пази от смърт. Такъв човек го не хваща никаква болест и никой не може не само да го убие, но дори и да го нарани; той не се бои ни от отрова, ни от оръжие, ни от пожар, ни от корабкрушение.

Такава сила искал да получи оня магьосник. Той правил големи услуги на тогавашния Велик Дявол — а Велик Дявол тогава бил мъжът на чумата — с надежда, че оня ще го направи безсмъртен. Но Великият Дявол се боял, че — ако му даде такава сила — магьосникът (който се показвал много хитър) ще го лиши от власт и ще му заеме мястото. Като видял, че услугите му отиват на вятъра, магьосникът намислил нещо друго — много по-сигурно.

Той се наговорил с Великия Дух на Омразата да разбунтуват всички духове, бесове и магьосници против Великия Дявол и да го свалят. Спогодбата им била такава, че Великият Дух на Омразата ще бъде избран за Велик Дявол, а магьосникът ще получи за своята помощ безсмъртие. Уговорено било, обаче, и това, че магьосникът не ще се домогва до върховната власт над подземното царство цели сто години, докле управлява новият Велик Дявол.

39. ЗА СВАДАТА МЕЖДУ СТАРИЯ МАГЪОСНИК И ВЕЛИКИЯ ДЯВОЛ

— Всичко било нагласено, — продължил Великият Дух на Водата, — и повечето от уговореното се сбъднало. Магъосникът и Великият Дух на Омразата почнали да пречат на Великия Дявол. Той претърпял редица несполуки. Освен това, те насъсквали тайно срещу него всички негови подчинени, а заповедите му се не изпълнявали както трябва. Магъосникът се сдружил на земята с един постник — праведен мъж — и го карал по три пъти през нощта да чете в църква молитвите на свети Василия Велики, които са най-страшното проклятие за всички дяволи, особено — за Великия Дявол. Където и да се е намирал в това време царят на злите духове, каквото и да правел, — щом постникът зачете ония молитви, люти болки го пронизвали, той падал на гърба си, тръшкар се, като ужилен, пищял, надавал грозни викове, биел и ритал всекиго, който се доближи до него.

Всички бесове виждали това и много от тях ядели плесници и ритници, колчем поискат да помогнат на господаря си. Те го намразили. А магъосникът и Великият Дух на Омразата, които били нагласили всичко това, пръснали в подземното царство мълва, че Великият Дявол си е изгубил ума. Разбира се луд не можело да седи на престола — и колкото чумата и нейните приятели да настоявали, че господарят на духовете си е с ума, никой не искал да повярва.

Една нощ всички министри и главни сановници на подземното царство се събрали и решили да свалят от власт мъжа на чумата и да го заключат в една килия на придворния затвор. На негово място те избрали Великия Дух на Омразата. Бившият Велик Дявол те оковали във вериги и хвърлили в една тясна килия, чийто ключ взел новият Велик Дявол.

От всички се радвал най-много магъосникът. Щом великият Дух на Омразата заел престола, той му напомнил, че е обещал да го направи безсмъртен. Царят на духовете казал, че ще направи това, когато му дойде времето; още било рано. Магъосникът настоявал — да

си изпълни веднага обещанието, но Великият Дявол му заповядал да напусне двореца и да го не безпокои вече с напомняния.

Магьосникът видял, че са го измамили втори път, и си отишъл, като се заканил на Великия Дявол. Тая закана не била само от уста. Когато се върнал в кулата си, магьосникът помолил инока да му даде частица от светото причастие — тя му трябвала, за да направи магия, та да превърне господаря на бесовете в бръмбар. Но постникът смятал за много голям грях това нещо; той не дал на магьосника и дума да издума. Тогава оня почнал да учи дъщеря си на магии. Когато тръгнала веднъж да се причестява той ѝ поръчал да не гълта причастieto, а да го подържи в устата си, па сетне скришом да го изплюе в кърпичката си и да му го отнесе.

40. ЗА ГОДЕЖА МЕЖДУ МЛАДАТА МАГЪОСНИЦА И ВЕЛИКИЯ ДЯВОЛ

— Магъосникът, — продължил Великият Дух на Водата, — взел частицата от свето причастие и приготвил с нея тесто, като примесил прах от черен мерджан, червен кехлибар, ечемично брашно и кръв от прилеп. Всичко това той замесил на топка и, когато изсъхнала, счукал я на прах.

Великият Дявол, комуто всички духове съобщават, къде що става, се научил скоро за това. Той изпратил неколцина от най-доверените си служители да намерят един прочут магъосник-арабин и да му го доведат в двореца. Арабинът дошъл с голяма радост; за него било висока чест, че сам господарят на бесовете го кани в своите чертози.

Когато магъосникът пристигнал, Великият Дявол наредил да го посрещнат, като скъп гостенин. Дали му угощение и големи подаръци. Накрая царят на злите духове му поръчал да отиде в оная земя, дето живеел магъосникът, и да се сприятели с дъщеря му, да ѝ събщи някои магични тайни ѝ да я отведе два-три пъти на дяволското сборище. За награда обещал да отнеме престола от арабския халиф и да го даде нему.

Арабинът се съгласил, разбира се. Щом се върнал в царството, дето живеел, почнал да се стяга за далечен път. А в това време Великият Дявол пращал всяка нощ своите духове да надумват халифа да прати магъосника в далечното царство. Халифът сънувал чудни сънища. При него идвали мъдреци да му говорят, че трябва да склучи мир с еди-кой си цар и че тая работа ще свърши най-добре прочутият магъосник. Понеже тоя сън се повтарял всяка нощ, халифът решил да послуша мъдреците.

Той повикал магъосника и му поръчал да замине за онова царство, като негов посланик, и да свърже с царя съюз. Магъосникът отишъл, свършил каквото трябвало, срещнал се и с момата, водил я няколко пъти на дяволското сборище, па се върнал при халифа. Тоя път

Великият Дявол не излъгал. Халифът бил бездетен. Царят на бесовете пратил Духа на Лудостта да му размъти ума. Царят полудял и магьосникът бил избран на негово място.

Великият Дявол почнал да се среща често с момата. Той се дори сгодил за нея. Тя много го обичала и се радвала, че ще стане царица на подземното царство. Тъй поне ѝ говорел годеникът ѝ, който ѝ казвал, че — ако успее да направи едно нещо — той не само ще се ожени за нея, ами и ще отнеме на чумата престола, за да го вземе тя. Великият Дявол и чумата са най-високите големци в подземното царство; момата знаела това и на драго сърце се съгласила да изпълни поръката на годеника си.

41. ЗА ОТМЪЩЕНИЕТО НА СТАРИЯ МАГЪОСНИК

— Какво било това, което трябвало да направи момата? То било много просто, но и много мъчно нещо. Трябвало да открадне от баща си оня вълшебен прах и да го изгори. Ако се изгорял прахът, Великият Дявол можел вече спокойно да управлява, защото знаел, че втори път врагът му не ще смогне да направи такова тесто; инокът узнал, че той е подучил дъщеря си да изплюе причастието и да му го отнесе; той се оплакал на царя, а царят повикал магьосника, скарал му се и му забранил — под страх от смъртно наказание — да се занимава занапред, с каквато и да е магьосна работа.

Но да се открадне прахът било много мъчно дори невъзможно. Магьосникът го носел все със себе си, в малка кожена кесия. Веднъж, когато спял дъщеря му влязла ѝ почнала полека да му бърка в дрехите, за да вземе кесията. Но бащата се събудил, скочил и — като разбрал, що е намислила дъщеря му, — ударил ѝ два силни плесника, па я изпъдил.

Тя разказала това на годеника си. Великият Дявол я утешил, че не бива да губи надежда; той щял да ѝ помогне. Един ден те се наговорили да се срещнат в стаята на момата, след пладне, когато магьосникът имал обичай да си поспива. Великият Дявол обещал — с някакво особено средство да направи съня на стареца толкова дълбок, че той да не усети, когато дъщеря му ще влезе и ще открадне праха.

Ти може да запиташ, защото сам Великият Дявол се не заеме да го открадне, или защо не накара някой свой прислужник да стори това. Там е работата, че в праха имало частица от светото причастие, а до такъв прах никой от злите духове не може да се приближи.

Но тъй се случило, че в тоя ден старецът не заспал, ами — като се научил (кой знае, как), — че Великият Дявол ще отиде в стаята на дъщеря му, причакал го при кулата. С някакви тайни и свещени знаци той успял да го затвори в стаята и със силата на праха накарал духа му да напусне своето тяло и да влезе в трупа на бръмбар.

Тъй си отмъстил старият магьосник.

42. ЗА ТАЙНАТА НА ВТОРАТА КИЛИЯ В ПОДЗЕМНИЯ ЗАТВОР НА ЧУМАТА

— Но тогава, — продължил Великият Дух на Водата, — между стареца и дъщеря му се дигнала буйна свада. Магьосникът искал да грабне трупа на Великия Дявол и да го изгори, ала момата се изправила над тялото на годеника си и не давала на баща си да се доближи до него: заплашвала го, че ще го убие, ако пристъпи само една крачка. Магьосникът разбрал, че дъщеря му се е озверила срещу него, проклед я и си отишъл.

А тя още същата нощ срещнала арабина-магьосник на едно бесовско сборище и с неговата помощ успяла да пренесе трупа на годеника си в една от подземните стаи на тоя дворец. Ти видя и тази килия, дето трупът му лежи още. Около него денем и нощем бдят моми — да не би някой да влезе и да го грабне. Нощем идва и самата годеница на Великия Дявол; тя кара момите да свирят, пеят и танцуват около трупа, или да оплакват годеника ѝ. Привлечен от тия песни и оплаквания, духът на Великия Дявол идва за малко и оживява тялото, но туй трае само един-два мига; веднага той се връща в тялото на бръмбара, където го тегли силата на магията.

Утре вечер ще трябва да се избира заместник на Великия Дявол. Държавният съвет на подземното царство реши — твоята сватба с княгинята да стане още тая вечер. Самата царица настоява да се побърза. Тя има намерение, доколкото разбрах, да предложи тебе за заместник на Великия Дявол. Съветът може да се съгласи с нея и да те избере, но — ако стане това — ти не ще царуваш честито над подземното царство.

Нашата сегашна царица — чумата, която замества временно Великия Дявол, — знае, че ти не си безсмъртен. Според нашите закони, престола на Великия Дявол може да заеме само безсмъртен. Чумата има намерение, когато изберем тебе, да освободи мъжа си от затвора, а трупа на Великия Дявол да изгори. Тогава ще те принудят да отстъпиш престола на бившия Велик Дявол; ако княгинята настои

пред баща си, той — като поеме отново властта над злите духове, — може да те направи безсмъртен.

Но кой що мисли да прави, не мога да предвидя. В тоя дворец те очакват големи изненади. Ако си смел и ако си решил да станеш господар на подземното царство, аз ще ти помогна да успееш.

Това бях длъжен да ти кажа — от благодарност за услугата.

43. ЗА НАРУШЕНИЕТО НА ОБЕТА, ЗА МЪРТВАТА ГОРА И ЗА НОВИТЕ ПРЕМЕЖДИЯ НА КНЯЗА

Великият Дух на Водата млъкнал. Князът научил много от неговия разказ, но най-важното не можел да научи: как е баща му и що става в тяхното царство.

Като видял, че Великият Дух на Водата се готви да си отиде, той не могъл да се сдържи, отворил уста и го запитал, жив и здрав ли е баща му.

Но веднага, щом продумал, станало нещо страшно. Целият дворец се разклатил от основа. Чул се ужасен гръм — сякаш светът се срутва. Силна вихрушка се извила, грабнала княза и го понесла на някъде.

Момъкът се разтреперил от страх. Той не можел да се опомни. Усетил, че никаква чужда сила му затваря очите. После почувствувал в сърцето си отчаяние. Махал ръце, силел се да си отвори очите, но не можел. Черна мрачина го погълнала; той полетял над студена пропаст, в която съскали змии, хвърчали чудовища и ревали кръвожадни зверове.

След това изгубил свяст — нищо вече не чувал и не виждал. Когато се опомнил и отворил очите си, момъкът видял, че лежи на студен камък, в сред мъртва гора. Нямамо никого наоколо му. Небето било костено, въздухът — стъклен. Черни вкаменени дървета стърчали наоколо. В тая гора не течали потоци. Нямамо ни един извор. Дори по листата на дървесата не блестели капки роса; като че ли всичко е от камък, въглен и желязо.

Такава скръбна гора князът не можел да си помисли, че има някъде. Той се озъртал наоколо — дано види нещо живо, но усилията му отишли напразно. Изправил се. Цялата му снага го боляла — сякаш е паднал от високо на плоския камък.

Тръгнал из гората — накъдето му видят очите. Като навлязъл между черните дървета, около него почнали да прелитат някакви едри птици, с косми вместо пера, като прилепи. Те летели глухо; от летежа им въздухът ставал студен.

Колкото по-навътре в гората навлизал, толкова по-тъмно ставало. По едно време притъмняло тъй много, че се не виждало вече нищо. Князът се изгубил. Напразно дирел той път — да излезе из страшната гора.

На едно място седнал да си почине. Дълго седял, но умората не минавала. Погледнал се: облечен бил в парцаливи дрехи, като ония просяци, които виждал по пътищата. Нямащо ни костения му меч, ни бронята с черната перуника на рамото. Ужасен студ усещал, цялото му тяло треперело, зъбите му тракали. Паметта му била мъртва; той не си спомнял, що е станало преди това, къде е бил, що е направил и как се е озовал в тая тъмна и ледена гора.

По едно време пак станал и тръгнал през гората. Тогава забелязал между дървесата пътека и се запътил по нея. През много стръмни места трябвало да мине, сума канари трябвало да обходи, докле излезе из черната гора. Най-после се качил на един връх, отдето се виждало голямо замръзнало езеро.

Князът се спуснал по пътеката и седнал да си почине на брега на мъртвото езеро. Показала се месечината — като огромен кръг. Студената ѝ светлина озарила замрелите талази на езерото и плоските скали край брега му.

Както гледал разсеяно наоколо си, князът забелязал на една голяма скала надпис. Буквите били издълбани. Лъчите на месеца падали върху тях и надписът се четял лесно.

44. ЗА ЛАБИРИНТА НА ОТМЪЩЕНИЕТО

Князът прочел надписа. На скалата пишело:

„Нещастниче, аз ти нося спасение. В моите стаи и проходи живеят онези, които са престъпили своята клетва. Те идват тук, за да изкупят или с подвиг, или със смърт, своята грешка. Отчаяни царици или сгрешили царе минават боси по моите подземия, защото са забравили гласа на клетвата си. Ако искаш да изкупиш своята грешка, кажи си името и влез, без да се боиш“.

Момъкът трябвало да прочете няколко пъти този надпис, за да го разбере; толкова бил отслабнал умът му. Под голямата скала с надписа се виждала дупка — колкото да пропълзи човек и да се промъкне през нея. Отвъд бил лабиринтът от заплетени стаи и коридори, за които се говорело в надписа.

Князът решил да влезе. Той прочел още веднъж думите и си казал с висок глас името. Пред входната дупка на канарата избухнал голям пламък и осветил един широк проход навътре. Момъкът се пъхнал и влязъл в лабиринта.

Проходът водел към много стаи. Вратите на едни били отворени, а на други — заключени. На няколко места се разклонявали коридори, които водели към противоположни посоки. Много лесно било — човек да се изгуби. Князът разбрал това и се мъчел да запомня пътя, по който минава, както и положението на стаите и коридорите.

Дълго вървял той, без да срещне жива душа. Къде са ония царе и царици, за които говори надписът? Князът не виждал никого.

По едно време разбрал, че проходът слиза постепенно надолу, защото видял да тече от двете страни вода, която клокочела все по-силно и по-силно.

Откъде се стича тая вода, той не можел да разбере, но на един кръстопът видял, че тя образува цяла река, която се раздвоява.

Момъкът решил да тръгне по нея, за да види, къде ще го отведе. Тъй стигнал до широк водоем, в който се стичала от четири страни водата.

Над водоема се издигал голям свод. В едната стена на тази обширна стая имало пробив; от там бликала на силни струи гореща вода, която падала във водоема и се смесвала със студената. Мътни зеленикави изпарения се издигали от горещия извор и тъй се сгъстявали над водата, че образували чудновати и страшни образи. Сякаш многокрили призраци, наметнати с покривала, с корони на главите, боси, с разкривени лица, се издигали от водата, а към тях летели озъбени чудовища с дълги ноктести ръце и се силели да ги догонят. Всички тези видения се губели към свода, в сгъстения въздух, напоен със синкави пари.

От другаде пък се задавали образи на царици, пак боси, но без крила, с тъжни лица — сякаш плачещи. След тях подскачали отвратителни джуджета и замахвали към жените с бичове и тояги. И тези видения се стапяли в изпаренията под свода.

45. ЗА ЗМЕЯ С ЧЕТИРИДЕСЕТ ГЛАВИ И ПЛЕНЕНИТЕ ДЕВОЙКИ

Князът се спрял в тази широка стая — докле обмисли, накъде да тръгне. Не можел да реши, в коя посока ще е най-добре да върви. Умът му работел тежко, нищо не можел да измисли; усещал се затъпял, като че ли са го ударили с брадва по главата.

Докле седял до стената и мислел, ето че из водата изплувал грамаден змей с четиридесет глави. На всяка от главите му имало по една корона. Ръцете му били осемдесет — и във всяка ръка той държал по една мома.

Всички осемдесет моми били хубави, но бледни, с измъчени лица. Те гледали скръбно, а някои дори плачели. На главите им имало корони. От очите им капели едри сълзи във водата, а от устата им се късали въздишки. Някои съзрели княза и почнали да го молят да ги избави, но той нямал никакво оръжие, та не можел да им помогне. Голяма скръб му притиснала сърцето, като видял страдалческите им лица и чул горчивите им въздишки. Но — що да прави? Погледнал ги с жал и навел очи от срам, че е безсилен.

В това време змеят излязъл от водата и толкова силно тръснал опашката си, че вълните плиснали в стената и отвлекли княза във водоема. Момъкът едва успял да се вкопчи с две ръце в един камък. Като се обърнал, той видял, че змеят влиза в същия коридор, през който бил минал преди това самия той.

Князът побързал да излезе от водата и се затекъл по дирите на чудовището. Изминали голяма част от коридора. Змеят завил в широк проход, който водел надолу, и се спрял пред една затворена врата. Момъкът се боял, да не би да го забележи чудовището и да го разкъса, но той искал и да узнае — какво ще стане с девойките. Затова решил да се примъкне в тъмнината полека до змея и предпазливо да се покачи на опашката му. Това той успял да направи, без да го усети страшилището. Покатерил се и седнал между крилето му.

В това време змеят надал силен рев — и вратата се отворила. Влязъл в широко подземие, дето се виждали високи бесилки, а на тях висели трупове на мъже.

Една от пленените моми прошепнала на княза: „Тук висят обесени онези, които искаха да убият змея и да ни освободят“.

Сетне змеят влязъл в друга стая. Тя била кръгла и широка. Там четиридесет крилати духа пазели по една врата. Друга от пленените девойки рекла тихо на момъка:

„Зад тези врати змеят крие вълшебните оръжия, дрехи и колесници на онези, които видя обесени. Там са заключени и съкровищата му.“

Подир това чудовището влязло в трета стая — дълга, като коридор. Там се виждали четиридесет врати, една до друга. Пред всяка от тях се извивала по една голяма змия, която съскала и не давала никому да се приближи.

Отново една от момите прошепнала на княза:

„Ето, — тук са нашите килии, в които змеят ни затваря, по две в килия, през деня, а през нощта ни изнася, за да се разхожда с нас из градините, стаите и коридорите на тоя проклет лабиринт. Денем той ни пази, да не би някой да ни отнеме. С никакъв меч не може да се пробие бронята му. Но при него живее магьосник; ако се сприятелиш с него, той може да те научи, как да умъртвиш змея. Сега недей слиза от гърба на чудовището, ами влез с него в стаята му, защото иначе змиите ще те разкъсат.“

46. ЗА ПРИДВОРНИЯ МАГЪОСНИК НА ЗМЕЯ

Малко след като девойката изрекла това, змеят започнал да пуца една по една момите и да ги заключва в килиите. Змиите, които пазели вратите, си отваряли една по една устата, и наврѣх всеки език се показвал по един златен ключ. Змеят отключвал с него килията, а после отново го слагал в устата на змията.

Тѣй затворил той всички девойки. След това, се спрял в дългата стая, пред широка врата, и отново изревал. Изведнѣж се явил висок белобрад магѣосник. Той бил гологлав, косата му била обрѣсната до корен. Имал само една рѣка.

Той извадил голям ключ и отворил с него стаята; там била спалнята на змея. След чудовището влязъл и магѣосникѣт. Змеят бил уморен, па и след банята му се спяло. Той се проснал веднага на голямо легло от паунови пера и заспал дълбоко. Тогава князѣт слязъл от гърба му и се скрил в един ѣгъл.

Вратата била отворена. Чудовището захъркало в сѣня си толкова силно, че целият лабиринт се разклащал и из коридорите и стаите отеквали дълго хърканията му, сякаш огромни чукове удрят канара. Магѣосникѣт видял княза и му направил знак да дойде при него. Момѣкѣт излязъл от ѣгъла и се приближил до стареца. Оня му прошепнал да се пѣхне под леглото. Змеят скоро се наспал, събудил се и викнал гневно на магѣосника:

— Хей, робе! Мирише ми на човек. На човек ми мирише. На млад човек ми мирише. Я потърси навсякъде по стаята, къде се е скрил човекѣт!

Магѣосникѣт почнал да обикаля по стаята — уж търси навсякъде. Той погледнал и под леглото и направил знак на момѣка да лежи, без да мърда. Сетне рекъл на змея:

— Няма никого в стаята. Може някъде отвѣн да минава човек; той ти е замирисал.

Змеят се успокоил и заспал отново. Тоя път сънят му бил още по-дълбок и по-дълго траял. Но по едно време пак се събудил и отново викнал:

— Хей, робе! Защо ме излъга? В стаята има човек. На човек ми мирише. Мирише ми на млад човек. Я потърси още веднъж! Хубаво потърси!

И старецът се отново заел уж да търси по цялата стая. И тоя път той надникнал под леглото и дал на момъка със знак да разбере, че трябва да лежи неподвижно. Сетне се засмял и рекъл на змея:

— Ти си, види се, сънувал. Никакъв човек няма в тази стая — ни млад, ни стар, освен мене. Всичко е мъртво мъртвило, само ние с тебе сме живи.

Тогава змеят заспал за трети път. Тоя път съня му бил най-дълбок. Магьосникът извикал момъка и го въвел през една вратичка в съседната стая, дето живеел сам той.

— Що търсиш тук? — попитал го той, като затворил вратата. — Как си попаднал в тоя лабиринт? Кажи ми всичко, както си е — ако искаш да ти помогна.

Князът загледал стареца в очите и се помъчил да си спомни, къде е бил, преди да се намери в мъртвата гора. Но колкото и да си напрягал ума, все не можел да си спомни нищо.

47. ЗА РАЗКАЗА НА МАГЪОСНИКА И ЗА ТАЙНАТА НА ЛАБИРИНТА

Пълна забрава била покорила ума на княза; той не можел да си спомни своето минало.

Магьосникът го погледнал още веднъж в очите, па му рекъл:

— Виждам те, че си не спомняш нищо. По това разбирам, че си престъпил никакво свое обещание. В този опасен лабиринт попадат повечето пъти ония, които са нарушили обета си. Те биват хвърлени тук от ръката на съдбата, за да изкупят своя голям грях с подвиг на смелост — или пък да загинат. Повечето от тях са царе, царици, князе или княгини. Змеят пази в плен осемдесет царски дъщери. Те са все млади момичета и от тях той черпи сила. Като ги прегърне, част от тяхната младост минава у него — и те слабеят, а той се подмладява и засилва. Оня, който бъде пратен тук, за да изплати греха си, трябва да се реши на всичко — само да освободи момичетата. Ако извърши този подвиг, магията ще се разтури и човекът ще добие отново власт над своята памет. Ако ли не посмее да се реши, или пък не успее да извърши подвига, той ще бъде обесен от джелатите на змея. Ти си най-младият от всички, които са идвали тук. Аз имам кристална топка, в която се отразява всичко, що става в лабиринта. Додето ти се луташе из коридорите и стаите, аз те виждах и те следях. Струва ми се, че си юначен момък. Избери едно от двете: или опасния подвиг — или сигурната смърт!

Без много да обмисля, князът отговорил:

— Решавам се да извърша подвига. Додето има край мене люде, които страдат, аз не мога да живея щастливо.

— Много добре каза, — рекъл магьосникът. — Заслужаваш похвала за тия думи. За човека наистина няма по-голямо щастие от това — да помогне на другите да бъдат щастливи.

— Но как да убия змея? — попитал момъкът. — Никой, освен тебе, не знае това. Девойките ми казаха, че само ти можеш да ми помогнеш. Моля ти се, помогни ми!

48. ЗА ЗЛАТА ЦАРИЦА И МАГЪОСНИКА

В това време змеят хъркал тъй, че целият лабиринт се клател, като от земеръс; чудовището спяло дълбоко.

Старият магьосник отвел княза в един кът на стаята и му показал голяма топка от кристал. Тя била съвсем черна.

— Виждаш ли тая топка? — запитал го той. — Додето змеят спи, тя е черна. Почне ли да се избистря, аз познавам, че чудовището се пробужда. Топката е сега съвсем черна и няма да се избистри скоро. Ще има време да ти разкажа някои неща, от които ще разбереш, какво да направиш. Седни!

Князът седнал на ниско столче и магьосникът почнал да разказва.

— На змея служа от двадесет години. Какво е било преди това, не знам. Но ще ти кажа, какво стана от тогава насам. Никога не съм желал да постъпвам на служба при змей. Аз живеех в далечна страна, която се казва Халдея. Там е много горещо и хората прекарват цял ден в къщи с дебели стени от тухли, без прозорци. Тогава змеят беше млад и обикаляше нощем земята, за да граби моми. Над моята родна страна царуваше зла царица; аз ѝ бях придворен магьосник. Тя беше вече стара. Целият народ пищеше от нея. Царицата налагаше големи данъци; тя вземаше от всекиго половината от печалбите му. Живееше в голям разкош, издигаше високи дворци ѝ на покривите им садеше градини, където даваше всяка нощ угощения на своите приятели.

Като се видя, че остарява, царицата поиска от мене да ѝ направя питие за вечна младост. Тя чула от никого, че магьосниците могат да приготвят питие, което поддържа младостта на човека. Аз ѝ казах, че не е възможно такава неща. Да ти кажа право, аз знаех да правя такива питиета, но на царицата не исках да направя. Тя имаше осем дъщери — все зли, толкова зли, че никой не искаше да се ожени за тях. А тя беше много по-зла от дъщерите си. Да ѝ дам питие за подмладяване, то беше все едно — още дълги години да се мъчи народът. Па и друго

има: който направи такова питие, животът му се скъсява с двадесет години. Затова не исках.

Но царицата беше много упорита. Тя настояваше всеки ден: питие, та питие! Колкото и да повтарях, че не знам да правя такива питиета, тя не вземаше от дума.

— Ще ти дам, — казваше ми, — половината си царство, само ми направи! Ако ли се не съгласиш, ще те убия.

Понеже се не съгласявах, тя заповяда да ме хвърлят в тъмница.

49. ЗА ПОМОЩТА НА ЗМЕЯ

Царицата идваше при мене всеки ден и ме заплашваше, че ако не ѝ направя питие — ще ме убие. Даде ми срок петдесет дена, ако на петдесетия не ѝ дам питието за младост, щяла да заповяда да ме насекат на късове.

Моето положение беше отчаяно. Малко беше останало — да се съглася. Но ето, че една нощ (останали бяха само няколко дена преди срока) в тъмницата се разнесе страшно бучене, като че ли всички ветрове са се сдружили да пометат света. Вратата на моята килия се разтвори и на прага се показа змеят с четиридесет глави.

— Имали моми? — запита ме той. — Има ли млади царски дъщери в това царство, магьоснико?

— Има, змейо, — му рекох аз. — Осем са, но са зли, зли, като усойници. Не ти трябват.

— Нищо, че са зли, — рече той. — Колкото са по-зли, толкова по-драги ще са ми. Една нощ да прекарат в моя лабиринт, ще станат като гълъби. Къде са? Ела ми ги покажи!

Аз това и чаках. Змеят — напред, аз — подир него, — минахме през подземния коридор. Пазачите бяха умрели от страх. Излязохме от тъмницата. Змеят ме хвана с едната си ръка и ме сложи между крилата си.

— Кажи сега, накъде! — рече той.

Аз го оправих към двореца, показах му спалните покои на княгините и той забуча толкова страшно, че трябваше да си запуша ушите — да не би да оглушея.

Чудовището влетя в двореца и почна да влиза от стая в стая. Стражите падаха, като вкаменени, щом ги доближи. Змеят обходи всички осем покои и грабна дъщерите на царицата една по една. Те пицяха, но той ги стискаше яко — и колкото ги по-чевръсто притискаше до тялото си, толкова по-силен ставаше, а те слабееха. Отначало махаха с ръце и се силеха да се изтръгнат от прегръдките му, а после отмаляха и увиснаха на ръцете му.

Но чудовището се не насити.

— Само тия ли са? — запита то, като стигнахме пред спалнята на царицата. — Няма ли още? Да не си ме излъгал, магьоснико?

— Не съм, — рекох му аз. — Само тия осем са.

Но змеят не вярваше.

— Още има, — изсъска той; — все ще да има поне още една. Ей в тази стая, дето е пред нас, ми мирише на жена. На княгиня ми мирише. Има ли, а? Кажу ми, магьоснико: има ли?

— Няма, няма, — рекох му аз. — Там спи царицата, майката на тия. Тя е вече застарела, та ми искаше питие за младост, затова ме беше хвърлила и в тъмницата, дето ме намери ти.

— Стара, не стара, — каза змеят, — поне да я видя, коя е и каква е.

И той влетя в стаята.

Царицата нададе страшен писък, като видя чудовището. Лицето ѝ отведнъж стана от грозно по-грозно. От ужас тя се сви на кълбо в леглото си. Змеят я изгледа и — види се — не я хареса, защото веднага се изви и полетя из стаята навън.

— Имал си право, магьоснико, — ми каза той, когато се озовахме вън от двореца. — Царицата е наистина много грозна и стара. А ти, щом си майстор да правиш питиета за младост, ще ми трябваш. Не те пуцам вече. От днес нататък ще ми бъдеш роб и ще вършиш всичко, щото ти кажа. Ако сгрешиш нещо или пък се опиташ да побегнеш, — да знаеш, че ще те изям.

50. ЗА ОБЕСЕНИТЕ В ЛАБИРИНТА НА ОТМЪЩЕНИЕТО

— Тъй бях принуден да постъпя на служба при змея, — рекъл магьосникът.

От тогава станаха много неща, които няма кога да ти разправам. Змеят грабеше всяка нощ по няколко моми. Когато се нахрани да излиза от лабиринта, заключваше ме в тази стая, а ме отключваше, чак когато се върне. Той изсмуква толкова ненаситно силата и здравето на своите пленници, че момите скоро повяхват, макар и да ги храни с най-избрани гозби. Десетина души готвачи има той, но нищо не помага. Момите бързо мрат една по една и той трябва през нощ или през две да излиза, та да търси други.

От тоя лабиринт не може да излезе никой, макар че всеки може да влезе, стига да си каже името. На влизане дупката е отворена и човек може да се пъхне в нея, ала поиска ли да излезе, пада тежка преграда и само змеят може да я отмести. Има едно средство да се излезе, но него ще ти кажа после.

Като видя, че момите му се топят, слабеят и умират, чудовището ми заповяда да му направя питие за подмладяване. Аз му казах, че не искам да си скъсявам живота. Змеят се много разсърди и ме заплаши, че щял да ме разкъса, ако не му направя подмладително питие.

— Каквото щеш ме прави, — рекох му аз, — но не ща да ти угодя. И да ме разкъсаш, и кръвта ми капка по капка да изсмучеш, няма да спечелиш нищо. Ако ли ме оставиш жив, аз ще те пазя — да не дойде някой да те убие.

Като чу това, той ме остави на мира.

От тогава се минаха двадесет години. Четиридесет души — все първи юнаци — дохождаха тук, с най-страшните оръжия на земята, да убият змея, за да изкупят греховете си. Техните трупове висят в Черния чертог на Смъртта, а оръжията им — омагьосани и пълни с чудотворна сила — са закачени в съкровищните стаи на змея.

Никой от тези силни и горди мъже ме не помоли да му помогна. Всичките ме гледаха с презрение, както се гледа роб. А моята глава е обръсната — ти виждаш това — и всеки може да разбере, че съм роб на змея.

Ти си първият, момко, който влезе в тъмния лабиринт без меч, без шлем и без броня. По това, че идеш без оръжие, заключавам за твоята голяма храброст.

Ти си едничкият, който ме помоли да ти помогна. Вижда се, че не си надменен, щом си готов да послушаш съвета дори на роб. Затова ще ти помогна.

51. ЗА СПОГОДБАТА МЕЖДУ МАГЪОСНИКА И КНЯЗА

Додето магьосникът разказвал на княза своята история, кристалната топка била все черна. Но когато свършил разказа, по повърхността ѝ почнали да се явяват малки сиви облачета.

— Да побързаме, — рекъл старецът, като погледнал топката. — Чудовището вече не спи толкова дълбоко, та може и да се събуди.

След това, той отключил голям ковчег, извадил от там черна дреха и запечатано стъкло гърне, пълно с гъста черна течност, па ги дал на момъка. После разровил в ковчега, дето намерил дълга игла и златна топка. Извадил и тях и ги дал на княза.

— Това ти са, — рекъл, — оръжията. Ще облечеш дрехата. После ще влезеш в стаята на змея, когато той почне да се пробужда. Ще удариш стъклото силно о пода, за да се счупи. Стаята ще се изпълни с гъст бял дим с миризма на босилек. Змеят не може да търпи ни дима, ни миризмата. Той ще нададе силен рев, ще ослепее и ще изгуби силата си да подушва. Ти ще го извардиш, когато се обърне с гръб към тебе тъй, че да забиеш иглата под големия триъгълен щит, между крилата му. Змеят ще умре. Но щом потече кръвта му, тя ще избухне на големи пламъци; ти трябва веднага да излезеш от стаята, за да не изгориш. В дългия пруст, пред змейовата спалня, ще те видят змиите, който пазят килиите на момичетата, и ще се нахвърлят върху тебе. Ти ще търкулнеш тогава златната топка, те ще се спуснат подире ѝ, ще почнат да се борят и ще се издушат една друга. Като вземеш от устата им ключовете, ще отвориш килиите и ще пуснеш царкините. Умре ли змеят, лабиринтът ще се отвори, от оборите ще наизлизат крилати коне, момите ще ги яхнат и всяка ще си отиде, откъдето е дошла. Но щом освободиш девойките, побързай да се върнеш в спалнята на змея! Там ще намериш тялото му изгорило и в пепелта ще потърсиш ключовете, които държи в устата си. Те са четиридесет на брой — в устата на всяка глава има по един. Ще събереш ключовете и ще ми ги донесеш. Съгласен ли си?

— Съгласен съм, — отвърнал князът.

— Добре тогава. На добър ти час! От нищо се не бой!

52. ЗА УБИВАНЕТО НА ЗМЕЯ

При тия думи магьосникът погледнал кристалната топка. Облаците по повърхността ѝ ставали все по-едри и по-едри, но в средата имало голямо черно петно, което се люлеело и се не стапяло.

— Да почакаме, — рекъл старецът. — Още е рано.

Момъкът седнал отново. Тогава му се мярнала в ума една мисъл и той рекъл на магьосника:

— Искам да те запитам нещо.

— Запитай! — казал старецът.

— Чудя се, защо ти — вместо да робуваш толкова години на змея — не си го убил до сега, като знаеш тия тайни, които ми повери. Яко го беше убил, и света щеше да отървеш от много злини, па ѝ сам щеше да спечелиш свобода и голямо богатство; каквото има чудовището, всичко щеше да стане твое.

— Добре ти е дошло на ума, — рекъл магьосникът, — но ти не знаеш всичко. Аз нарочно не ти казах едно нещо, за да те не уплаша. И сега няма да ти го кажа, но ти скоро ще го разбереш. Едно само мога да ти загатна: сам човек не може да убие змея; трябва му помощник, а на мене не е имало кой да помогне. Досети ли се?

Момъкът разбрал, че го чака нещо много по-страшно, отколкото предполага, но все пак не могъл да схване, що иска да рече старецът.

— Не се досещам, — казал князът.

— По-добре е, че се не досещаш, — рекъл магьосникът. — Помни едно: аз ще ти помагам! Да не те е страх от нищо!

В това време топката почнала много бързо да се избистря.

— Хайде, — рекъл магьосникът на княза, — тръгвай! Нека всички добри сили ти се притекат на помощ. Бъди смел! От нищо се не бой!

И той отворил вратата.

Змеят спял вече толкова леко, че се събудил от скърцането на вратата. Той видял влизания момък, настръхнал цял, разперил си крилата и се изправил на своите ноктести нозе.

Князът не го и погледнал. Той се изсилил, хвърлил стъкленото гърне на пода и го счупил. Тозчас се дигнал в стаята бял дим на гъсти кълба, които полетели към змея. Разнесла се и силна миризма, сякаш безбройно стадо е минало по ливада, насадена с босилек.

Змеят се сгърчил от болка и почнал да се тръшка по пода. От всичките му очи потекла гъста зелена слюз. Чудовището изръмжало толкова силно, че лабиринтът се разклатил из основи. Сетне надал страшен рев — сякаш падат хиляди гръмотевици — и всички железни врати на лабиринта се разклатили и разтворили с голям трясък.

Виждало се, че болката, що усеща чудовището, когато ослепява, е ужасна, то размахвало дългите си шици, като бичове, и главите му се удряли о стените и пода. На момъка дори дожаляло, като го гледал.

По едно време змеят се тръснал, като премаял, всичките му глави нападали на пода, нозете му се прострели, крилата му се отпуснали. Той бил обърнат с гърба си право към княза.

— Време е, — рекъл си момъкът. — Страшилището е примряло от болка. Ей сега ще му забия иглата в гърба — и всичко ще се свърши. Той се яхнал на гърба на змея.

Но чудовището изведнъж подскочило, разперило крила, полетяло нагоре и толкова силно тръснало гърба си, че князът се намерил в един кът на пода. Зашеметен от удара, момъкът изгубил съзнание.

Ала по едно време се чул грозен вик:

— Робе, пази ме, убиха ме! Къде си, робе? Скоро — при мене!

Малко след това се чул гласът на магьосника:

— Ида, змейо, ида! Дръж се и не бой се — ида ти на помощ!

Тогава князът усетил, че една ръка го повдига. Той видял стареца, че му подава чаша с вино и му прави знак да я изпие до дъно.

Това питие било омагьосано. Като го изпил, момъкът се усетил много силен. В това време на змея отново припаднал от болки. Князът се качил на гърба му и забил иглата под неговият щит.

Магьосникът побягнал.

53. ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА ПЛЕНЕНИТЕ ДЕВОЙКИ

Побягнал и князът, защото от раната на чудовището бликнала кръв, като водоскок. И то — не кръв, — ами зелени и модри пламъци.

В дългото преддверие, дето се озовал веднага след това момъкът, чакали змиите, разтревожени от грозните писъци на змея. Те се нахвърляли върху княза и засъскали.

От устата им летели светкавични пламъци, а металните им люспи звънтели, като злокобни звънчета.

Но князът не се изплашил. Той хвърлил златната топка, която светнала и увлякла подире си змиите; влечугите се спуснали след нея и почнали да се боричкат. Всяка се силела да я ухапе с уста, но топката се плъзгала. След малко, се виждало в коридора огромно лъскаво кълбо, а от него се протягали навън змийски глави, които се хапели една друга.

Тогава князът се затекъл към килиите на пленените моми. От ключове нямало нужда — вратите били широко отворени — и той влизал от стая в стая, за да освобождава девойките от техните окови. Княгините го срещали с викове на голяма благодарност, прегръщали го и му целували нозете.

Но той бързал. Когато освободил и последната затворница, змиите се били издушили вече една друга. Момъкът свикал девойките и им казал:

— Няма вече от що да се боите, мои сестрици. Змеят е убит. Мъртви са и змиите, които ви пазеха. Идете сега в змейовите градини. Там са наизлезли хвъркатите коне от оборите. Яхнете ги и им кажете да ви отнесат там, отдето ви е донесъл змеят. Хайде сега, със здраве!

След тия думи, юнакът побързал да се върне в змейовата спалня.

54. ЗА ЗЛАТНИТЕ КЛЮЧОВЕ И ДУХОВЕТЕ ИМ

Като влязъл в стаята, дето оставил убития змей, князът видял голям куп от димяща пепел; чудовището било изгоряло в пламъците на своята кръв.

Момъкът почнал да рови пепелта и скоро в нея се лъснал златен ключ. Щом го взел, тутакси се явил едър роб, — гол, с червена кожа, със златна гривна на ръката.

Робът запитал:

— Какво ще ми заповядаш, царю на змейовете?

Като го видял, князът отведнъж си спомнил всичко, що бил преживял, преди да се озове в мъртвата гора. В ума му изплувал и дворецът на чумата, и Великият Дух на Водата, и оня роб с крилатия кон, и старият магьосник от бащиното му царство, и добрият изповедник, и младата магьосница. Всичко се явило живо пред очите му; умът му се прояснил. Той рекъл на меднокожият роб:

— Иди ми намери бронята, в която бях облечен вчера, заедно с шлема и костения меч!

Робът изчезнал. Малко след това, князът забелязал, че е облечен в ризницата, шлемът му е на главата и мечът виси на бедрото му.

Юнакът се навел отново над пепелния куп. Когато изровил втория ключ и го взел, явил се друг дух — белолик, облечен в железни дрехи. И той го запитал, какво ще му заповяда.

— Иди, — рекъл момъкът, — в Чертога на Мъдростта и ми донеси онова сандъче, което падна от моята чанта, когато пиех вода от Извора на Тайната!

Духът се изгубил, но миг след това се явил и казал, че това сандъче можел да му намери само някой воден дух; робите от царството на змейовете не можели да влизат в Чертога на Мъдростта.

55. ЗА ГНЕВА НА ОБРЪСНАТИЯ МАГЪОСНИК

Тъкмо казал това духът на втория ключ, ето че се показал на вратата белобрадият магъосник с обръснатата глава.

Като видял, че князът разговаря с роба, той се толкова ядосал, че позеленял от гняв.

Когато духът изчезнал, старецът викнал на момъка:

— Не те е срам! Тъй ли си устояваш на обещанието? Тъй ли се отплащаш за моята помощ? Не помниш ли, че — ако не бях аз — ти щеше да си останеш мъртъв на мястото, — ей в оня кът, дето те бе хвърлил змеят? Па и можеше ли да убиеш чудовището, ако ти не бях дал стъкленото гърне и иглата? Щяха ли да те оставят жив змиите, ако не беше получил от мене оная златна топка?

— Защо си се развикал такъв? — запитал кротко князът. — Признавам, че ти ми помогна във всичко, и ти благодаря. Ти ми поиска, в замяна на услугата и съвета, да ти дам четиридесетте ключа на змея. Ето — два съм намерил вече, вземи си ги! И другите ще намеря и ще ти ги дам. Няма защо да крещиш и да се лютиш.

— Няма защо ли? — викнал отново магъосникът. — Не ми ли обеща ти, щом намериш ключовете, да ми ги дадеш? А ето, че си си позволил да използваш вече властта на двата ключа, които са мои, защото съм ги откупил от тебе със своята помощ.

— Недей се гневи! — успокоил го отново момъкът. — Ще ти кажа, как стана това. Кълна ти се, че не знаех нищо за властта, която иде от тия ключове. Дори се почудих, когато се яви дух, без да съм го викал. Запита ме, що искам, — и аз го пратих да ми намери онова въоръжение, което бях изгубил и не знаех, къде да го търся. Нищо твое не съм взел. А втория дух пратих да ми донесе едно сандъче, което бях изпуснал в извора, където пиех вода. Но той не можа да го намери.

При тия думи магъосникът се поуспокоил, но все пак рекъл:

— Не биваше честен рицар да върши това. Ти трябваше да си стоиш на думата.

— Та не си ли устоях на думата? — запитал юнакът. — Ти поиска от мене обещание, че ще ти дам ключовете. Аз ти дадох двата, ще ти дам и другите, щом ги намеря. Нито си ми казвал, че с тях се явяват роби, нито съм ти обещавал да не им заповядвам нищо.

В това време момъкът изровил три ключа отведнъж. Три духа се явили — зелен, син и портокалов. И тримата го запитали, какво ще им заповяда, но той им отговорил, че ги вика — само да ги види. Тъй направил и с другите роби, които се явили, когато намерил останалите ключове.

56. ЗА УГОЩЕНИЕТО В ЗМЕЙОВАТА ГРАДИНА

Като получил всички четиридесет ключа, магьосникът ги сложил в голямата си кесия и казал на момъка:

— Сега вече аз съм цар на змейовете и господар на тоя лабиринт, а ти си ми гостенин. Ела да те нагостя, та да разбереш, че искам да си останем приятели.

Князът приел с голяма радост поканата; той бил много изгладнял, та искал и да се поразговори с магьосника.

Старецът извадил един от змейовите ключове и заповядал на роба, който се явил, да приготви веднага богат обяд в голямата градина, всред лабиринта. Когато отишли там, всичко било готово. Гозбите били вкусни, имало различни плодове, млинове, сиропи. Князът се нахранил и почнал да разглежда градината. Тя приличала на мъртвата гора; и цветя, и трева, и дървеса — всичко било каменно.

— Не може да се живее тука, — рекъл князът. — Мъртва е тая градина, а лабиринтът прилича на гробница. Аз ще си вървя.

— Добър ти час тогава, — казал магьосникът.

— А мене ми допада доста градината, па и в лабиринта ми е много добре. Не е горещо, като в Халдея. И сега не съм вече роб, а господар на цялото змейско царство. В ония четиридесет стаи, които се пазят от крилати духове, има какви ли не оръжия, колесници, дрехи, накити и съкровища. Змеят е събрал там най-скъпото, що е могъл да намери по земята. Само едно царство има по-богато от моето, доколкото съм чувал: то е царството на чумата. Много ми се иска да отида там.

И магьосникът извадил втори ключ. Явил се роб с теменужен цвят на кожата — също като перуника — и го запитал, що иска.

— Иди в оборите и ми доведи хвърковат кон, който би могъл да ме отнесе в царството на чумата.

Сетне извикал друг дух — кафяв — и му заповядал да му намери в съкровищниците на лабиринта оръжие, с което би могъл да влезе

безопасно в двореца на чумата.

Духовете изчезнали. Тогава старецът рекъл на княза:

— Имам и друго желание, но не мога да ти го поверя. Ако сполуча, където и да си по света, ще пратя да те намерят и да те доведат при мене на гости. Тогава и ти ще се почудиш.

И той извадил нов ключ. Явил се шарен дух — на бели и черни черти.

— Иди ми намери дяволския бръмбар, — заповядал му старецът, — и ми го донеси веднага!

Тогава князът разбрал, какво ще да е желанието на магьосника, но не рекъл нищо.

57. ЗА СВАДАТА МЕЖДУ ЦАРЯ НА ЗМЕЙОВОТО ЦАРСТВО И РИЦАРЯ НА ЧЕРНАТА ПЕРУНИКА

Малко след това, духовете почнали да се връщат един по един — все с празни ръце.

Теменужният казал на магьосника, че никой от конете не може да отнесе човека в царството на чумата; в змейовите обори нямало такъв кон. Кафявият роб съобщил, че не могъл да намери в никоя стая оръжие, каквото го били пратили да търси. Шареният казал, че не успял от никого да узнае, къде е дяволският бръмбар.

Магьосникът се ядосал, тропнал с крак и се развикал. Той почнал да хули трите роба, че са лениви и си не гледат работата. После наизвадил всички останали ключове и градината се изпълнила с роби. Те един на друг не си приличали. Имало с какви ли не цветове, с всякакви дрехи, с различни ръстове, бели — като вар, черни — като сажди, сини — като синило, зелени — като гущер, червени — като ябълка, жълти — като лимон, теменужни, портокалови. Имало шарени с по два или три цвята, че дори и с по четири — на пръчки, на квадрати, на точки, на лъкатушни черти. Едни били едри, като слонове, други — дребни, като паленца. Някои — мършави, а други — пълни. Пък да им погледне човек дрехите — то било цял панаир. Един носел желязна броня, друг — селски дрехи, трети бил гол — само с една шарена престилка, четвърти — дори без престилка; едни носели облекло от кадифе и коприна, други — от коноп, трети — кожуси; някой били голи, но накичени с огърлици, гривни и пръстени; други имали широки пояси, в които стърчали ножове, големи огнива или ключове.

Както ято жерави изгракват, когато полетят наесен към юг, — всички в един глас, — тъй и четиридесетимата роби извикали — кой на тънко, кой — на дебело, кой — пискливо, кой — дрезгаво, но все в едно и също време:

— Какво ще заповядаш, господарю на змейовете?

Старецът заповядал на всички — правят каквото правят, да му донесат въоръжението, да му доведат коня и да му намерят дяволския бръмбар. Духовете се изгубили. Царят на змейовете ги чакал много нетърпеливо. Когато се върнали, те му съобщили, че не могли да намерят оръжие, с което се влиза безопасно в двореца на чумата; такова оръжие имал само Великият Дявол, но го бил дал на една млада магьосница, а тя го подарила на одного от рицарите на Черната Перуника. Колкото се отнася до коня, който би отнесъл човека в царството на чумата, той можел да се извика, само като се изтегли костеният меч; а и тоя меч бил у рицаря на Черната Перуника. Найсетне, за дяволския бръмбар казали, че се намира в едно сандъче, което лежи вдън Извора на Тайната, в двореца на чумата; от там можел да го извади само някой дух, подвластен на Великия Дух на Водата.

— Хубава работа! — рекъл и злобно и ядовито магьосникът, като погледнал своя гостенин и видял на рамото му образа на черна перуника. — Ти си ми отнел, неблагодарни момко, онова, което ми най-много трябваше. Кой ти позволи да извикваш духовете на тия ключове? Не знаеше ли, че те са мои и че само аз имам право да ги пращам където и да е?

Юнакът почнал да се оправдава, че нищо не знаел и че бил пратил роба да му донесе нещо, което си е негово. Но царят на змейовете се още повече разлютил. Ясно било, че завижда на княза и желае да му отнеме вълшебното въоръжение.

58. ЗА ЗАКАНАТА НА ОБРЪСНАТИЯ МАГЪОСНИК И ЗА БЯГСТВОТО НА КНЯЗА ОТ ЛАБИРИНТА НА ОТМЪЩЕНИЕТО

— Ще видим, ще видим! — викал магьосникът и гневно се разхождал пред трапезата — Ти нямаш право да излизаш от тук, додето се не изясни всичко. Ще видим!

Той пратил духовете да му повикат Великия Дух на Водата. Когато се завърнали, те му казали смутено, че оня, когото им било заповядано да повикат, имал много по-голяма власт от царя на змейовете — и служителите му ги не пуснали при него, а ги изпъдили.

Един от духовете рекъл:

— Царю на змейовете, аз се научих, че Великият Дух на Водата може да се извика само с помощта на едно пъстро охлювче; то било у рицаря на Черната Перуника.

Като чул това, царят на змейовете побеснял.

Той се изправил пред момъка със стиснати пестници и му изревал в лицето:

— Защо скри от мене, че си пратил духа на втория ключ да ти донесе охлювчето? Ти, значи, не само ме окраде, ами и излъга? Ще те науча аз!

И, като се обърнал към своите роби, заповядал им да хвърлят рицаря в тъмница, да го набият и да донесат нему бронята и оръжието му.

Но, додето магьосникът издавал тая заповед, рицарят бил вече изтеглил своя костен меч и в градината пръхтял нетърпеливо крилатият кон, а снажният роб държал юздите му.

Князът се метнал на седлото, конят полетял, като буря, и в градината останали само следите от копитата му.

Надвечер князът пристигнал в двореца на чумата.

59. ЗА НОВАТА СРЕЩА С ВЕЛИКИЯ ДУХ НА ВОДАТА

Тоя път рицарят на Черната Перуника бил весел. Той се радвал, че излязъл победител от опасностите, които трябвало да преживее, след като нарушил своя обет. Испитанията се били свършили. Той се разплатил в Лабиринта на Отмъщението и сега можел вече да говори и да се обръща назад.

Робите посрещнали княза и го въвели в един богато украсен чертог. Във всички тремове и коридори, от дето минал момъкът, се правели бързи приготовления за сватбата. През тоя ден юнакът бил толкова много преживял, че му се струвало да е изтекла цяла година, откак е изчезнал от двореца. Всичко наоколо му се виждало ново, сякаш го поглежда за пръв път.

Само една мисъл не му давала мира; той се боял — да не би някой да е извадил вече от извора сандъчето с дяволския бръмбар. Щом си излезли робите, князът се затекъл към Чертога на Мъдростта. Надникнал в Извора на Тайната: сандъчето било още там; то блестяло, като малко бисерче, изтласкано от вълните към единия край на водоема.

Момъкът извадил от устата си пъстрото охлювче и духнал в него. Явил се сам Великият Дух на Водата и го поздравил приятелски, па го запитал:

— Къде се изгуби точно в мига, когато щях да ти кажа, що има по вашето царство?

Князът му отговорил:

— Ще ти кажа, къде ходих, но най-напред ми помогни да извадя ей онова сандъче, което се вижда там на дъното. Изпуснах го, когато пиех вода.

Духът плеснал с ръце и пред него застанал малък роб — смешен воден дух с ципести пръсти, жабешки очи и крила като перки на риба.

— Я се гмурни, миличък, във водата, че извади онова нещо, дето блещука там, на дъното! — му рекъл Великият Дух на Водата.

След малко робът измъкнал сандъчето, подал го на господаря си и се скрил.

— Ще ти покажа нещо, — рекъл тихо князът на Великия Дух на Водата, като се озърнал наоколо — да види, не ги ли гледа някой.

И той отворил полекичка сандъчето. Бръмбарът бил още там, но упорито се въртял на гърба си, глухо бръмчал и се силел да хвъркне.

— Видя ли това вътре? — запитал момъкът, като побързал да склопи сандъчето.

60. ЗА СЪВЕТИТЕ ЩО ДАЛ НА КНЯЗА ВЕЛИКИЯТ ДУХ НА ВОДАТА

От всички, които князът срещнал, откак напуснал бащиния си дворец, му допаднали само двама души: Великият Дух на Водата и дъщерята на чумата. Неговото сърце му подсказвало, че може да им се довери. Затова показал бръмбара на Великия Дух на Водата.

— Много добре е станало, — рекъл владетелят на морското царство, — че тоя бръмбар е попаднал у тебе. Всички се съсипаха да го търсят. Може да се каже, че — който го има, от него зависи, чия ще бъде короната на подземното царство. Знае ли чумата, че бръмбарът е у тебе?

— Не. Само двама знаят, освен мене: старият изповедник и ти.

— Щом е тъй, не ти трябва да й казваш още нищо. Когато ме извика, аз бях в държавния съвет. Царицата е узнала, че си пратен от младата магьосница. Тя се бои, че ще вземеш страната на Великия Дявол, ако той се отърве от магията до четиридесетия ден, затова бърза да се свърши сватбата още днес. Тя мисли, че — като се ожениш за княгинята — ще може да те води, накъдето си ще. Ти си мълчи. След сватбата, ще видим, какво е най-добре да се направи.

— Да, но аз трябва да се върна в бащиното си царство, — казал с неспокоен глас рицарят. — Научих се, че там ставали тревожни работи. Баща ми бил на смъртно легло.

— Тъй ли? — викнал Великият Дух на Водата уплашено. — Чакай да видя!

И той извадил една бляскава топка, погледнал в нея и рекъл:

— Излъгали са те, приятелю. Баща ти се е върнал от война, но е здрав и читав, все за тебе мисли. Това не е голяма работа — аз ще пратя още довечера един свой дух да го успокои, като му каже, че си щастлив и ще се върнеш скоро. Във вашето царство не вилнее чума вече; ти знаеш, че царицата-чума е тук и от два деня не е излизала никъде. Свършила се е и войната, защото Рицарят на Войната е също тук от тая сутрин — той беше на държавния съвет. Във вашето царство

всичко е благополучно. Ти не бива да си отиваш, додето се не разплете онова, което се е заплело.

— А как ще се разплете то? — попитал князът. — Що мога да сторя аз?

— Ти ли? Ти можеш да направиш много, най-вече — след като станеш зет на чумата. Но много важно е — да се не повлечеш по ума ѝ. Нея ако слушаш, тя ще те накара да заемеш местото на Великия Дявол, за да освободиш мъжа ѝ; после ще ти каже да изгориш тялото на сегашния Велик Дявол, та да си остане завинаги бръмбар. А после ще нареди тъй, че властта ти над подземното царство ще бъде отнета, а Велик Дявол ще стане отново мъж ѝ. Тя ще те накара да убиеш Духа на Братството, който е затворен долу, за да живее светът във вечна омраза. Мене ако питаш, това не е добро. Аз знам, колко гладко върви работата — да речем, в нашето водно царство, — когато всички духове — и главатари и подчинени — са сговорни и се обичат. Тогава Духът на Бурята, Бесът на Корабокрушението, Рицарят на Смъртта и Дяволът на Безредицата не смеят дори да припарят към нас; всички си живеем спокойно, охолно и честито. Навярно, тъй е и в другите царства.

— Много умно говориш, — рекъл князът. — Ти ми се виждаш най-мъдър от всички в това подземно царство, затова скъпя твоите съвети. Какво ще ми кажеш да направя?

— Само едно ще ти кажа за сега. Не се подлъгвай да дадеш на чумата или дори на дъщеря ѝ бръмбара, ако узнаят, че е у тебе и ти го поискат. Царицата те знае, кой си, и — преди да ти даде дъщеря си — добре е обмислила всичко.

— А с бръмбара що да правя?

— Ще му кръстосаш нозете и ще му залепиш тамян. А когато Великият Дявол ти се яви в предишното си тяло ѝ ти поиска черупката, ще обещаеш да му я дадеш, ако ти подари безсмъртие.

61. ЗА СВАТБАТА НА КНЯЗА

Било вече съвсем тъмно, когато ставал тоя разговор между княза и Великия Дух на Водата.

Малко след това, в Чертога на Мъдростта влязло джуджето, което уреждало тържествата и канело гостите. То помолило княза да го придружи до спалнята, за да бъде облечен в премяната, която подхожда за брачния празник.

В спалнята чакали тринадесетте пажа. Момъкът и тоя път не позволил да му снемат ризницата и шлема — и те му облекли разкошните дрехи върху бронята. Тия дрехи били много: всеки паж му навлякъл по две-три. Наистина, облеклото било все от тънка свила, но князът усетил — въпреки това — че са го омотали, като буба. Той казал на джуджето-разпоредник, че не е свикнал да носи толкова дрехи, и го запитал, не може ли някои да се махнат, но му се отговорило, че обичаите не бива да се престъпват: тъй била заповядала царицата — тъй трябвало да се направи. Князът едвам ходел, но бил принуден да се покори. Над копринените дрехи му препасали тежък меч, обули го в обувки със златни подкови и му сложили на главата — върху шлема — венец от сребърни цветя, па го повели.

Пред вратата на спалнята се били наредили много мъже от гостите и чакали годеника да излезе. Щом се показал, всички му се поклонили, а сетне тръгнали след пажовете. Тъй шествието стигнало до големия пиршески чертог, дето се били вече събрали същите гости, които били там на годежната вечер. След вечерята, те отново се наредили, а князът уловил под ръка своята годеница и застанал, обърнат с лице към тях, облечен в царските си дрехи. Тогава и чумата бавно станала от своя трон, приближила се с тежки крачки до тях, произнесла нещо с тих глас и дала знак на тринадесетте черни пажа да се приближат.

Те държали в ръце скъпа пурпурна мантия, обсипана с човешки черепи и кръстосани кости, везани със сребърна коприна.

Царицата-чума поела мантията и я наметнала върху плещите на младоженеца. После взела голяма златна корона, над чието кръжило се кръстосвали дванадесет реда бисер, а на върха блестяла голяма топка от смарагд. Царицата сложила короната на главата на зетя си. Сетне му подаде голям жезъл, изработен от кост на речен кон и окичен с кехлибар, черен корал, мед и сребро.

В тоя миг музикантите засвирили със своите арфи, гонгове, тръби, цигулки, тъпани и цевници. Всички гости станали на крака. Чумата довела княза до своя престол й го накарала да седне, а после казала строго и тържествено:

— Ето господарят на цялото подземно царство. Той ще управлява, докле е жив, царството, а вие — събрани тука, по моя милост, — ще му се покорявате. Паднете и му се поклонете, като на свой господар!

При тези думи всички придворни, съветници, велики духове, дяволи, магьосници, джуджета, пажове, врачове и останалите — а те били много, брой нямали — един по един падали пред трона, давали на новия цар клетва за вярност и с дълбок поклон се оттегляли по местата си. Дълго траяло това. Сетне всички почнали да танцуват своите еднообразни и диви дяволски танци, прекъсвани от остри викове, кълчения, смехове и кресливи песни. Това се видело на новия цар грозно, та дори отвратително, но той трябвало да гледа и да се преструва, че му е приятно, защото не искал с нищо да развали веселбата на своята млада жена.

62. ЗА ВЕЛИКИЯ ДЪРЖАВЕН СЪВЕТ

Дошло ред и на царя да танцува. Той трябвало да улови за ръка тъща си — чумата — и да обиколи с нея два пъти в бавен танц чертога. През това време тя му казвала:

— Твоят успех, мой скъпи зетко, зависи много от едно нещо; дали ще можеш откри, къде е дяволският бръмбар. Ти си чувал за него — не може да не си чувал. Помъчи се да го намериш — и тогава всичко ще се нареди от добре по-добре.

— Ще се помъча, — рекъл ѝ царят — дано успея да го намеря.

След това, той потанцувал няколко пъти и с жена си. Тя била радостна; виждало се по всичко, че го харесва за мъж. Тя го запитала, далече ли е царството му.

— Много е далече, — рекъл той; — толкова е далеко, че слънцето никога не може да стигне от там до тука. А ти искаш ли да те отведе да го видиш?

— Искам, — казала царицата; — дето си ти, там искам да бъда и аз, но се боя, че мама няма да ни пусне. Да беше татко, той би се съгласил, той е много добър, обича людете; само иноците мрази, понеже четат молитви, от които му прилошава. Ти знаеш ли молитви?

— Знам.

— Моля ти се, недей ги чете, че ме е страх — да не би да почне да прилошава и на мене. Молитвите са нещо опасно.

Към полунощ, додето танците, игрите и песните още продължавали, чумата обявила на великите духове, на тримата рицари, на тримата им пажове и на всички свои придворни, че е време — съветът да се оттегли, за да размисли, как да избере заместник на Великия Дявол.

Всички поканени влезли в големия престолен чертог на двореца и заели своите места, а царят, царицата и чумата седнали на престоли, в средата на съвета. Чумата обяснила на събраните, че на сутринта се навършват четиридесет дена, откак Великият Дявол е пленен, и — според законите на подземното царство — той трябва да бъде сменен,

по избор, от друго. После добавила, че Великият Дявол е върховен господар на всички области в пъкъла; негови подчинени са — чумата, рицарите на Войната, Мрака и Смъртта, пажовете на Глада, Греха и Бедата, великите духове на Водата, Земята, Огъня и Въздуха, тринадесетимата господари на пъклените области, шестимата пазители на изтезанията, отмъщенията и убийствата, пратениците на злосторствата, всички магьосници, врачове, знахари, както и всички подчинени на изброените: — дяволите, болестите, малките духове, змейовете, ламите и целият подземен свят.

Чумата обяснила още, че длъжността е много важна и затова не може да се повери всекому. Поради това, тя била решила — тази нощ да подложи на изпит всички свои придворни, съветници и довереници, та да види, кой е най-способен да стане върховен властител на пъкъла. После ги попитала, кой от тях желае да участвува в надпреварването. Всички поискали. Само Великият Дух на Водата казал, че не може да поеме големите отговорности на тази висока длъжност и затова се отказва.

63. ЗА СЪСТЕЗАНИЕТО МЕЖДУ СЪПЕРНИЦИТЕ

Като изслушала всички, чумата се обърнала към зетя си и рекла:

— Никой от нас не се съмнява, че и царят на подземното царство, който е по власт пръв след Великия Дявол, ще пожелае да участва.

— Да, — отвърнал момъкът: — съгласен съм.

Но ето, че се обадили гласове:

— Той може да ни бъде цар, но мястото на Великия Дявол не ще има право да заеме, защото е смъртен.

Тогава чумата възрази:

— Не е тъй. Кой ще заеме това място, още се не знае. Но той може да участва в състезанието с повече право от вас, защото и властта му е голяма. Когато се свърши изпитът, ще видим — дали онзи, който е победил, може да стане Велик Дявол, ли не.

При тия думи всички млъкнали. На всекиго се искало да узнае по-скоро — какъв ще бъде изпитът.

Чумата прошепнала нещо на дъщеря си и рекла:

— Новата царица на подземното царство ще ви каже, какво трябва да направи оня, който желае да заеме престола на Великия Дявол.

Като казала това, тя седнала на престола си, а се изправила дъщеря ѝ. Тя казала със своя сладък глас:

— Мои мили помощници, придворни и сановници, чуйте, какво ще ви кажа! Всички знаете, че един от нашите най-високи сановници — змеят с четиридесет глави — отказа да признава нашата власт и се провъзгласи сам за цар на змейовете. Поради това, и ние му отнехме всички права и забранихме на неговите подчинени да влизат в нашия дворец. Той не е безсмъртен. Според законите на подземното царство, който извърши постъпка като неговата, се наказва със смърт, ако е смъртен, ако ли е безсмъртен — с вечен затвор. На вас предстои да изпълните над змея присъдата. Който успее да го убие, ще получи

престола на Великия Дявол. Дават ви се два часа срок, за да извършите тоя подвиг. Ще бъде признат за победител оня, който докаже, че е убил змея, и разкаже, що се намира в стаите на неговия лабиринт. След два часа, всички ще се съберете отново в този чертог и тогава ще видим, кой е достоен за високото место. Сега вървете и бързайте: знайте, че лабиринтът е далече. Но бъдете предпазливи, защото змеят е по-силен и от най-силния между вас, а четиридесет ужасни змии пазят пруста пред неговия чертог.

Като чули тия думи, по-страхливите се отказали от участие в състезанието; те рекли, че за два часа никой не може да отиде до лабиринта и да се върне. Такъв подвиг бил невъзможен. Но десетина души се решили да тръгнат. Когато всички се разотишли, чумата казала на зетя си:

— Аз щети помогна да отидеш бързо в царството на змейовете и да убиеш осъдения. Ще ти дам най-бързия кон и най-силното оръжие, стига да се не боиш.

— Нямам нужда от нищо, — рекъл царят. — Преди да изтекат двата уречени часа, аз ще се върна и ще ви докажа, че съм убил змея.

64. ЗА РАЗГОВОРА МЕЖДУ РИЦАРЯ НА ВОЙНАТА И ЦАРЯ НА ЗМЕЙОВЕТЕ

Царят се прибрал в своята стая — да чака, докле изтече срокът, — а другите състезатели препуснали веднага конете си към царството на змейовете — все по различни пътища; който през където знаел, че е по-близо. Пръв пристигнал там Рицарят на Войната, който бил най-добър ездач от всички.

Лабиринтът бил в това време отворен; царят на змейовете давал угощение на своите сановници — все змейове. Някой от тях били с по една глава, други — с по три, трети — с по седем; имало и един с дванадесет; той заемал, поради това, най-висока длъжност в царството — бил нещо като министър-председател на змейовете и се ползвал с най-голяма власт след царя. Цар бил, разбира се, магьосникът, който помогнал на момъка да убие змея с четиридесет глави.

Един от стражите — той бил змия, която може да говори — доложил на царя, че от царството на чумата е дошъл Рицарят на Войната и иска да го види. Царят заповядал да го поканят в голямата градина, сред лабиринта, дето ставало угощението.

Когато влязъл в градината, рицарят се почудил, като не видял змей с четиридесет глави; на златния престол седял белобрад старец с хитро лице и с голяма корона на главата. Влезият му се поклонил и го запитал, къде е неговият господар, — многоглавият змей.

Старецът се оскърбил от тоя въпрос и казал троснато:

— Никакъв змей с много глави няма; аз съм цар на змейовете. Кажете, защо си дошъл!

— Ида от царството на чумата, която управлява за сега целия пъкъл. Змеят с четиридесет глави е осъден на смърт за бунт и непокорство. Царицата обяви, че който го убие, ще заеме местото на Великия Дявол.

— Добре си дошъл тогава, — рекъл усмихнато царят на змейовете — Седни при нас да се веселим! Многоглавият змей не е

жив, защото го убих аз. Значи, мене се пада престолът на Великия Дявол, а тебе мога да направя свой царедворец. Яж и пий с мене!

— Не мога, — казал Рицарят на Войната. — Няма време. След един час, трябва да бъда в двореца на чумата, защото тогава ще се избира заместник на Великия Дявол, а аз участвам в държавния съвет.

— Тъй ли? — извикал магьосникът. — Ами не можеш ли взе и мене?

— Не мога, — отговорил рицарят. — Щом ти си заместник на многоглавия змей, присъдата тежи и над тебе; всеки от нас има право да те убие. Но има едно средство: то е — да признаеш властта на нашата царица — чумата.

— Съгласен съм, — рекъл старецът, който бил уверен, че ще заеме престола на Великия Дявол. — Признавам на драго сърце, че всемогъщата царица-чума е моя господарка. Да вървим тогава!

И, като се обърнал към змея с дванадесет глави, казал му:

— Ти ще управляваш царството ми, докле се върна.

Змеят станал и му се поклонил със своите дванадесет глави, в знак на благодарности за тая голяма чест.

— Но как ще дойдеш? — запитал Рицарят на Войната. — Имаш ли кон, който би те отнесъл за един час в царството на чумата?

— Нямам, — отговорил магьосникът, — но ще се кача на твоя кон. Нали си ми подчинен?

— Никакъв подчинен не съм ти, — викнал докачено рицарят. — Още се не знае, дали ти си убил змея. Па и дори да си го убил, още не си заел престола на Великия Дявол. Щом нямаш кон, ще си стоиш тука.

И той потеглил да си върви.

65. ЗА РАЗКАЗА НА ЦАРЯ НА ПОДЗЕМНОТО ЦАРСТВО

Като разбрал, че рицарят ще го остави, царят на змейовете почнал да му се моли. Той му обещал, че — щом получи короната на Великия Дявол — ще го направи пръв след себе си в пъкленото царство. Рицарят на Войната не бил много умен. Той се съблазнил от това обещание.

— Добре тогава, — рекъл. — Ако искаш да дойдеш с мене, ще трябва да ми станеш паж. Пажът на Глада ще слезе от камилата, а ти ще я яхнеш и ще караш след мене.

Така и направили. Пажът на Глада яхнал един от змейовите коне и препуснал подир тях, но не могъл да ги догони.

Малко след това, почнали да пристигат един по един и другите състезатели, но трябвало да се върнат, защото лабиринтът бил заключен отвсякъде. Запушена била дори и оная дупка, през която влязъл князът. Всичко това станало по заповед на дванадесетглавия змей, който се уплашил — да не би да го убият.

Додето приказвал с магьосника в градината, Рицарят на Войната изгубил доста време, та закъснял. А другите закъснали още повече. Когато се изминали двата уречени часа, в престолния чертог на чумния дворец се събрали само ония, които не пожелали да вземат участие в състезанието. От състезателите бил там само зетят на чумата, който прекарал в стаята си, без да го знае някой, къде е.

Голямата камбана ударила три пъти. Време било да се пристъпи към избор. Чумата станала от престола и рекла:

— Измина се времето, отредено за изпит. Само един от състезателите се е върнал: той е царят на подземното царство. Да чуем, какво ще ни каже той; бил ли е в змейовия лабиринт, отде влязъл и излязъл, що е сторил там, и — най-главно — убил ли е змея с четиридесет глави.

След тия думи, станал зетят на чумата и разказал всички свои приключения в лабиринта. Той признал, че му помогнал магьосникът,

но добавил и това, че оня бил роб на змея и се страхувал да посегне на живота му, а търсел някой друг, който би се осмелил да убие змея, та той да стане цар на змейовете.

Додето разказвал подробно всичко това, пристигнал Рицарят на Войната, който се поклонил на чумата ѝ запъхтян ѝ казал, че сегашният цар на змейовете иска да влезе и да ѝ се закълне във вярност.

— Нека почака отвън! — заповядала чумата. — Ще влезе, след като царят на подземното царство свърши своя доклад. А тебе ще кажа, че не можеш да участваш в избора, защото не успя да стигнеш навреме. Ти нямаш право и да избираш, защото си състезател; а не можеш да бъдеш и избираем, понеже закъсна. Главният разпоредник ще съобщи същото и на другите състезатели, когато дойдат.

След това, зетят на чумата продължил своя разказ. Когато свършил, някой от придворните, които му завиждали, рекли, че тоя разказ е остроумно измислен, но — за да повярват в истинността му, трябва да се докаже, че юнакът е наистина убил змея с четиридесет глави.

Чумата запитала тогава зетя си: — Можеш ли да ни убедиш с нещо, че си убил змея?

— Мога. Отвън чака магьосникът, който бе негов роб и който ми даде иглата и стъклото. Той видя всичко.

— Добре, — каза чумата. — Нека влезе оня, който нарича себе си цар на змейовете!

Влязъл магьосникът, облечен като цар, с жезъл в ръка. Той паднал пред престола на чумата, сложил на пода жезъла, целунал чехъла на старата царица и се изправил.

66. ЗА СВИДЕТЕЛИТЕ НА МОМКОВИТЕ ПОДВИЗИ В ЛАБИРИНТА НА ЗМЕЯ

Чумата го запитала:

— Като какъв идеш тук?

— Като цар на змейовете, — отвърнал старецът.

— Кой ти е дал тая корона и тоя жезъл?

— Аз убих змея и наследих престола му. Всички змейове и духове от царството на змейовете признават моята върховна власт.

— Преди да повярваме, че си убил змея, ти трябва да разкажеш, как си го убил, и да докажеш, че думите ти са истинни. Ала и да си го убил, ти не можеш да му заемеш мястото, защото не си нито змей, нито безсмъртен, а цар на змейовете може да бъде или някой безсмъртен, или някой змей. Ти си бил роб на змея и ние те още смятаме за роб. Съблечи тия царски дрехи, сними тая царска корона и застани хей там, до вратата, дето са наредени робите!

Магьосникът почнал да вика, че го оскърбяват и унижават без право, че постъпват с него беззаконно, и тъй нататък, но джуджето (главният разпоредник) издало заповед на стражите да го хванат, съблекат и вържат. Четирима стражи се хвърлили върху него и направили каквото им било заповядано.

След това, чумата посочила своя зет, който седял на престола си, и попитала строго вързания:

— Виждал ли си някога тоя човек?

Магьосникът познал момъка, но излъгал, че не го бил виждал.

— Добре. Сам ли уби ти змея?

— Сам го убих, Ваше Величество.

— Как го уби?

— Аз знаех, — отвърнал старецът, — че змеят е въстанал срещу Ваше Величество, и реших да го накажа за това. Хвърлих едно стъкло с упоителна течност, то се счупи о пода, отровни пари се вдигнаха, змеят ослепя и аз го прободох с дълга игла.

Сетне чумата се обърнала към зетя си и му рекла:

— Свидетелят, когото повика, не говори в твоя полза. Не можеш ли с нещо друго да докажеш, че си убил змея?

Царят помислил малко, па рекъл:

— Мога. Между осемдесетте моми, които освободих, имаше и една магьосница, дъщеря на арабския халиф, който е също магьосник. Нека Ваше Величество заповяда да я повикат!

Чумата дала знак на джуджето, което излязло веднага и след малко се върнало, придружено от една хубава мома. Магьосницата се поклонила на чумата и я запитала, с какво може да ѝ услужи.

— Познаваш ли този човек? — попитала я чумата и посочила зетя си.

Момата се вгледала в юнака, лицето ѝ светнало от благодарност и тя рекла:

— Да, той е. Познавам го. Той е рицарят, който освободи мене и другарките ми от оня проклет змей.

И тя разказала всичко, що станало в лабиринта.

Тогава чумата запитала членовете на държавния съвет:

— Уверихте ли се, че моят зет е убил змея?

Повечето отвърнали, че са се уверили.

67. ЗА СВИДЕТЕЛСТВОТО НА ЧЕТИРИДЕСЕТТЕ ДУХА — РОБИ НА МНОГОГЛАВИЯ ЗМЕЙ

Но един от завистниците, Великият Дух на Размирицата, рекъл:

— За мен, Ваше Величество, е доказано, че рицарят на Черната Перуника е освободил девойките. Но дали той е убил змея, още не съм уверен. Може да го е убил оня магьосник, а рицарят да е пуснал момите на свобода и да ги е излъгал, че той е убил змея.

— Това може да се предположи, — рекла чумата. — Потребно е друго доказателство.

И, като се обърнала към зетя си, запитала го:

— Можеш ли с нещо друго да ни убедиш?

Тогава зет ѝ казал:

— Извадете от джобовете на магьосника ключовете му! Извикайте духовете на тия ключове!

Джуджето намерило златните ключове. Явили се всички духове и почнали да питат:

— Какво ще заповядаш, господарю?

Царят накарал разпоредника да ги запита, кой е убил змея. Духовете са невидими, но виждат всичко, що става около тях. Те добиват тяло, само когато трябва да се явят, за да изпълнят заповедта на оногова, който държи ключа.

Разпоредникът ги попитал, видели ли са, кой е убил змея.

Всички отвърнали в един глас:

— Видяхме.

— Я сега можете ли го позна, ако го видите?

— Можем.

— Да не е оня там? — рекло джуджето, като посочило магьосника.

— Не е.

— Ами да не съм аз? — запитало ги то, като се засмяло.

— Не си и ти, господарю.

— Кой ще е тогава? Я се огледайте наоколо, — да видите, тук ли е оня, който е убил змея!

Те се озърнали и всички посочили царя.

— Ето го, този е, господарю. Той заби иглата в гърба на змея.

68. ЗА ИЗБОРА НА НОВ ВЕЛИК ДЯВОЛ И ЗА ЧЕСТИТКИТЕ ОТ СТРАНА НА ГОСТИТЕ

След като четиридесетте духа едногласно засвидетелствали, че момъкът е убил змея, никой не възразил нищо. Напротив, всички се съгласили, че тъкмо такъв юначен цар трябва да заеме местото на Великия Дявол. Зетят на чумата бил избран за върховен властител над целия подземен свят. Чумата му отстъпила високия престол и първа му се заклела във вярност. След нея, положили клетва и останалите членове на държавния съвет, а после се известило с деветдесет и девет удара на камбана, че престолът на Великия Дявол е зает достойно и законно от зетя на чумата.

Още при първия звън се разтворили вратите на престолния чертог и гостите нахлули да поздравят новия господар на пъкъла. Всеки коленичел пред престола, главният распоредник му казал с висок глас името, занятието и титлата, царят се ръкувал с него, а едно джудже му давало подарък от съкровищницата на подземното царство. Подаръците били различни — според оногова, комуто се подарява: скъпоценен камък с особена сила, муска, която пази от болести, нож, който реже и желязо, везни, които мерят криво, без да се забележи, книга с магични заклевания, обувки, с които се върви много бързо, пръчка, която привлича чужди неща, и други подобни.

Това тържество траяло много дълго. Царят се уморил, а гостите се не свършвали: все нови прииждали; дори почнало да му се струва, че мнозина го поздравят по два-три пъти, само за да получат подарък. Чак тогава разбрал той, че не е лесно да бъдеш цар — особено в пъкъла.

Към разсъмване гостите намалели. Чертогът се поизпразнил. Когато останали само членовете на съвета, чумата прошепнала нещо на ухото на зетя си и той повикал началника на подземната тъмница, па му заповядал да пусне всички затворници. Малко след това, надошли освободените да благодарят на новия цар. Между тях били Духът на Братството, Духът на Мира и духовете на Доброто,

Щастието, Плодородието, Сполуката и Надеждата. Имало и други — те били мнозина — но царят бил вече много уморен, та и не чул имената им. Като мислел, че с това ще се свършат тържествата, той заявил на всички освободени, че могат да си вървят отдето са дошли и да заемат предишните си служби, от които ги бил лишил бившият Велик Дявол.

Но с това се не свършило.

Чумата се изправила и рекла:

— Искам да зная, Ваше Величество, защо между освободените не видях мъжа си, когото бившият Велик Дявол бе затворил.

Царят погледнал разпоредника и повторил въпроса.

Джуджето отвърнало:

— Ваше Величество, съжалявам, че не ми е в сили да освободя затворника, за когото е дума. Той лежи в особена килия, а ключът от нея е у бившия Велик Дявол, чието тяло лежи като труп: нито мога да го попитам, де е ключът, нито пък се надявам, че ще ми отговори.

Тогава станало нещо, което никой не можел да очаква; чумата заплакала от отчаяние. Заедно с нея заплакала и дъщеря ѝ. Никой не би повярвал, че коравосърдечната царица обича толкова силно мъжа си. Съветниците почнали да си говорят тихо. Очевидно, всеки желаел да помогне с нещо, но никой не знаел как.

69. ЗА РЕЧТА НА ВЕЛИКИЯ ДУХ НА ВОДАТА И ЗА ОТГОВОРА НА ЦАРИЦАТА- ЧУМА

В тоя миг Великият Дух на Водата се приближил до царя и му прошепнал нещо на ухото. Царят рекъл:

— Да чуем, какво иска да ни каже Морският Цар.

Великият Дух на Водата си заел отново местото, па казал:

— Всички ние сме, наистина, огорчени, че не виждаме тук своя някогашен повелител — и то в мига, когато едничката му дъщеря е станала съпруга на оногова, който заема достойно престола на Великия Дявол. Неговата радост не би имала край, ако можеше да види това. Само едно средство знам да се помогне; то е — да се поиска ключът от бившия повелител. Но — за да стане това, трябва да му се върне животът. Това може да стори само оня, у когото се намира дяволският бръмбар. Аз съм сигурен, че някой магьосник между нашите гости го е хванал вече. Всички знаем, срещу каква цена ще отстъпи той бръмбаровата черупка на бившия Велик Дявол; ще поиска безсмъртие. Ще го поиска — и ще го получи. Но дали ние, които сме съветници на Великия Дявол, ще спечелим нещо от това? Бившият ни повелител, Духът на Омразата, ще почне отново да враждува, да подстрекава, да клевети. В нашето голямо царство ще настъпят пак размирици. Не е ли най-добре — да се даде дарът на безсмъртие на оногова, който е сполучил да хване бръмбара, като се поиска от него — в замяна на това — черупката? По право, такъв дар би трябвало да даде Великият Дявол, но тъй се случи, че за пръв път, откак свят светува, наш върховен властелин стана смъртен човек. Никой не може да му оспорва мястото, защото всички признаваме, че го е заел достойно. Най-висок чин след него заема царицата-чума, но не зная, дали Нейно Величество би се съгласила да подари безсмъртие на оногова, който ще ни даде бръмбара.

Всички погледнали към чумата, която бършела сълзите си.

Тя помълчала малко, за да дойде на себе си, па рекла:

— Това, което иска Великият Дух на Водата, е много. Такъв скъп дар до сега не е даван никому — и всеки, който може да го даде, се е закълел да направи това само в краен случай, когато доброто на целия подземен свят изисква това. Мислите ли вие, мои другари — съветници, че мога с пълно право да дам тоя дар на смъртния, който ще ни отстъпи бръмбара? Няма ли да престъпя клетвата си? Не ще ли се каем всички, че сме обещали тоя дар — най-скъп от всички дарове — ако се изправи пред нас някоя проста вещица, или селски врач, или неук знахар? Помнете, че който получи от нас безсмъртие, ще има право да участвува в държавния съвет, от него ще зависи донякъде, как да се управлява подземният свят.

Тогавя станал Великият Дух на Земята — дебел, тумбест господин, с кафена кожа и пришки по лицето. Той си веел с ветрило, защото му било много горещо.

— Нейно Величество винаги има право, — рекъл той. — Да видим най-напред, у кого е бръмбарът. Току-тъй безсмъртие не може да се дава на всекиго. Безсмъртието не е диня — на тоя да отрежеш, на оня да отрежеш... Човек се познава по лицето, — за безсмъртие ли е, не е ли. Запитайте най-напред, кой е хванал бръмбара, па ни го доведете — да го видим! Сетне ще решим, що е най-добре да се направи.

70. ЗА ЛЕШНИКА, КОЙТО ПРАВИ ЧОВЕКА БЕЗСМЪРТЕН И ЗА ПОЗДРАВИТЕ НА СЪВЕТНИЦИТЕ

Един от придворните — Великият Дух на Въздуха — излязъл веднага да разпита гостите, които продължавали да ядат и пият в пиршеския чертог. Малко след това, се върнал и съобщил, че никой от тях не е дори виждал дяволския бръмбар. Съветниците посрещнали това известие с неприятна изненада.

Но, додето си шушукали отново и се питали, що да правят, царят извадил от чантата сандъчето и го разтворил, па бръкнал, та извадил бръмбара. Всички надали радостни викове, като видели насекомото. Най-много се зарадвала чумата. А младата царица се толкова забравила от радост, че скочила от престола си и се затекла — да види бръмбара от близо. Дори го пипнала с пръст по гърба.

— Как мислите? — рекъл Великият Дух на Водата, след като всички заели отново местата си. — Не заслужава ли безсмъртие онзи, който е хванал бръмбара?

— О, разбира се, заслужава! — извикали съветниците.

— Не ще и дума, заслужава! — рекъл тежко Великият Дух на Земята и си изтървал ветрилото, като се навел да се поклони.

А чумата казала:

— С голяма радост ще дам скъпия дар на своя обичен зет, който не само уби змея, а и хвана дяволския бръмбар. На всички ни е ясно, като бял ден, че от него няма по-изпечен магьосник по целия свят.

И тя бръкнала в джоба на мантията си, извадила един дребен плод — не по-едър от лешник — и го дала на царя.

— Вземи го, — рекла му тя, — и го глътни, без да го дъвчеш. Ако го сдъвчеш, ще умреш; ако ли го глътнеш, ще станеш безсмъртен.

Царят глътнал плода. Нищо особено той не усетил, но по това, че всички му се поклонили в същия миг и го поздравили, като равен по безсмъртие, разбрал, че наистина ще да е станал безсмъртен.

71. ЗА РАЗГОВОРА С БИВШИЯ ВЕЛИК ДЯВОЛ И ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА ПОСЛЕДНИЯ ЗАТВОРНИК

— Хайде сега да пристъпим към най-важната работа! — рекла чумата. — Трябва да слезем в подземие, дето е килията на бившия Велик Дявол.

Всички членове на съвета напуснали чертога и предвождани от началника на тъмницата, се озовали в широк пруст, където падала слаба светлина. Тя излизала от очните дупки и от устата на дванадесет човешки черепа, забити наврѣх стените. Началникът настъпил една плоча и пред съветниците се отворила същата стая, която бил видял през нощта момъкът.

Великият Дявол лежал и се не мърдал. Около него ги нямало вече момите (очевидно, те били изпѣдени, след като се избрал нов Велик Дявол).

Чумата взела брѣмбара от зетя си, обѣрнала го нагоре с корема и рекла:

— Направи каквото трябва!

Царят кръстосал нозете на насекомото и го хванал за тях.

— Обѣрни го сега и направи другото — казала чумата.

Той взел късчето тамян, нагрѣл го на свещ, която му поднесъл Великият Дух на Огъня, и капнал една капка върху гърба на брѣмбара, дето била изобразена двурогата глава. Насекомото се бързо разшавало, издало остър писък и разперило крила да хвъркне, но царят го стискал яко. Малко след това, брѣмбарът паднал мъртъв в шепата му, а Духът на Омразата скочил отведнѣж.

— Кой си ти и що искаш от мен? — извикал той, като изгледал царя.

— Дай ключа на килията, в която си затворил моя тѣст, чийто престол отне незаконно! — заповѣдал му царят.

— С какво право искаш тоя ключ? Кой си ти?

— Аз нося короната на Великия Дявол и ти ще се изправиш след малко на съд пред държавния съвет — да отговаряш за делата си. Ти виждаш в ръката ми черупката на бръмбара, в който беше затворен. Ако не дадеш веднага ключа, ще я изгоря: духът ти ще отиде на вечно заточение и ще чака там чак до деня на Страшния Съд.

Духът на Омразата се изплашил.

Той си извадил с пръст едното око, бръкнал в дупката, измъкнал от там златен ключ и го подал на Великия Дявол, па си наместил отново окото — сякаш не го е и вадил.

Царят дал ключа на началника, който повел отново съветниците. Минали през много заплетени коридори, докле стигнат до една висока врата. Началникът на тъмницата я отключил и казал с висок глас:

— Излез и благодари на Великия Дявол, който те освобождава!

Но от килията се чул глас:

— Проклет да бъде тоя, който ме затвори тук! Още когато влязох, дадох дума да не приема никога от него своята свобода, като милост. Заклучи вратата и ме остави на мира! Знам, че един ден ще се свърши царуването на моя враг — и друг ще дойде да ме освободи.

— Излез, татко! — извикала царкинята-чума. — Свърши се царуването на оногова; ела прегърни моя съпруг, който носи короната на Великия Дявол!

72. ЗА ПРИСЪДАТА НАД БИВШИЯ ВЕЛИК ДЯВОЛ И НАД САМОЗВАНИЯ ЦАР НА ЗМЕЙОВЕТЕ

Преди още невестата да издума, от килията се показал сух висок мъж, с брада до коленете и с много големи очи. Той се хвърлил да прегръща дъщеря си, жена си и зетя си и да им благодари. Като видял, че зад съветниците стои Духът на Омразата — гол, окован във вериги, пазен от стражи, — той скръцнал със зъби, заканил му се и почнал да го напада.

Но чумата рекла:

— Да отидем в съдебния чертог и да решим съдбата на виновните.

Всички потеглили след разпоредника, който ги отвел в чертога на Правосъдието. Съдебното заседание траяло кратко. Духът на Омразата бил осъден на вечно изгнание. Щом изгорили бръмбара, тялото на исполина се разпаднало на прах. Магьосникът, който се обявил за цар на змейовете, бил наказан с изгнание до живот извън пределите на подземното царство. Отнели му ключовете, които Великият Дявол раздал на своите съветници, а за цар на змейовете назначили змея с дванадесет глави. Но го назначили с условие — да признае властта на Великия Дявол и на чумата.

След това, всички влезли в пиршеския чертог, дето гостите ги чакали отдавна. Започнала се веселба, каквато не се е ни чула, ни видяла. Тъстът на Великия Дявол — от години не пил, ни ял, — излапал сто паници гозба и изпил четири бъчви вино. Тялото му било като от ластик, колкото ядял и пиел, толкова повече се издувал; най-после се издул дотам, че дори Великият Дух на Земята се виждал на всички като комар пред него. Когато се почнали танците, тъстът също поискал да танцува. Но, понеже не можел да се държи на нозете си, търкалял се, като топка.

Тъй се продължила гощавката. Тъй се и свършила, когато минали уречените дни и нощи. Тогава всички се разотишли. Великият Дявол си отдъхнал: настъпило най-сетне време да поспи и да се отмори.

73. ЗА НАЙ-СТРАШНАТА НОЩ В ЖИВОТА НА КНЯЗА

Той бил отведен не в оная спалня с четвъртитата дупка, а в друга — много широка и богато наредена, спалня наистина царска. Тринадесетте пажа го съблекли и го завили, когато си легнал.

Царят бил толкова уморен, че заспал веднага.

Но по едно време — кой знае, на сън ли било това, или наяве, — в спалнята се разнесъл ужасен шум, сякаш се срутват планини.

Веднага след това, нахлули в царската спалня четиридесетте духа, които се извиквали с ключовете на змея. Те надошли всички: и черният, и белият, и шареният, и голите, и облечените — всички до един. Навлезли и се нахвърляли върху царя с бесни викове:

— Защо ни отне от добрия магьосник, когото пропъди, та ни направи роби на дяволите?

Напразно Великият Дявол махал с ръце — да се пази от ударите им. Напразно се мъчел да им обясни, че старият магьосник никак не е добър, ами е лъжец, хитрец и лошав човек. Духовете го удряли с тежките си ръце — кой с плесници, кой — с пестници, кой пък го мушкал с лакти. Някой го бодели с пръсти в очите, други му дърпали ушите, трети го удряли право по носа.

Царят надавал писъци за помощ, но никой се не явявал да го защити.

Ах, защо го не бяха отвели в оная спалня с дупката, там поне имаше четирима силни черни великани — те нямаше никого да пуснат да му тревожи съня!

Опитвал се и да стане, за да се защити, но тялото му било като живак — не можело да се вдигне. Съсипан от удари, Великият Дявол почнал да съжالياва, че е безсмъртен; да можеше поне да умре, щеше да забрави и мъките, и унижението, и позора, че е цар, а го бият, като някой престъпник.

Значи, тъй ще бъде занапред: няма умиралка, няма отървяване от никакво страдание — ще се мъчи, ще се мъчи, вечно ще се мъчи —

безкрайно, чак додето се свърши светът, а може би и след това...

В тия тежки мисли Великият Дявол и не забелязал, че духовете са изчезнали един по един. Когато се опомнил, видял, че лежи сам в голямата спалня, тялото го боли — като че ли е надробено на късове, а наоколо му няма жива душа...

74. ЗА МЛАДАТА МАГЪОСНИЦА И НЕЙНАТА МЪКА

Но ето, че се чул досами леглото кротък глас:

— Спи спокойно, царю честити! Аз стоя край тебе и те пазя. Аз пропъдих ония проклети духове, които те хулеха и биеха. Спи си, не се тревожи, всичко ще мине — и ти ще бъдеш отново щастлив!

Чий може да е тоя приятен и добър глас? Царят го е чувал, познава го, а не може да си спомни, чий е. Дали не е на жена му? Не ще да е — нейният е друг. Тоя глас той отдавна не е чувал. Не е ли оня, що пееше в пустинята и го мамеше? Не е и той; оня глас приличаше, наистина, донякъде на ангелски, но нещо хитро звучеше у него. Чий ще е тогава?

Легналият прави усилие, извързва си главата и вижда, че до леглото му стои младата магъосница — не дъщерята на арабина, а оная от бащиното му царство. Тя е облечена цяла в червено-малинени дрехи, на главата ѝ има венец от макове, а устата ѝ се скръбно усмихват. Момата го гледа дълго — и на царя става гузно, че тя го гледа тъй, сякаш го безмълвно укорява.

Най-сетне тя заговорва отново, но гласът ѝ е сега много тъжен:

— Тъй ли трябваше да направиш, царю честити? Много скоро ме забрави ти! Аз ти дадох непобедимо оръжие и най-бързия кон на света, а ти ме забрави веднага, щом влезе в двореца на чумата. Там ти си намери годеница, която ти стана жена, а забрави, че и аз имам годеник, за когото искам да се омъжа. Що стори ти с него? Защо пусна неговия враг от затвора, а самия него прати на вечно изгнание, като му разби тялото на прах, за да не мога никога вече да го срещна — и душата ми да се къса от мъка, додето съм жива?

Люта болка свила сърцето на царя, като чул тия думи. Той искал да каже на момата, че ѝ е благодарен за голямата услуга, която няма да забрави никога; че не той, а великият съвет е осъдил на изгнание бившия Велик Дявол, който е напълно заслужил това наказание. Но

устата му били сковани, та не можел да каже дума; напругал всичките си сили, а от устата му се не откъртал ѝ звук.

От това му станало още по-тежко. Значи, това е то — да бъдеш цар! Тебе да обвиняват за всички присъди — дори и когато са справедливи, без да можеш да се оправдаеш! Людете да страдат, а ти да не можеш да ги утешиш, да нямаш сили да им обясниш, че не си виновен ти! И това ще се продължава все така — вечно, безкрайно...

75. ЗА БИВШИЯ ВЕЛИК ДЯВОЛ И ЗА НЕГОВИТЕ ЗАКАНИ КЪМ ЦАРЯ

В такива горчиви мисли се бил унесъл Великият Дявол, та се бил забравил, когато изведнъж застанал пред него същият, за когото говорела младата магьосница от замъка. От почуда, царят се цял изправил на леглото.

Всред спалнята стоял Великият Дявол — все тъй едър, като исполин, ала с тъжно и благородно лице; той бил гол, на лявата му ръка блестяла златна гривна с едро изображение на бръмбар, а на челото му светела голяма зелена звезда.

— Той се е променил, — казал си на ума царят. — По-рано не изглеждаше благороден и звезда не сияеше на челото му.

Великанът сякаш прочел мислите му, защото рекъл веднага след това:

— Ти се лъжеш, аз съм си бил винаги такъв, какъвто ме виждаш сега. Но ти ме не познаваш. Ти съдиш за мене според онова, което си чул — и затова произнесе съвсем несправедливо присъдата; за нея ще отговаряш пред небесното правосъдие. Да не мислиш, че на тебе ще бъде нещо простено? Помни, че си безсмъртен, като мене, а на безсмъртните нищо не се прощава. Помисли си само, че след време и тебе може да наклеветят. Може да се вести отнякъде друг, по юнак от тебе, и да ти заеме престола. Ти живееш в царството на магьосни сили: уверен ли си, че утре или другиден някой няма да те превърне на костенурка, или на червей, или на гъсеница? Тогава всеки може да ти грабне короната, а после да те прати на вечно изгнание, както ти изпрати мене. Никога недей забравя това: царството на пъкъла е коварно!

Като чул тия думи, Великият Дявол грохнал на леглото, като че ли му пресекли коленете. Той се вкаменил от страх. Очите му се склопили, като на мъртвец, челюстите му се вкочанили. В душата му бликнала мъка, каквато не знаел до тогава, че човек може да изпитва.

Да бъде превърнат на червей, гъсеница или жълва — да се зарива в земята, или да се крие под тревата — и да трепери при всяка стъпка на хората, че може да го смачкат, и да се бои от всяко животно, че може да го изяде! А додето е преобразен на такава долна животинка, да се яви някой и да му вземе местото, а после да го прокуди във вечно изгнание, без да му позволи дори да се защити! Духът му да се лута в тъмнината, откъснат от всички, които е обичал и които са го обичали, прогонен в кой знае какви неприятни места на невидимия свят! И това да трае не ден, два, не и година, не и век, а — чак додето свят светува!

Ледена пот избила по тялото на царя. Той направил страшно усилие да си отвори очите, за да види, още ли е там исполинът — и отведнъж се събудил.

Било светло.

В широката спалня светели златните украшения. Той станал. Нямащо никакъв исполин.

И тогава забелязал, че до неговото легло има друго. Там лежала жена му, дъщерята на чумата. Тя спяла спокойно, на устата ѝ имало усмивка. Както била заспала, тя приличала на ангел.

76. ЗА РЕШЕНИЕТО НА ВЕЛИКИЯ ДЯВОЛ ДА ПРЕОБРАЗИ ПЪКЛЕНОТО ЦАРСТВО

Спалнята имала две врати; една — срещу леглото на царицата, а друга — срещу това на царя.

Додето Великият Дявол се разхождал по стаята и обмислял, що да направи, за да преобрази пъкленото царство, та да му се не случат злините, които сънувал, и двете врати се отворили изведнъж. Едната водела в голяма и хубава градина, каквато царят и не подозирал, че може да има в подземното царство, а другата — към дълъг тъмен коридор.

Царят излязъл в градината; в спалнята било задушно. За пръв път от толкова време той чул птича песен, по клоните на големите дървеса подскачали птици и пеели. Той седнал под едно дърво и се заслушал. Сторило му се, че разбира, що казват в своите песни птиците. И наистина, те си говорели една на друга.

Едно славейче пеело от връх леската:

— Я вижте нашия господар, колко е рано станал! Той е дошъл да ни види и да чуе песните ни. До сега никой от господарите не е идвал при нас да ни послуша.

Някъде от ниските клони на ореха се обадил папагал и рекъл:

— Добро утро, царю честити! Защо си толкова умислен?

А едно синигерче се обадило от сливата:

— Той е сънувал нещо неприятно, затова е скръбно лицето му.

— Тъй ли? Тъй ли? — извикала една сврака и почнала да подскача по пясъка към Великия Дявол.

— Бре, бре, бре! Какво ли пък страшно му се е привидяло? — изгракал голям гарван от купчината тор, дето бил отишъл да рови.

— Аз ще ви кажа, аз ще ви кажа! — пропял косът.

— Кажи де! Кажи де! — провикнала се свраката.

И косът захванал да разказва, що бил сънувал царят тая нощ. Той разправил всичко, сякаш го е гледал отблизо.

В това време долетяло канарче и рекло:

— Нашият господар не бива да скърби. Той е цар на подземното царство и може да направи всичко, стига да се не бои от дяволите и да ги не слуша.

— Да, да, и да ги не слуша! — потвърдил папагалът.

— Какво? Какво? — запитала свраката.

Канарчето продължило:

— Нека впрегне всички на работа и да им не дава да правят злини. Нека накара едни да орат, други — да сеят, трети — да жънат, четвърти — да косят, пети — да мелят жито, шести — да месят хляб. На едни да даде мотики, да копаят; на други — хурки и лен, да предат; на трети — станове, да тъкат; на четвърти — игли и конци, да шият. Да прекопаят и засадят пустите полета, да ги превърнат на градини, ливади и ниви. Като работят от сутрин до вечер, не ще им остане време да мислят зло. Па — като се научат на работа — да отидат при хората, че да им помагат.

— Е-хей! — провикнал се скорецът. — Колко си глупаво, мъничкото ми! Де се е чуло и видело — дявол да оре и сее?

— Да, да, да оре и сее! — повторил шареният папагал.

— Що? Що? — запитала отново свраката, която е много разсеяна и не дочува.

— Ти си глупав, — сопнало се канарчето. — Не оре и сее, защото няма кой да го накара.

Додето птиците се разговаряли тъй, по пътеката се задал главният распоредител. Той се още от далече поклонил ниско на Великия Дявол и го запитал, не е ли време да се събере великият съвет.

— След малко ще дойда, — рекъл царят.

Когато джуджето си отишло, той си помислил:

— Това царство трябва да се преобрази. Изглежда, че птиците са по-умни от мене. Канарчето има право. Аз трябва да впрегна всички на работа — всеки да върши онова, което му приляга, но никой да не стои със скръстени ръце. В моето царство не трябва да има леност.

77. ЗА ДОПИТВАНЕТО НА ВЕЛИКИЯ ДЯВОЛ ДО МОРСКИЯТ ЦАР И ДО ЦАРИЦАТА-ЧУМА

Макар че Великият Дявол бил решил — бездруго да преобрази царството си, той намислил, че ще е добре да се посъветва най-напред с двама-трима от членовете на съвета.

Преди всичко, той поговорил с Великия Дух на Водата. Всичко му разправил. Казал му дори и за птичия разговор, и за сънищата си. После го запитал, какво ще го посъветва да направи.

— Това, което си намислил, е добро, — рекъл Морският Цар, — но мъчно ще успееш. Всички твои поданици са лениви. До един ще се възбунтуват. Ти недей слуша птиците, птица не оре, ни сее, ни в житници събира — това го има писано и в Евангелието. Мене ако питаш, не ти трябва да се залавяш за такава работа. Ще се наговорят против тебе — и още утре ще те лишат от престола.

Царят се обезсърчил от тия думи, но решил все пак да попита поне тъща си. И ней казал, що мисли да прави, и поискал съвета ѝ.

Тя му рекла направо:

— Това, което си намислил, е глупаво. Как можа да го измислиш? Види се, че ти си юнак, но те не бива да управляваш. А ние се всички радвахме, че сме намерили най-сетне цар, какъвто ни трябва. Никому дума да не си казал за това, що си намислил, че ще ти се смеят! Най-добре — престори се на болен, затвори се в стаята си, па остави днес аз да се разправам със съветниците!

Като чул това, царят се засрамил. И на самия него се видяло смешно онова, що бил намислил.

Той послушал тъща си; обявил, че е неразположен, и се оттеглил в стаята си. Чумата свикала съвета, обяснила, че зет ѝ е уморен от дългото пътуване, от подвига и тържествата, та възлага на нея да води държавните работи, докато си почине.

Младата царица се научила от майка си за намеренията на своя мъж. Тя го намерила в стаята му отчаян и току-речи болен. Едничка тя разбрала, че царят страда от злините, що се вършат, и желае да ги премахне. Почнала да го утешава, че след време всичко ще се промени малко по малко. Но той все настоявал, че не бива работите да вървят така, че сам трябва да се намеси, за да се тури край на злото.

— Хайде да вървим в твоето царство! — рекла му тя. — Ти страдаш тук, защото не си свикнал. Да отидем за малко при баща ти, да поживеем там, па да се върнем. Ще видиш, че тогава всичко тук ще ти се стори малко по-добро. Ти се наистина много измъчи.

78. ЗА ОТМЪЩЕНИЕТО НА ЗМЕЯ С ЧЕТИРИДЕСЕТ ГЛАВИ — КРАЙ НА ПРИКАЗКАТА

Изтекъл и тоя ден.

Вечерта царят си легнал рано. Той се опитал да забрави всичко, що станало до тогава, за да може поне една нощ да се наспи като света. И за късо време наистина забравил всичко. Нещо го понесло нанякъде — и той усетил онова приятно чувство, което усещал в детинство, когато сънувал, че лети.

Но неговият летеж ставал все по-бърз и по-бърз.

Почнало да му става неприятно, да го дострашава. Той се носел толкова бързо, че не могъл да разбере, кой го носи. Ала по едно време се усетил издигнат много на високо, над облаците, дори още по-високо — под самите звезди. Земята останала много далече под него.

И в тоя миг се чул нечий злорад глас:

— Страх ли те е, а? Страх ли те е?

Погледнал царят — и що да види? Той лежал върху гърба на змея с четиридесет глави...

Цял изтръпнал, като видял това. Що да прави сега? Ако остане — чудовището ще го разкъса. Ако ли скочи, ще стане на късове.

А змеят го носел все по-бързо, извивал се по въздуха, обръщал се, като аероплан, и му говорел:

— Ти се опита да ме убиеш, но не успя. Виждаш ли ме, че съм жив? Какво да ти направя сега, а? Какво да ти направя? Казвай де! Да те изям ли — или да те хвърля? Само да си сгърча гърба, както си знам, ще се намериш сред океана. Казвай де! Казвай, защо мълчиш?

Царят бил мъртъв от страх, престанал дори да диша. Я змеят се още повече ядосал, че оня не продумва дума.

По едно време чудовището се разфучало, като буря, извило се, сгърчило си гърба, подхвърлило царя във въздуха и се изгубило.

Чули се само думите:

— Помни, що правиш! Който убива, и него ще убият.

Царят полетял с главата надолу в някаква страшна тъмнина, надал писък, колкото му глас държи... и се събудил в леглото си.

Огледал се наоколо — нямало никакъв подземен дворец.

През прозореца се виждали градините на бащиния му замък. Слънцето светело — едро, весело и хубаво.

На масичката лежал бръмбарът, похлупен с кристална чаша. До леглото седял старият цар, който се бил върнал от война и чакал сина си да се събуди, за да го прегърне.

СПАСИТЕЛНАТА СТЕНА

Едно време живял в персийския град Шадаб богат земеделец, на име Маулана-Ахмед. Неговите земи били покрай града, където протичала буйна река. Тая река била ръкав на друга, още по-голяма, която се казвала Туз.

Когато напролет Туз придойде от дъждовете, и коритото на по-малката река се препълвало, водата се разливала и правела големи пакости. Маулана-Ахмед, за да запази своите земи от наводнение, издигал яз тъкмо там, дето реката Туз се вливала в другата. Но с това не се помагало много. Язът бил от плетища и пръст. Когато реката придойде с голяма сила, тя отвличала яза и наводнявала околностите.

Маулана-Ахмед имал син — Абулказим-Мансур — и дъщеря, която се казвала Ширин. Момчето било прилежно и ученолюбиво. Баща му го възпитал и обучил. Абулказим още от малък усвоил всички стари езици, на които не говорел вече никой. Той научил тия езици, за да може да чете старите ръкописни книги, в които били събрани предания на измрели народи.

Когато останело свободно, момчето обичало да сяде на ливадата, край реката, да гледа, как тече водата, и да си спомня онова, що е прочело в хубавите стари книги. Но веднъж — това било през пролетта — реката придошла. Водата изпълнила коритото, разляла се на широко и потопила много къщи на бедни работници. Къщата и чифлиците на Абулказимовия баща били градени на високо, та водата ги не достигнала. Но тя заляла и отвлякла живелищата на всички, които работели в Маулановите чифлици. Абулказим видял старците, жените и децата, как плачат, отчаяни от страшната злочестина.

С тежка скръб на сърцето отишло момчето при баща си и го попитало, не може ли да се помогне на бездомниците.

— Ще им помогна, с каквото мога, — отвърнал Маулана-Ахмед навъсено. — Ще им дам пари и градиво да си издигнат нови къщи. Но не е моя вината, ами тяхна. Още есенес им казвах да отидат да

поправят големия яз и да сменят кошовете с нови, но те казваха, че бил як, та щял да издържи още година.

Момчето се замислило.

— Ами не може ли, татко, да се издигне нов яз — от камък и малтар? Него реката не би разрушила и не биха ставали наводнения.

— Може, — отвърнал бащата, — но трябва много пари. Толкова нямам.

— Колко пари трябва?

— Колко ли? Най-малко сто хиляди жълтици. Отде да взема толкова злато?

Абулказим се замислил още по-дълбоко. Той решил да се залови за работа и да спечели колкото пари трябва, за да издигне каменен яз, та да запази бедните люде от наводнение. С тая мисъл почнал да живее той; тя го не оставяла ни денем, ни нощем.

Абулказим пораснал и се оженил. Добили му се деца — момче и момиче. Баща му починал и той се заловил за земеделие.

— Сега, — казал си той, — ще успея да спечеля сто хиляди жълтици и да преградя реката с каменен яз.

Но Абулказимовият баща имал да дава на тогова, на оногова. Тия мъже почнали да идват при наследника и да си искат парите. Като разбрали, че синът не знае, колко точно дължи бащата, те изкарали дълга три пъти по-голям, отколкото бил. Абулказим не искал да се разправя със съдилища. За да плати дълговете, той дал всички пари, които бил оставил баща му, и продал половината имот.

Това го не отчаяло.

— С труд, — казал си той, — ще се замогна скоро. Ще мога да издигна яза — ако не след пет години, поне след десет.

И Абулказим започнал да работи. През деня работел в чифлика, що му бил останал, а вечер се затварял вкъщи и възпявал в хубави стихове великите царе и мъдреци на Персия, чиито имена народът бил отдавна забравил. Понякога той се толкова увличал от поезията, че забравял земеделската си работа. От това, разбира се, той губел, полските работи закъснявали, беритбата бивала слаба, доходите — съвсем малки.

Абулказим четял всите песни само на домашните си. Той не искал — никой друг да знае за тях. Но неговите домашни се похвалили на съседите, а те разказали на своите сродници и познати, че

Абулказим пише песни. Славата му стигнала до управителя на областта, който се казвал Абу-Мансур и живеел в замък, на брега на реката Туз.

Щом управителят се научил за това, пратил да поканят поета в замъка, за да прочете някои свои песни. Абулказим отишъл. Управителят свикал своите сродници, приятелите си и главните чиновници на угощение — да чуят песните на поета. След вечерята, Абулказим прочел две свои песни, които се много понаравили на всички.

Абу-Мансур казал:

— Ти си велик поет. Не ти е местото в малкото градче Шадаб, дето си се сврлял да си губиш дните с полска работа. Трябва да отидеш в двореца на шаха, в големия град Хазнин, там живеят онези, които ще те оценят, както заслужаваш.

— Да те благослови Бог за тия думи, господарю, — рекъл Абулказим на управителя. — Мед ми капе на сърцето, като ги слушам. Но аз не мога да оставя своята работа, докле не направя нещо, за което съм се врекъл.

— Какво е това нещо?

— Искам да издигна спасителна стена там, дето вашата река се влива в нашата, за да запазя къщиците на бедните люде от наводнение.

— Тъй ли? Но за това ще ти требват много пари. Отде ще ги вземеш?

— Мисля да ги спечеля с труд.

— Не ми се вярва. И цял живот да работиш, пак не можеш спечели толкова пари. Шега работа ли е това?

— Аз пък вярвам, господарю. Когато почнах да възпявам юнака Сиавуш, сам той ми се яви една ноц, разказа ми за своите подвизи и ме увери, че с мои пари ще бъде издигната тая стена. „Може ти да не доживееш да я видиш“, — ми каза юнакът, — „но спасителната стена ще бъде съградена и людете ще те поменуват“.

— Добре. Аз ще ти помогна, колкото мога.

И Абу-Мансур заповядал на своя ковчезник да наброи на поета хиляда жълтици, за благодарност, че е чул песните му.

Абулказим си отишъл. Като стигнал вкъщи, той си рекъл:

— Може пък в двореца на шаха наистина да ме очакват почести — кой знае? Може там да ме наградят повече, отколкото в замъка на

добрия управител. Дали да отида при шаха? Но ще ли ме пуснат при него? Никой ме там не знае, никой ме не познава, никой не ме е и чувал.

След няколко деня, в градеца се разчуло, че старият шах е умрял и на престола се е качил син му Махмуд — млад цар, който обичал поетите. А две седмици след това, починал и Абу-Мансур. На негово място бил пратен друг управител — Арслан-Хан, човек жестокосърдечен, потисник и скъперник. Новият управител отведнъж удвоил данъците на населението. При Абулказима дошли бирници и му поискали хиляда жълтици данък — толкова требвало да плати тая година, защото имал много имот. Абулказим дал парите, които бил получил от Абу-Мансура. На другия ден негови приятели му казали, че ония, на които бил платил и надплатил, преди години, за бащини дългове, и които били много по-богати от него, платили три пъти по-малък данък. Те били казали на управителя, че той е три пъти по-богат от тях.

На Абулказима станало тежко. Той отишъл да се оплаче на управителя от бирниците, които го ограбили. Но Арслан-Хан не му дал и да издума — изпъдил го.

— Моите бирници знаят, от кого колко да искат, — рекъл той сопнато. — Върви си, одето си дошъл! Да ти не виждам вече лицето!

Абулказим се върнал вкъщи, и отчаян и ядосан. Той решил да отиде в Хазнин — да се оплаче на самия шах. Тъй като нямал пари за път, продал част от земята си и тръгнал. Стигнал до града Херат, където живеел един приятел на баща му, по име Абубекър-Варак — търговец. Приказал му се, кой е, и го помолил да го приеме у дома си. Търговецът го приел и разпитал, по каква работа е тръгнал. Поетът му разказал всичко.

Абубекър продумал:

— Не познавам шаха, но съм слушал за него. Казват, че бил един ден добър, а два — зъл. Както го надумат, така правел. В двореца му има неколцина поети и други придворни, които го надумват, както им скимне. И той ги слуша. Като отидеш в двореца, недей казва, че пишеш песни, защото ще ти завидят и ще те намразят. Ще надумат царя и той ще отсъди криво тъжбата ти против управителя. Може да заповяда и да те набият дори — не е чудно.

Тия думи обезсърчили Абулказима. Той решил да се върне в Шадаб. На заранта станал още в зори и се приготвил да си върви. Сбогувал се с домакина и му поблагодарил. Като излязъл от града, стигнал до кръстопът. Единият път водел към Шадаб, а другият — към Хазнин. Накъде да върви? Подвоумил се, па тръгнал към родния си град. Но тъкмо пристъпил няколко крачки, от небето се изляло върху него силно сияние. Блясъкът бил толкова ослепителен, че Абулказим се спрял, като вкаменен, и си затворил очите.

В тоя миг се чул глас:

— Абулказиме, Абулказиме! О, поете на юнаците! Отвори си очите и погледни!

Абулказим си отворил очите. Сиянието било отслабнало. Пред него стоял хубав момък, с бляскаво лице, облечен в златни дрехи. Той държал елмазен жезъл. Вдигнал го, посочил пътя, що води към Хазнин, и рекъл:

— Натам ти е пътят, Абулказиме, а не насам. Иди при шаха. Помни, че в който ден се върнеш в родния си град, ще умреш. Твоята песен ще те убие. И в двореца ще страдаш, но и щастлив ще бъдеш там. Аз съм ангелът на песните — аз ще те закрилям. Върви!

И ангелът изчезнал.

Тогава Абулказим тръгнал към Хазнин. Като стигнал там, той се настанил в къщата на бедна вдовица, накрай града, защото парите му били малко. Синът на вдовицата, който се казвал Феридун, прислужвал в двореца през вечерите, когато шахът давал угощения. Абулказим се разговарял често с него. От тия разговори узнал, че царят свиква учени мъже, царедворци и пълководци, пред които неговите придворни поети четат или пеят своите песни.

— Мъчно е да отидеш в двореца, — казал Феридун на Абулказима. — Трябва някой да те представи на шаха. Трябва, преди това, да каже добра дума за тебе. Шах Махмуд не решава тъжби. Ако отидеш и кажеш, че искаш да се оплачеш от оня управител, ще те пратят при главния съдия; при шаха не можеш и да припариш. Такъв е редът. А за да ти разгледа съдията тъжбата, ще ти поиска много пари.

— Но няма ли никакво средство да се уреди тая работа?

— Има само едно средство. Аз имам благодетел — той е царедворецът Махек. Той ме извика в двореца. Ще го помоля да дойде тук. Ако дойде, разкажи му, по каква работа си тръгнал. Той може да

каже и на шаха две-три добри думи за тебе, защото си учен човек, а той цени учените люде. Ще го помоля да дойде.

След няколко дня, Махек дошъл, заедно с момъка, в къщата на вдовицата. Заприказвали се с Абулказима. Царедворецът узнал, че той е поет. Накарал го да му прочете една-две свои песни. Те му се понравили.

— Ще кажа на шаха за тебе, — рекъл. — Около него се навъртат много поети, но никой от тях не може да се равни с тебе. Дано те оцени, както заслужаваш.

Като отишъл в двореца, Мехек казал на царя:

— С велик поет приказвах днес и от велик поет чух негови песни. Той е, трябва да се признае, по-велик от всички, чиито песни съм слушал.

— Нима? — запитал учудено шах Махмуд. — Че кой ще да е той? Мигар аз го не познавам?

— Не, закрилнице на поетите. Ти го не познаваш. Той не е от тук.

— А отде е? И кой е той?

— От Шадаб е родом. Името му е Абулказим. Той ми изказа наизуст една дълга песен за Рустема и Исфендиара. По-хубава от нея не са чули ушите ми. Като славей, пееше гласът му, когато я изказваше. Не се помнех, къде съм — на земята ли, или на небето. И много знае той: знае цялото минало на Персия, сякаш е живял заедно с всички наши юнаци, мъдречи и царе. Чуден човек! Само да го видиш...

— Доведи го тогава още утре! Не, не утре — още тая вечер го доведи!

Вечерта Махек отвел Абулказим при царя. Шах Махмуд го разпитвал дълго. Той останал поразен от силната му памет и от големите му знания. Изслушал и разказа му за спречкването с управителя.

— Тая работа ще се нареди, — рекъл. — Ако си наистина велик поет, както ми казаха, ще освободя имота ти от данък.

Сетне шахът повикал седмината придворни поети и ги запознал с новия им съперник. Заповядал да се приготви трапезата. Поканил придворните. Седнали да вечерят. След вечерята, всеки от поетите почнал да чете най-новата си песен. Когато всички свършили, дошъл ред на Абулказима. Закънтял пиршеският чертог от звучния му глас. Песента за Рустема и Исфендиара покъртила всички, дори и поетите.

— Велик поет ще стане той, — казали някои.

— Той е велик и сега, — рекъл шах Махмуд.

И той изпратил поета със скъпи подаръци, като му казал, че скоро ще го повика пак. Абулказим си отишъл зарадван.

След няколко дена, поетът бил поканен отново в двореца. Шахът му прочел заповедта, с която освобождава от данъци него и наследниците му. Сетне свикал поетите и царедворците, па им казал:

— Днес моят любимец Аяз, който ми е дясна ръка в управлението, навършва тридесет години. Макар и млад, той ми е най-довереният човек, защото е и добър, и справедлив, и прозорлив, и безстрашен. Искам от вас да напишете по едно четиристишие в негова чест. Чието четиристишие излезе най-хубаво, ще получи ей тоя златен пръстен, обсипан с елмази и рубини, а на другите ще дам по хиляда жълтици. Давам ви срок, додето се приготви вечерята. Преди да се почне угощението, вие трябва да сте свършили.

Дошло време да се четат четиристишията. Тримата главни поети при двореца — Ансари, Азджеди и Фарухи — прочели един след друг своите четиристишия. И другите прочели каквото били съчинили. Четиристишието на Абулказима било най-хубаво. Царят се обърнал към останалите поети и им казал:

— На всяка майка е мила рожбата, мои приятели. На всеки поет е скъпа песента, която е написал. Но нека всеки от вас ми каже, чие четиристишие е — според него — най-добро, след неговото!

Всички рекли из един глас:

— Четиристишието на Абулказима.

— И аз мисля тъй, — казал царят. — Нему се пада пръстенът, а вие ще получите по хиляда жълтици.

Придворните поети, разбира се, не останали доволни. Те завидели на Абулказима и почнали да подхвърлят подигравки за негова сметка. Но царят го бил вече обикнал. Той го прибрал в двореца, назначил го главен придворен поет и му отредил за живелище голямо отделение, което извеждало в градината, дето шахът обичал да се разхожда. Заповядал да пренесат там най-хубавите ръкописни книги, които имало в двореца, за да ги чете Абулказим.

По поръка на шаха, по стените на стаите, дето живеел Абулказим, искусни живописци изписали образи на царе и юнаци, които ходят на лов с кучета и соколи. Около тях се виждали поляни,

гори и планини, по които тичат зайци, летят птици и се крият слонове, тигри, лъвове и други животни. Изписани били и всякакви цветя.

За да не пречи никой на поета и да го не смуцава в работата му, царят забранил на царедворците и на робите да влизат в неговото отделение. Само трима можели да отиват там, освен царя — Махек, Аяз и един роб, който прислужвал на поета.

Цел месец Абулказим не излязъл пред люде, той работел денем и нощем. Тия дни били най-щастливи през живота му. Поетът се разхождал по градината, четял книгите на стари мъдреци и поети и пишел дълги песни — кои от кои по-хубави. Никой го не тревожел.

Една вечер поетът излязъл от своите покои и се явил пред царя. Казал му, че иска да прочете най-новата си песен. Шах Махмуд събрал царедворците в големия чертог. Абулказим седнал на възглавница и разгънал на коленете си ръкописът. От лявата му страна се наредили свирачи, които трябвало да пригласят на песните с тиха музика, а от дясно застанали танцовачки, които се приготвили да играят, както им свирят музикантите. В дъното на чертога седели царедворците, а малко пред тях — самият шах.

Абулказим почнал да чете, музикантите засвирили, танцовачките заиграли. Всички се унесли в песента. Пред тях наизлезли живи юнаците, царете и мъреците, за които говорили стиховете на поета; едни — стари, други — млади, но всички хубавци, всички силни и бодри. Около юнаците се явили ангели — духове на доброто — и джинове — духове на злото. Те почнали да се борят, да се бият. Помагали им всякакви животни и чудовища. Засъскали светкавици и гръмотевици. Целият дворец се разтърсвал. Зрителите се изплашили. Но скоро страшното минало. Злите духове били надвити — те се изгубили. Останали само ангелите и юнаците-победители. Те си приказвали спокойно и се усмихвали един на друг. Лицата им били блажени. Под нозете им порасли и нацъфтели пъстри цветя, а над главите им почнали да летят едри шарени пеперуди и сладкопойни птици. Зачул се клокотът на планински ручей. Задал се размерният звън на стада, които се прибират от планината. Сияние на залязващо слънце озарило чертога. След това, почнало да притъмнява. Кротка здрачевина стопила образите на всички призраци — и те изчезнали. Зрителите видели, че пред тях седи на своята възглавница Абулказим и дочита последните стихове на песента. Музикантите били престанали

да свирят. Танцовачките отдавна не играели. И те, като придворните, се били толкова унесли във виденията, че забравили да свирят и да пеят.

Абулказим млъкнал — той бил свършил песента. Дълго мълчали и всички онези, които го слушали. Никой не знаел, що да каже. На всички се струвало, че има още от песента. Най-сетне шах Махмуд рекъл:

— Чудна е силата на твоята песен, приятелю Абулказиме. Ти ни пренесе от земята право в рая. От днес ще се казваш не Абулказим, а Фирдуси (което значи „Райски“) ти си певец на рая и поет на безсмъртните. Няма по-велик поет от тебе. Ти си гордост на Персия и слава на цялата земя.

След това, като се обърнал към главния ковчежник, царят му казал:

— Хасан-Мейменди, ти ще прибираш всичко, което напише Фирдуси, и ще му броиш по жълтица за стих. Чу ли?

— Чух, светли господарю, — отвърнал Хасан-Мейменди, като се поклонил и си допрял ръката до челото.

След като се свършило угощението и придворните почнали да се разотиват, главният ковчежник се приближил до поета, потупал го свойски по рамото и му казал тихо:

— Блазе ти! Скоро ще станеш по-богат от всички ни. Верно ти казвам, че ще станеш най-богат, след шаха, в цялото царство. Хърт! — един стих, — дрън! — една жълтица.

— Не ламтя за пари, — казал скромно Фирдуси. — Пари ми наистина трябват, и ми трябват много — най-малко сто хиляди жълтици ми трябва, но аз искам да ги употребя за общо добро, а не за себе си.

— Тъй ли? — рекъл подозрителният ковчежник. — А за какво общо добро ще ги употребиш? Да не мислиш да градиш джамия?

— Не джамия, джамии има много и премного. Искам да издигна около устието на нашата ръка преграда от камък, за да не стават наводнения. Много пакости прави реката.

— Потрябвало ти е да издигаш преграда! Комуто пакости реката, той да му мисли. Но да оставим това. Кажи ми, колко стиха имаше песента, що прочете тая вечер? Нали чу, че господарят ми заповяда да ти броя по жълтица за стих?

— Не ги знаая, колко са. Ето ти ръкописът — преброй ги! Но сега не ща пари. Ще ми ги броиш, когато се съберат толкова, че да мога да издигна спасителната стена.

На другия ден, когато Фирдуси работел в своето отделение на двореца, Хасан-Мейменди — много завистлив мъж — почнал да хули поета пред царедворците, които обичали клюките и на драго сърце слушали злословия и клевети.

— Какъв е скъперник тоя хитрец! — казвал ковчежникът. — Лъже ме, че щял да издигне с парите някаква стена около реката. Личи си, че обича парите. Иска да се натрупат много, па да заживее в някой чужди град, като цар.

— Да, да, — думали другите. — Не може да се откаже, че е добър поет, но изглежда наистина голям златолюбец. Никаква стена не мисли да издига той.

От тоя ден всички придворни поети почнали да клеветят Фирдуси пред шаха, за да го намрази и пропъди от двореца. А Хасан-Мейменди престанал да му праща по роба храна и дрехи. Поетът не смеел да се оплаче на шаха, защото ковчежникът го заплашвал, че — ако се оплаче — чака го смърт.

Но славата на Фирдуси растяла от ден на ден все повече и повече. Напише ли песен и я предаде на шаха, мнозина князе пращали преписвачи да им я препишат. Всичките изпращали подаръци на поета и той живеел с тия пари, защото Хасан-Мейменди не само не му плащал месечната заплата, ами продължавал да му не дава ни храна, ни облекло.

Един от тия князе, които почитали поета, — името му било Рустем — толкова много харесал песните на Фирдуси, че дал петстотин жълтици на оногова, който му ги бил преписал и отнесъл. Освен това, той пратил по същия човек на поета пет хиляди жълтици и го поканил да му отиде на гости в двореца.

Той пишел в писмото си до него:

„Ела, любимецо на Аллаха и на неговите ангели! Аз ще те посрещна, както не съм посрещал цар. При мене ще живееш сто пъти по-добре, отколкото при Махмуда. Ела незабавно! Ако ли сега не можеш, когато и да дойдеш, ще бъдеш добре дошъл“.

Придворните се научили за това и обадили на шаха. Той бил враг на княз Рустема. Ковчежникът рекъл на господаря:

— Не е за вяра твоят Абулказим. Взема пари и получава писма от люде, който мислят денонощно само за едно — как да те погубят и да ти отнемат престола. Чудно ми е, как търпиш такава люта змия до себе си.

— Това не е твоя работа, — казал строго шах Махмуд. — Аз най-добре знам, кой ми е верен и кой — не.

При все това, той повикал Фирдуси, разпитал го, що му пише княз Рустем, и прочел писмото. После рекъл:

— Не бива да отиваш при Рустема, защото нито той ме обича, нито аз — него. Покойният ми баща води цял живот войни с баща му и с него.

— Както ми заповядаш, светли господарю, тъй ще направя, — казал Фирдуси. — Твоята воля е за мене закон. Никой не е бил към мене по-добър от тебе.

Дванадесет години се минали, откак Фирдуси постъпил в двореца на шах Махмуда. Но от ден на ден животът му ставал все по-лош, защото клеветниците и завистниците го не оставяли ни миг на мира. Един ден той получил известие, че е починала жена му. Помолил шаха да го пусне да си отиде, но Махмуд се не съгласил.

— Няма да излезеш от двореца, — рекъл му той, — докле не свършиш всички песни, които си започнал. Аз искам от тебе най-малко сто хиляди стиха.

Тежко било на поета, но царска воля се не чупи на две. Той се покорил и останал. Тогава написал най-скръбните си песни. Всеки, който ги прочете, не можел да се не разплаче, като дете.

Година след това, поетът получил втора скръбна вест — умрял син му. Тогава Фирдуси довършил малкото песни, които стояли недовършени, дал ги на Аяза и му казал:

— Ще те моля да ми направиш голяма добрина. Занеси тия ръкописи на господаря и му кажи, че съм свършил всичко, що съм му обещал. Дай му и това писмо — в него дъщеря ми и сестра ми съобщават за смъртта на моя син. Повече не мога да стоя тук, а ме е страх, че — ако помоля господаря да ме пусне да си вървя, и тоя път ще ме задържи. Отивам в града да се окъпя, а утре заран тръгвам за родния си град. Можеш да кажеш още на шаха, че Хасан-Мейменди не ми е платил още ни пара за ръкописите, които е получил от мене. А в тях и в тия, що ти давам, има повече от сто и двадесет хиляди стиха.

Сбогом, приятелю. До гроб ще бъда благодарен на тебе и на Махека за вашата голяма добрина.

Аяз отнесе ръкописите на шаха и му казал, че Фирдуси е изгубил ума си от скръб — не знае, къде да се дене.

— Недей му се сърди, — рекъл, — че напуска двореца! Той е човек за окайване. От отчаяние не знае, какво да направи. Син му е умрял. Ето последните му стихове. С тях се навършвали, казва той, повече от сто и двадесет хиляди стиха. От Хасана-Мейменди не е получил нищо.

— Добре, — казал шах Махмуд. — Нека дойде веднага ковчежникът!

Когато дошъл Хасан-Мейменди, шахът му заповядал:

— Ще пратиш по Аяза на Фирдуси толкова злато, колкото може да понесе най-якият от моите слонове. Освен това, ще му пратиш и една торба с елмази.

— Каквото ми заповядаш, светли господарю, веднага ще го изпълня. Но преди това те моля да ме изслушаш.

— Добре. Що има да кажеш?

— Има да кажа това, че светлият господар е много щедър. Дори да речем, че е заслужено да се плати на оня поет по жълтица за стих, златото и елмазите, които заповядваш да му дам, биха платили не сто и двадесет хиляди стиха, а повече от триста хиляди. Тъй ми се струва. Твоя воля, господарю, но аз мисля за тебе и мисля, как да се направи, та всички да те почитат. Казвам си на ума: „Какво ще си рекат людете, като се разчуе, че шахът дава за един куп ръкописи цял слонски товар злато, а на това отгоре и торба с елмази?“

— Е, какво мислиш, че биха си рекли?

— Биха си рекли, светли господарю (извинявай, че съм откровен) — биха си рекли, казвам, че шах Махмуд или е изгубил ума си, или е бил пиан.

— Тъй ли? Е, какво казваш да направя?

— Ето какво. На твоя Фирдуси му стигат и шестдесет хиляди сребърни дирими. Той ще бъде благодарен и преблагодарен. Ако ли пък искаш да полудее от радост, прати му и торбичка бисери.

— Добре. Прави каквото знаеш!

Хасан-Мейменди натоварил на кон сребърните пари и торбичката с бисери — и Аяз подкарал коня към банята, дето се

надявал да намери Фирдуси. Поетът бил наистина още там. Когато излязъл от банята, Аяз му казал:

— Ето, приятелю, заплата за твоите ръкописи.

Фирдуси се зарадвал.

— Да отидем, — рекъл, — в къщата на вдовицата. Там мисля да преспя, а утре ще потегля към Шадаб.

Когато стигнали до къщата, разтоварили коня. Вместо злато, както очаквал Фирдуси, в торбите се оказали сребърни монети — дирими. И то — само шестдесет хиляди. Освен тях, имало торбичка бисери, — съвсем дребни, все евтини.

— Приятелю, — рекъл Фирдуси скръбно, — шахът си не устоя на думата. Той беше обещал да ми даде по жълтица на стих, а не по половина дирема. Аз не мога да приема тия пари.

Тогава Аяз му разказал, какво е говорил Хасан-Мейменди на шаха.

— Добре, — казал гневно поетът. — Не ми е за парите — не за пари съм работил толкова години, нито за слава. Но ако царете на тая земя престанат да бъдат честни, всички люде ще станат разбойници. Кажи това на шах Махмуда! Вземи тия двадесет хиляди дирими и торбичката с бисери — подарявам ти ги, като приятел. Двадесет хиляди ще дам на тая бедна вдовица — да ме благославя. А последните двадесет хиляди ще раздам на сиромасите, които просят пред джамията. Върни се в двореца и кажи на шах Махмуда, че Абулказим, когото сам той нарече Фирдуси, няма нужда от неговите пари — той си отива тъй беден, както е дошъл, преди години, в тоя град.

Аяз се върнал в двореца и повторил на шаха точно думите, що бил изрекъл Фирдуси. Махмуд повикал ковчезника и почнал да го гълчи, че по негова вина е постъпил несправедливо.

— Аз бях намислил добре да постъпя, — рекъл той, — но ти ме надума. Сега всички в царството ще узнаят за станалото, защото Фирдуси не е от ония, които мълчат. И какво ще каже светът за мене? Ще каже: „Шах Махмуд отяжда от залька на людете. Обещава да плаща по жълтица за стих, а дава десет пъти по-малко! И това било цар!“ Да, да — тъй ще кажат. Защото те не знаят, че имам лоши съветници, като тебе.

— Светли господарю, — рекъл Хасан-Мейменди, — никой няма да каже тъй. Ако чуят оногова да се оплаква от шаха, че му бил дал малко, всички ще му кажат: „А ти какво искаш? Да не би да ти се ще — господарят да ти изсипе цялата си хазна? Та ти трябва да се благодариш за всичко, каквото ще ти даде той! Да не мислиш, че ти го дава, защото си го заслужил? Той ти го дава като дар. И медна монета да ти даде, и сто хиляди жълтици да ти плати, — еднакво трябва да му бъдеш благодарен. Дори не сребро или злато, ами и шепа кал да ти даде, ти трябва от признателност да си залепиш тая кал на очите, както се лепи лек против очebol“. Тъй ще му рекат, господарю, умните люде.

— Разумно говориш, — казал шахът. — Тоя Фирдуси е безобразник и неблагодарник. Ще го науча аз него, как се отговаря на цар! Утре на пладне ще го уловите и ще го доведете вързан на площада пред двореца. Тъкмо когато людете се връщат от работа, ще заповядам — пред всички да го хвърлят на камъните и сто слона да минат през него.

В това време Фирдуси отишъл в джамията да се помоли. Като си свършил молитвата, той написал на стената — тъкмо там, дето обичал да застава шах Махмуд, — следните думи:

„Щастливият дворец на Махмуда, цар на Забулистан, е като море. И то какво море! — Брегът му се не вижда. Когато чуете да ви кажат, че оня, когото шахът нарече Фирдуси, е нирнал в морето, за да намери бисери, а е извадил само пясък, отговорете, че за това не е било виновно морето, а Фирдуси. За да извадиш бисери, трябва да те казват не Абулказим или Фирдуси, а Хасан-Мейменди“.

Като излязъл от джамията, поетът раздал на просяците двадесетте хиляди дирими, що му били останали, и се прибрал в къщата на вдовицата. Влязъл си в стаята и легнал да спи, за да стане на заранта рано и да потегли на път. Но още не си бил склопил очите, стаята се изпълнила с ярко сияние — също като това на кръстопътя, през оня ден, когато поетът бил решил да се върне в родния си град. Отново се явил ангелът и казал на Фирдуси:

— Не се бави, а веднага тръгни на път! Извън градските врати, които водят към север, ще видиш обуздан кон. Яхни му се и му охлаби поводите! Където се спре, там слез! Шах Махмуд е заповядал да те убият. Не тръгнеш ли веднага, изгубен си. Ставай!

Като изрекъл тия думи, ангелът изчезнал. Фирдуси тръгнал, без да се обади някому. Слънцето било още високо. Като минал през северните врати, сякаш изземи излязъл бял арабски кон, богато оседлан, със златна юзда. Погледът му бил не поглед на кон, а на човек. Яхнал го Фирдуси и жребецът полетял. На мръкване ездачът пристигнал в столицата на княз Рустема. Конят се спрял пред двореца.

Стражите запитали поета, кой е и кого търси. Той отговорил:

— Името ми е Абулказим, а ме наричат Фирдуси. Пиша песни. Вашият господар ме беше поканил преди време на гости. Късно ида, но ида.

Съобщили на княза. Той излязъл сам да посрещне Фирдуси. Поканил го на трапезата, нагостил го богато, сетне му дал най-хубавата стая — да си почине, защото било късно, а много път бил изминал поетът.

На сутринта те се разговорили на дълго. Фирдуси разказал на княза, как е прекарал в двореца на Махмуд и как му е платил шахът за дългата тринадесетгодишна работа.

— Знам го, — рекъл княз Рустем. — Той е такъв; хитри и завистливи мъже го надумват и той ги слуша. Ти трябва да му се обадиш от тук. Напиши му няколко стиха, но тъй ги напиши, че — като ги прочете, додето е жив, да ги не забрави! Нека знае, че и поетът е човек. Дори нека знае нещо повече — всеки може да стане цар, но за да бъде поет, трябва да се е родил поет. Само недей му обажда, къде си — той е страшно отмъстителен.

Фирдуси написал на шаха следното писмо в стихове:

*В Хазнин пристигна беден
мъж — Абулказим;
тринадесет години служи той
при шаха;
във песни си изля скръбта
и радостта;
в отплата му не дадоха ни
хляб, ни дреха;
тринадесет години служи той
при шаха;*

*Абулказим излезе беден от
Хазнин.*

Князът пратил писмото по свой човек, но му поръчал да не казва, къде е поетът.

— Ще го дадеш на стражите да го предадат на Аяза, а той ще го даде на шаха. И веднага ще се върнеш.

Аяз получил писмото, прочел го и заповядал на стражите да му доведат човека, който го е донесъл. Излезли да го търсят, но го не намерили — той си бил отишъл. Аяз предал писмото на шаха. Като прочел стиховете, Махмуд се ядосал много. Той скъсал писмото и хвърлил късчетата през прозореца, па повикал най-бързите си войници и им заповядал да намерят Фирдуси.

— Който ми го доведе, — рекъл, — ще получи за награда петдесет хиляди дирEMI и златотъкана дреха.

Бързогонците тръгнали на разни страни — да дирят поета. Като чули, че е обещана голяма награда, и мнозина други се заели да търсят Фирдуси. Някои от тях се върнали още след два-три деня, без да го намерят.

— Никой не го е виждал и никой го не знае, къде е, — рекли те на шаха.

Същия ден, когато тръгнали бързогонците, един от придворните свирачи, минавайки по двора, видял късчетата от писмото на Фирдуси. Той ги сбрал, залепил ги и прочел стиховете. Като се срещнал с другари в кръчмата, прочел и там писмото. Всички го научили наизуст и започнали да го повтарят. Скоро целият град знаел стиховете. Измислили им и глас, па почнали да ги пеят.

Един ден Фирдуси седял в беседката на княжеската градина и пишел песни. Никой го не знаел, че е там. По едно време се чул разговор. Две танцовачки, които отивали в двореца (тая вечер щяло да има угощение, та ги били повикали да играят) се спрели да си наберат трендафили, за да се накитят.

Едната запитала другарката си, дали знае името на оня мъж, който е гостенин на княза.

— Не, — отвърнала запитаната, — не го знам, но стражите ще да го знаят. Защо питаш?

— Защото са надошли в града мъже, които търсят някакъв Фирдуси. Шах Махмуд давал много пари на оногова, който го хване и му го отведе.

— Е, та що? Да не мислиш ти да вземеш наградата?

— Не, но си мисля, че може зло да сполети нашия господар, ако шахът се научи, че беглецът се крие в двореца му. Може война да му отвори. И току-виж, че за нищо и никакво се избили сума люде. Да бях на мястото на тоя беглец, веднага щях да се изнижа из двореца — да не ставам причина да страдат невинни заради мене.

Танцуващите отминали. Когато влезли в двореца, и Фирдуси влязъл, но през друга врата. Отишъл си в стаята, прибрал си нещата, извел коня от обора, яхнал го и полетял отново — натам, накъдето го отнесе жребецът. След цяло денонощие бяг, конят се спрял в Багдад, пред къщата на един търговец, много богат човек, най-заможният в оня голям град.

Слугите излезли да посрещнат гостенина, те мислели, че е някой сродник или приятел на господаря им. Фирдуси слязъл от коня и запитал, вкъщи ли си е домакинът. Отвели го при търговеца. Поетът му казал, кой е, отде иде и по каква причина се е озовал в Багдад; нищо не скрил.

Домакинът казал:

— За мъже като тебе моята къща е широко отворена. Добре си дошъл. Аз почитам учените люде. Ако искаш, бих могъл да те отведа и в двореца, при нашия халиф — Кадер-Билла. Той обича поетите.

— Не, — рекъл Фирдуси. — За сега ми се иска — князете и царете да ме не знаят, къде съм. По-после ще видим. Но и тебе казвам, че ме дирят — главата ми е оценена. Ако се боиш — да не би да ти навлека беда, ще си вървя, ще си обръсна главата, ще се облека като дервиш и ще тръгна с торба на рамо по света.

— Няма защо да правиш това, приятелю. У дома никой няма да пита, ни — кой си, ни — откъде си.

Поетът заживял в къщата на богаташа-търговец. Той пишел песни и му ги подарявал, а домакинът ги давал на преписвачи и разпращал преписите на свои познати — князе. Багдадският халиф също получил препис от три-четири песни. Те му допаднали много и той известил на търговеца, че иска да види непознатия поет.

Нямало що да се прави: Фирдуси требвало да отиде в двореца. Търговецът го пременил богато и го отвел. Поетът прочел най-новите си песни. Халиф Кадер-Билла останал възхитен. Той надарил поета с разкошни подаръци и го задържал в своя дворец.

Но през това време и до шах Махмуда стигнали преписи от песните. Той познал веднага, че тия песни са писани от Фирдуси — никой друг не можел да пише така. Узнал шахът, от кой град идат песните: от Багдад. И веднага написал на халифа заплашително писмо. Писал му той, че — ако не окове Фирдуси във вериги и му го не прати веднага, — да си мисли.

Халиф Кадер-Билла получил писмото, усмихнал се и го подал на Фирдуси — и той да го прочете. Поетът го прочел, па се замислил.

— Защо се умисли? — запитал го весело халифът. — Да не мислиш, че ме е страх от шах Махмуда? Ще му разпердушиня войската, че има да ме помни! Я запей някоя весела песен!

Но Фирдуси казал:

— Не ми е до песен, господарю. Защо да се избиват заради мене люде, които ме нито знаят, нито познават? Ако не съм могъл да направя на другите добро, защо да се не пазя — поне зло да им не правя? Пиши на шах Махмуда, че преди да получиш писмото му, аз съм изчезнал от Багдад и никъде не са могли да ме намерят твоите мъже.

Колкото и да увещавал халифът Фирдуси да остане, оня настоявал на своето: ще тръгне, та ще тръгне! И тръгнал. Кадер-Билла го обсипал с подаръци и злато, но поетът взел толкова, колкото можел да носи конят. Сбогувал се с халифа, минал край къщата на търговеца, простил се и с него и пуснал отново жребеца по широкия път.

Конят препускал цяла седмица. Само от време на време се спирал, колкото да може ездачът да се нахрани, да пийне вода и да дремне час-два. После пак политал. Най-сетне навлязъл в областта Куистан, която управлявал княз Назир-Лек. Той бил слушал за Фирдуси. И нему бил пратил търговецът преписи от песните. Князът излязъл и посрещнал с голямо тържество поета. Приел го много любезно и му отредил за живелище летен дворец, извън града, всред хубава гора.

— Тук можеш спокойно да си пишеш, — му казал той, — без да се боиш от бързогонците на шах Махмуда. Той е мой добър приятел и

— като узнае, че си ми на гости, — няма да те безпокои.

Фирдуси се заловил за работа. От време на време князът отивал да го посети. Веднъж, като го запитал, що прави, поетът му казал, че се е заел да пише книга, в която мисли да разкаже в стихове целия си живот.

— Който я прочете, — добавил той, — ще разбере, какви неправди съм теглил от шаха и от неговите съветници.

— Да речем, че това е добро, — казал князът, който бил мъдър човек. — Но каква полза ще имаш от това ти? Вярвам, че ще разкажеш всичко точно тъй, както си е било. И който го прочете, ще се възмути. Ще прокълне оня цар, който е бил несправедлив към тебе, и неговите царедворци, които са те хулили, клеветили и чернили. Та що от това? Като разказваш за злото, ще ли го премахнеш? Не е ли по-добре — съвсем и да не говориш за него?

Фирдуси се замислил.

— Прави думи казваш, — рекъл той на княза. — Но ти забравяш, че неправдата трябва да бъде наказана. Ти не наказваш ли злодейците в своето княжество?

— Наказвам ги, — отвърнал князът, — защото съм длъжен да ги наказвам. Но, преди да ги накажа, аз ги съжалявам и гледам някак да ги поправя, ако мога. Не, недей мисли, че шах Махмуд или Хасан-Мейменди ще станат други, като разберат, че всички знаят, как са се отнесли към тебе. Да бях на твое място, бих оставил на Аллаха да ги накаже, ако заслужават наказание.

— Да, — рекъл Фирдуси. — Сега и мене се струва, че тъй ще бъде най-добре. Давам ти дума, че няма да пиша тая книга. Каквото съм написал, ще го скъсам. Ще почна пак да пиша песни.

Когато — след десетина деня — княз Назир-Лек отишъл да навести гостенина си, Фирдуси му прочел няколко песни, току-що свършени.

— Песните са много хубави, — рекъл князът. — Голяма радост ми е, че ги написа в моя град. Дори само една такава песен да напише човек, ще може да каже с чисто сърце, че не се е напразно родил. Дай ми ги! Ще поръчам да се препишат и разпратят — всеки трябва да ги знае.

Когато песните били преписани, княз Назир-Лек пратил по един препис на шах Махмуда. Към песните добавил писмо, в което укорил

шаха, че се е отнесъл много несправедливо към Фирдуси. Той му писал, че не трябва да слуша лоши съветници, като Хасана-Мейменди, който не само не е плащал цели тринадесет години заплата на поета, но не му е давал дори хляб и дрехи.

Като получил писмото, шахът се най-напред разсърдил. Но после размислил и разбрал, че приятелят му има право да го укорява. Той слушал всеки ден, щом излезе от двореца, оная къса песен, която пеели всички, — песента за бедния Абулказим, що живял тринадесет години в двореца и го напуснал пак беден. А тъкмо няколко дена преди това бил прочел в джамията ония думи, които бил написал на стената поетът, — думите за морето и бисерите. Те го огорчили, но той разбрал, че са прави. Шахът повикал най-верния си човек — Аяза, за да се посъветва с него. Показал му писмото и песните. Аяз ги прочел и казал:

— По-преди, когато гражданите знаеха, че в нашия дворец живее най-великият поет на Персия, всички навеждаха глави, колчем минат край вратите. А сега, като знаят, че Фирдуси е прогонен от тук и са разпратени бързогонци да го дебнат, сякаш е звяр или разбойник, — право да ти кажа — всички обръщат глави на страна, минат ли край двореца. Не зная, кой е виновен, ала това е така. Много тежко ще ми бъде, ако чуя — не дай Боже! — някой ден да поменуват с проклетия името на моя господар, който е позволил на клеветниците и завистниците да го склонят към неправда. Защото — помни това, господарю — народът обича Фирдуси. От ден на ден все повече и повече го обиква.

— Имаш право, мъдри приятелю, — рекъл шах Махмуд. — Хасан-Мейменди ме е лъгал толкова години. Не ща — людете да мразят мене, вместо него. Ще го накажа.

Още същия ден Хасан-Мейменди бил обесен на главния площад — за назидание на придворните.

Веднага след това, шахът заповядал да натоварят на камили сто и двадесет хиляди жълтици и торба елмази, па да ги откарат на Фирдуси, чак в двореца на княз Назир-Лека. Но когато пристигнали там, пратениците се научили, че поетът е вече заминал за родния си град. И те подкарали кервана към Шадаб.

Фирдуси намерил своите имоти занемарени, лозята — трън्याвали, нивята — буренявали. Няколко силни наводнения били

отвлекли най-плодородната част от земята. Тогава му дошло на ум за обещанието, що бил дал още в детинство, — да издигне спасителна стена. Свило му се от мъка сърцето, че не е могъл да устои на обещанието си.

Тръгнал той по улиците — да се разходи, за да пропъди своята скръб. И, като минавал през пазара, чул едно момче, че пее песен, която му се сторила позната. Отдавна не бил слушал той тая песен, та му се видяла като нова, макар и да знаел, че я е чувал никога.

А момчето пеело:

*В Хазнин пристигна беден
мъж — Абулказим;
тринадесет години служи той
при шаха;
във песни си излял скръбта и
радостта;
в отплата му не дадоха ни
хляб, ни дреха;
тринадесет години служи той
при шаха;
Абулказим излезе беден от
Хазнин.*

Старецът се спрял. Той познал своята песен — оная, що бил пратил на шах Махмуда. Тринадесет години да служи — с надежда, че ще издигне каменна преграда против бедите на света, а да не получи нищо за своя труд! Пред очите на Фирдуси причерняло. Коленете му се подкосили. Той надал писък и паднал в несвяст. Пренесли го у дома му. Там умрял.

Заровили го в една градина, извън града — там той обичал приживе да се разхожда и да слуша птиците, как пеят. Неговите приятели, заедно с дъщеря му и сестра му, отивали на гроба — да му слагат цветя. Но шейхът се не съгласявал да отиде да чете молитви над гроба на поета.

— Той се отби от правия път, — казвал шейхът. — Абулказим възпяваше езичници. Освен това, той е извършил някакво голямо

престъпление, затова шах Махмуд го търсеше да го накаже. Нека душата му върви в пъкъла!

Още през същата нощ, когато шейхът заспал, явил му се на сън ангел Ритван и му казал:

— Ела да видиш нещо!

После го хванал за ръка и го повел. Водил го, водил, — отвел го в рая. И кого да види там шейхът? — Самия Фирдуси! Поетът седял на златен престол, под голямо нарово дърво, и се разговарял с ангелите. Облечен бил в дреха от зелена коприна и на главата му имало златна корона с изумруди.

— Що търси тоя тук? — попитал учуденият шейх ангел Ритвана.

— Що търси ли, питаш? Та той, говореше в своите песни за Аллаха повече, отколкото си говорил ти цял живот в своите молитви! Затова е тук. Неговото име е Фирдуси (което значи „Райски“). Тук е неговото место.

Щом се събудил, шейхът свикал приятелите и роднините на поета — да отидат при гроба, за да прочете молитвите. И тъкмо когато те излизали през едната врата на града, през другата влизали пратениците на шаха, водещи камилите, натоварени със злато. Те носели, освен това, десет златовезани дрехи и писмо, в което шах Махмуд молел Фирдуси да му прости, че се е отнесъл към него несправедливо.

Когато роднините се върнали от гроба, царьовите пратеници отнесли подаръците на Фирдусиевата дъщеря. Тя прочела писмото и казала:

— Върнете това на оногова, който го е пратил! Той отне и радостта и живота на моя баща. Аз си имам колкото ми трябва, и не ща злато, което носи нещастие.

Тогавя сестрата на Фирдуси си спомнила, че брат ѝ често обичал да говори за спасителната стена.

— Дайте златото! — рекла тя. — Брат ми го е спечелил честно, то няма да донесе никому нещастие.

Ширин наела работници и те издигнали високи каменни прегради около устието на реката. Спасителната стена стои и днес. От тогава до сега не е имало ни едно наводнение в оня град. Тая стена се казва *Венеца на Фирдуси*.

Издание:

Николай Райнов. Князь и чума (приказки)

Пълно събрание отъ съчиненията на Николай Райновъ [т. XIV].

— София, 1939

Книгоиздателство Ст. Атанасовъ, Печатница П.К. Овчаровъ

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.